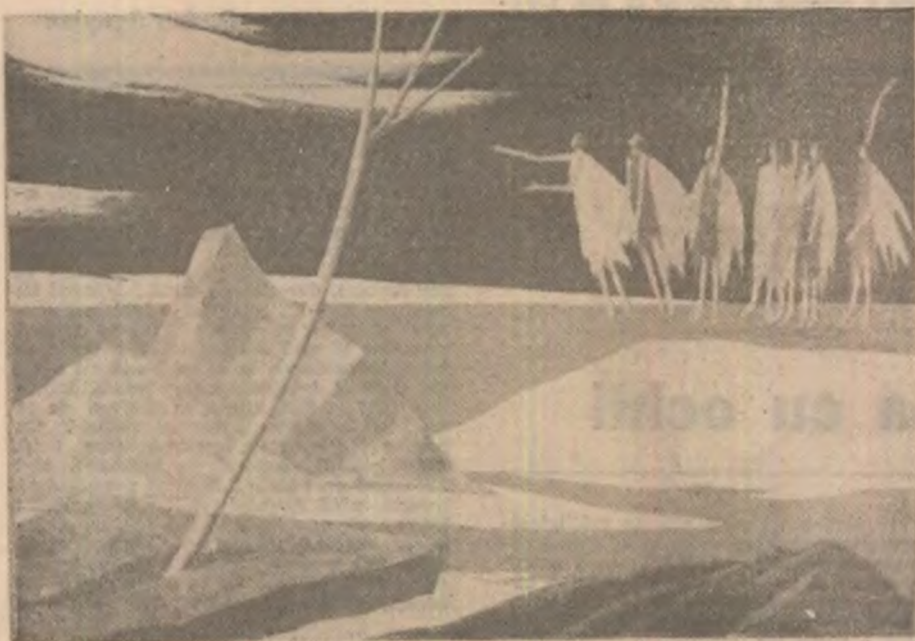

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Scrie nouă ● Miercuri, 16 octombrie 1991 42 (90)

In acest număr, lucrări de Ion Lucian Murnu

Prețul mișcărilor
politice

Doul guvern conține în el ceva indicibil. De aceea o să scriu că senzația este aceea de provizorat. Fără argumente, fără deducții. Pur și simplu credem, fără a cerceta, că guvernul de față reprezintă o trecere. O trecere către o formă mult mai subtilă și mai organizată de dominație a Frontului asupra societății. Asta deoarece toate întâmplările tragice și comice prin care am trecut în ultima vreme sînt strîns legate de acest mare interes al Stăpînirii: cum să domine și pe mai departe?

Ceea ce ne neliniștește, în fond, este faptul că, obiectiv privind lucrurile, orice modificare politică în România trebuie plătită cu morți și răniți. Iar acești morți și răniți nu sînt nici pe departe membri ai grupurilor de presiune reală, angajate în modificarea echilibrului politic. Ei sînt, pur și simplu, oameni de rînd, oameni în folosul cărora ar trebui să fie de fapt rezultatul politicii în România. Dar în această țară, dacă puterea se plătește cu lacrimi și sînge, lacrimile și sîngele sînt întotdeauna ale altora nu ale celor care cîștigă sau pierd.

Morții și răniții acestor zile de septembrie să fi fost necesari pentru a se proceda la demiterea guvernului? În toată lumea guvernele se schimbă în urma unor „confruntări de cabinet” ori parlamentare. Ori în urma alegerilor normale sau anticipate. Cum în România ultimelor decenii schimbarea de guvern era mai rară decît eclipsa totală

de soare, s-a ajuns la concluzia că ea trebuie „cinstită” cu sacrificii umane. Instaurarea guvernului provizoriu a fost precedată de sutele de victime ale teroristilor „instalarea guvernului legal a fost „parafată” cu morții din iunie 1990, iar schimbarea guvernului Roman a fost „invocată” cu victimele din septembrie 1991. Ce va urma provizoratului Stolojan? Urmărind confruntările dintre nucleele politice (FSN contra propriilor săi conservatori ori contra grupării naționalist-agresive de la „Europa” și „România Mare”), ne este teamă de declanșarea unor răfuieli cu consecințe grave. Existența unui soi de „poliție personală” ori de partid care culege informații mai rapid sau mai fantezist decît SRI ne îngrijorează profund și aceasta numai în perspectiva unor modificări pe eșichierul politicii interne. Pentru că, s-a văzut, orice modificare ne face să sîngerăm. Dacă vom ajunge să trăim vremuri de schimbare, ca de exemplu cele pe care le trăiesc italienii de jumătate de veac (49 de guverne), nu știm ce se va alege de noi. Cîteva zeci de guverne ne vor costa genocidul despre care s-a vorbit în decembrie 1989. Sau să se fi referit liderii revoluției la viitor și nu la trecut? Un viitor extrem de dureros și de scump. Vă atragem atenția că poporul român nu este unul dintre cele mai numeroase popoare ale Europei.

Eugen Uricaru

Poem
de consum

Existau în Clujul anilor '60 mici localuri mizere, cu cîteva mese acoperite de mușamale imunde, așezate în fața unei tejghele înalte învelită într-o tablă zincată veșnic udă, pe care paharele cu alcool erau așezate direct, ude și ele, după ce fuseseră trecute sumar pe sub robinet. Pe pereții zugrăviți cu ruloul, deasupra unui briu de ulei, alături de lista cu prețuri prinsă în pioaneze întilnei fără greș un același carton scorojit, cu două găuri prin care trecea o sfoară prinsă într-un cui, un același dreptunghi lunguiet pe care scria cu aceleași majuscule tipărite o dată pentru totdeauna: „Cîntatul interzis”. Imi amintesc și acum fascinația pe care o exercitau asupra mea cele două cuvinte, hotărîrea plină de aplomb a interdicției unei atît de pușin probabile culpe. Și totuși, dacă stau să mă gîndesc bine, tocmai faptul că se lua în considerare această probabilitate mă fermeca, faptul că în mod serios, reglementat, cîntatul era pus în discuție. Nu se interzice ceva ce nu există. În mod paradoxal, interdicția era o dovadă a existenței cîntecului, a faptului că el poate să tulbure sau poate să fie periculos. „Cîntatul interzis” era pentru mine un triumfător argument al dorinței vii, neînvinse, de a cînta

Nici la Cluj, nici în altă parte nu mai există acele simpatice și promiscue circiumi cu prețuri infime și anunțuri revelatoare. Mizeria și intimitatea lor a fost înlocuită treptat de snack-baruri elegante, cu scaune înalte și ospătari impenetrabili, localuri aseptice, pe pereții, ascunși sub tapete lavabile, ai cărora nu mai atrîna inscripții filosofice. Și dacă această transformare este, fără îndoială, un semn — fie el și depriment — de civilizație, lipsa cunoscutului cartonaș, cu majusculele sale grijulii și interdictive, rămîne pentru mine puternic nostalgică și neincetat ambiguă, pentru că pe scaunele grațioase de la bar, în fața tonomatelor cu melodii prefabricate și recomandabile, n-o să știu niciodată dacă lipsa ancestralei interdicții este un argument al îngăduirii cîntecului sau un semn că nici nu se mai pune problema lui.

Ana Blandiana

In pag. 16:

ODYSSEAS ELYTIS

la 80 de ani

semn

Împotriva

Lumea aceasta-i făcută — vezi bine, dragă prietene, puțin cunoscut — din oameni de toată mîna. Dar mai ales își scot capetele deasupra-i personaje în căutare de situație, de poziții cit mai avantajoase. Aceștia se chemau, în copilăria noastră, ariviști, erau supranumiți Dinu Păturică și toți școlarii mai măricei învățau să nu fie ca ei. Asta pînă cînd mai creșteau și mai uitau primele învățături și chiar pe cele ulterioare și deveneau ei înșiși — unii, nu toți — așa cum știuseră odată că nu trebuie să fie, să fie. Oameni fără merite se instalează, încă, în zilele noastre, prin fotolii pentru care s-ar cere un anume tip de merite și, odată instalați acolo, se uită la aceia din jur ca la ei înșiși. Asta e o trăsătură a firii omenești, cunoscută de multă vreme și de care n-o să scăpăm, să te vezi în lumea din jur numai pe tine însuși. Un efort enorm trebuie să faci ca să o zărești puțin mai spre felul cum e în realitate, ca să ștergi de pe sticla ei aburită conturul tău (personal).

Acum, că ai nimerit printre noi, cei din marginea lumii, a Europei, dragă prietene puțin cunoscut, trebuie să știi multe și de multă vreme ca să nu te miri, să nu te cutremuri. Dar n-am să îți le spun eu pe toate, căci nu mă pricep. Am auzit zilele trecute despre mine că aș fi rivnit ceva ce nu rivnim și de aceea m-am grăbit să te previn: vei fi văzut mereu prin ochelarii care deformează, prin nemulțumiri de o natură sau alta care, în loc să se îndrepte spre cel nemulțumit, vor fi direcționate-n afară, spre altul, spre celălalt, căci e mai comod, mai simplu, să crezi mereu, să te iluzionezi că de tot răul ce îți se întimplă e altcineva de vină și nu tu.

Cel care vrea puterea sau ceea ce crede el că e putere îl acuză pe toți ceilalți că sînt doritori de putere. Omul politic ce se instalează, aici, la noi, în jilțul — crede el — fermecat, își schimbă pe dată optica și-i vede pe toți ceilalți plini de vinovăție care, dacă ar fi, ar fi în orice caz, întii a lui însuși. Omul politic uită că scopul luptei (politice) e chiar dobîndirea puterii pentru ca, prin acest mijloc, să poată să-și pună în practică ideile despre administrarea statului său. Uită în clipa în care și-a atins scopul. Dar și mai jos, acolo unde lupta pentru putere nu dezvăluie decît arivism, se manifestă aceeași înțelegere deformată a mobilurilor și motivațiilor celuilalt, pe care aș numi-o lipsă de înțelegere.

Să ne consolăm, oare, cu ideea că trăim în cea mai bună dintre lumile posibile? Să fim siguri că alta, oricum, nouă nu ni se va da? Să ne uităm în actele noastre de naștere, în calendar și-n istoria patriei din zilele noastre ca să aflăm cine sîntem și cu ce ne-am îndeletnicit și cu ce ne îndeletnicim. Poate că-n urma acestui examen, nu suficient de sever, vom dobîndi și facultatea de a-i judeca mai echilibrat, mai realist, și pe alții, pe ceilalți, care — zice-se — nu sînt decît infernul.

O, dar ce efort enorm și inutil din punctul de vedere al majorității oamenilor este acela de a deschide ochiul — cu mîntea-i cu tot — și în afară, nu numai înăuntru, mereu înăuntru! Și cit de puțin sînt cei dispuși să-l facă aici, la noi, în societatea noastră românească. Și democratică, vezi bine! În locul acestui efort e mai ușor, îi se pare mai tuturor, să pui violența de toate felurile, să-l pui pe împotriva, să pui un fel de război absurd. Din care nu vom ieși decît după ce ne vom număra morții și viii, răniții și vom aștepta să se mai nască și alții, mulți, în locul nostru.

Nicolae Prelipceanu

momos:

Toate-s vechi...

De la începutul secolului viața parlamentară era agitată și nu o dată disputele politice se terminau pe cîmpul de onoare. Unul din campionii acestor lupte pare să fi fost Nicolae Filipescu (1862 — 1916), care nu lăsa zi de ședință la Senat fără vreun scandal. Era permanent însoțit de Alexandru Callimachi, un zdrahon de om, care îi punea repede la punct pe cei dornici de bătaie. Senatul, cel puțin așa cum e descris de Constantin Argetoianu în *Memorii*, era un bala-

muc, în care bătăile și trimiterea la mamă în limbaj neaoș nu lipseau. Nu lipseau nici incidentele cu țile. Transcriu după Argetoianu: „Într-o ședință a senatului a aruncat (Nicu Filipescu, n.n.) pe banca ministerială, în capul lui Morțun, o tichie de ocaș, «în așteptarea completării costumului». A fost un scandal nemaipomenit, cu bătaie”. Nicu Filipescu era pe vremea aia (1914) șeful conservatorilor și era un om de temut. În 1898 îl omorise în duel pe G. Em. Lahovari, redactorul ziarului liberal „L'Indé-

pendance Roumaine” și acest lucru nu se uitase. Avea o limbă veninoasă care îi făcea pe mulți să-și țină gura în fața lui. Iată portretul pe care i-l face în 1910 lui Take Ionescu, portret care l-ar umple de invidie pînă și pe un Vadim Tudor:

„Pentru caracterizarea vremurilor noastre, dați-mi voie să fixez figura acestui Șloim cu aere de Cezar.

Priviți-l: o încovrigare semitică a nasului, o clipeală de ochi de pehlivan, o voce de țic, o familiaritate afectată și ipocrită, o paliditate măslinită a omului care nu roșește decît de frică, o lasitate uleioasă răspîndită peste întreaga lui făptură.

În figura ca și în viața lui nu aflî o singură linie dreaptă; (...) El are însă un dar pe care nerozii și necinstiții-l socotesc virtute: acela de a vorbi (...).

Nu vreau să-l micșorez. Recunosc că el joacă un rol istoric dar infam. Da, atît de infam încît va fi istoric!

El scrie o pagină de rușine în istoria noastră. Alături de pierderea Basarabiei și decompensițiunile din ticăloșie de partid; alături de prăbușirea finanțelor delapidate de favoriții guvernului, alături de răzmerița satelor, se cuvenea corupției prezentului și o pagină pentru „takim” (cf. Constantin Argetoianu, *Memorii*).

Orice comentariu este de prisos.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Învățați să vadă moartea cu ochii

O colectivitate solidară, pusă mereu în situații extreme, fatalistă, odată ajunsă să-și înțeleagă sinele contemplativ acolo, la locul ei de muncă, în condiții speciale, în subteran, unde accidentele sînt subînțelese, posibil să se producă zilnic, o asemenea colectivitate, spun, poate să nu se mai teamă de moarte și poate să meargă pînă la capăt, să facă și pe dracul ghem! La o colectivitate mine-rească mă refer acum aici, firește, la minerii din Valea Jiului, îndeosebi, unde extragerea cărbunelui implică o structurare psihică legată din comun, cota mortalității fiind aberantă...

Învățați să vadă moartea cu ochii permanent, să nu ne mai mirăm atîta că minerii se consideră a fi îndreptățiți să ceară socoteală direct lui Dumnezeu! Să vină la București direct, fiind le ajunge cuțitul la os, să considere prefectura locală prea neînsemnată și să ceară negocierii sindicale, esențiale pentru supraviețuirea lor specială, primului ministru în persoană, „aleșilor poporului” din Parlament și președintelui țării! Numai aro-

ganța fără margini și prostia politicienilor noștri neînțelegînd să ia în seamă cerințele unor oameni amărîți care arareori apucă să se bucure de o pensie — părinți și fii amenințați zi de zi de o soartă răzbuunătoare: cînd îmbunătățirea minimă a vieții lor particulare și colective, acasă și la locul de muncă, ar fi un fleac pentru Putere! Dar Puterea nu are ochi și urechi decît pentru promovarea demagogiei de tipul „principiilor de egalitate, că și alte păături sociale au dreptul la cererile nejustificate ale minerilor, dacă e să o luăm așa, însă ele nu vin la București cu bite, ce ar fi dacă ar veni sîdergiștii și”... Puternicii Zilei de azi nedorînd să priceapă nici ei nimic, degeaba au murit mineri împușcați la Lupeni (în 1929 ca și în 1977!) sau torturați în pușcării politice în urma mișcărilor lor revendicative de proporții: societatea românească, în ansamblul său, manipulată de oficialități, are și ea impresia că prea îi se dă nas minerilor astora sălbatici care „după ce că nu-și fac planul, iau salariu de ministru”, frazeologie falsă!

Minerii, o știu și copiii, trăiesc azi în

subteran ca în evul mediu: tot tîrnăcopul, securea și lopata funcționînd, tot prăbușirile abatajelor și galeriilor în lipsa materialelor de susținere și reînnoirii utilajelor pentru înaintarea zilei tot acumulările de gaz metan în Valea Jiului, necontrolate și tot exploziile neașteptate ce fac ravagii, dar cine să audă? Minerii au venit pe 25 — 27 septembrie 1991 la București să intre în dialog forțat cu primul ministru și să-l determine să accepte să intre în subteran la ei, să vadă cu ochii săi și să le înțeleagă exact nemulțumirile — și? Odată ajuns la Guvern, cu ce au fost întîmpinați minerii noștri? Cu bombe lacrimogene, petarde care ucid, gaze iritante, scutieri cu bastoane, să-și stîlcească în bătaie... Minerii neputînd să creadă, pînă deunăzi, că aveau în Petre Roman un nou nomenclurist dur, „Intellectual subțire, poliglot” ocupat cu lucruri mult mai importante, vorba președintelui țării, decît să vină să se murdărească pe obrazii săi groși în mină... Voi reveni.

În continuare, în loc să derulez un nou episod la povestea „cununii” celor doi foști „golani” ai Pieței Universității, victime ale „mineriladei” din 13 — 15 iunie 1990, o să vă dau de gol un anunt curios! Anume acela că la 25 — 27 septembrie 1991 cei doi „golani” protestatari, fini mie, nu au ieșit în stradă să se alăture minerilor răsculați, veniți din Valea Jiului la București, oricît de antigubernamental, antiparlamentari și antiprezidențial s-au arătat ei a fi! De ce? Un răspuns în acest sens sper să vă dea chiar „golani” mei aici, ar fi interesant...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto: Silvia Brucan: „Adio, Europa!” (LIBERTATEA)

● SORIN MARCULESCU: „...actualul președinte al țării mi se pare a reprezenta doar partea vizibilă a unui albsberg monstruos în care s-au concentrat în expectativă cele mai tenebroase forțe extremiste de sorginte național-comunistă”. (România liberă) ● MARIUS STOIAN: „Cert este că președintele Iliescu fascinat pînă la inconștiență de mirajul puterii s-a lepădat de Roman cu cinism și cu aceleași justificări stupide invocate mereu”. (Tineret liber) ● ȘT. AUG. DOINAȘ: „Găunos și emfatic, stilul discursului politic prezidențial suferă de un inflaționism verbal îngrijorător”. (România liberă) ● ADINA ANGHILESCU: „Mai este sau nu Ion Iliescu, președinte al României? Singurul în măsură să accepte sau nu o demisie este Ion Iliescu”. (Baricada) ● OCTAVIAN PALER: „M-a îngrozit nongalanța cu care tot dl. Iliescu a declarat că nici un milion de români protestatari nu reprezintă «voinea națională». Mi-am amintit că nici De Gaulle (și era De Gaulle!) nu și-a permis o astfel de logică atunci cînd tineretul parizian s-a răscolat. În plus, argumentul e și imprudent. Cîți oameni au fost pe străzi, la revoluție, domnule Iliescu?”. (România liberă) ● TOADER ȘTEȚCA: „Situația de acum e rodul muncii, atît a lui Iliescu cit și a lui Roman. Ce au semănat au cules”. (Cotidianul) ● EUGEN

Voiculescu din seara zilei de 30 septembrie marchează poate trecerea unei lupte, pînă acum subterane, la lumina zilei”. (Cotidianul) ● ALCIBIADE: „Voikahne, și-al semnă chitanța pentru cămașa de forță, păzea!”. (România Mare) ● ILIE NEACȘU (agramat ca de obicei): „Mă întreb în aceste clipe cum acest pui de evreu kominternist a reușit să înșele bunele intenții ale unor oameni cu mare experiență în politică, în economie și în protecția socială?”; „Ar fi bine să se țină seama de toate acestea în loc să-și plece urechea la toți puii de evrei care-l înconjoară la Cotroceni”. (Europa) ● ANGELA BĂCESCU: „Domnule, asta trebuie băgat la ospiciu!”. (Curierul național) ● FLORIN-GABRIEL MARCULESCU: „Oricum, falsul independent Stolojan nu este o personalitate politică în adevăratul înțeles al cuvîntului și, probabil, acesta este motivul pentru care a fost preferat”: „F.S.N.-ul, a cărui popularitate a scăzut de la 67 la 25 la sută, nu ar trebui să mai aspire la o componență monocoloră... (România liberă) ● LUCIA VERONA: „În acest moment greu, Frontul Salvării Naționale își demonstrează forța, forța reală, re-născînd din propria-i tăcere”. (AZI) ● H. PARCEA: „Cea mai bună revistă pornografică din țară, «Europa», continuă să apară fără reproduceri grafice”. (Cuvîntul) ● Prostituta MARGARETA C.: „Mie îmi place să simt cum un bărbat explodează în gura mea, ador gustul de spermă. Și îmi mai place, firește, ca flecăreii femei, să fiu linsă. De un bărbat sau mai ales, de Magda”; „Lansați-ne la Casa Albă și obținem clauza într-o singură noapte!”. (Prostituția) ● CORNELIU VADIM TUDOR: „aparitia unei forțe cinstite și iubitoare de țară, cum e Partidul România Mare, i-a supărat cel mai tare pe domnii Iliescu și Roman”. (R. M.) ● CEZAR ANDREESCU și ANDREI DOICESCU: „Știi cum îl cheamă pe noul șef al K.G.B.? Ca pe redactorul șef al revistei «România Mare»: Vadim Bakatin! Cine a zis că ziaristul nostru nu e rromân verde?”. (Cuvîntul).

Petre Stoica

Singur în provincie

— o spovedanie —

Lucrurile cel mai trist pe care-l trăiesc acum este un fel de pierdere a memoriei. Incerc să recuperez din această pierdere frânturi, iar ceea ce adun e o cută tot altă poveste pe care n-aș fi dorit s-o trăiesc. Observ că memoria mea acum refuză să revină, deci nu că n-ar imagina în subconștient o serie de fapte utile scrișului meu viitor ci mai curind refuză realitatea care dictează. Ceea ce observ mă miră și mă pune în situația de a mă observa pe mine în context cu vremurile noi, lucru pe care nu mi l-am dorit niciodată, pentru că a te observa înseamnă a te limita, a te reduce la involuție în final. Fac eforturi să trec de această ipohondrie și rareori îmi reușește. Cel mai acut însă mă urmărește gândul morții. Moartea este o binefacere pentru cei țarași, dar pentru boala mea este necesară încă o viață de om. Trăind mai mult închis (introvertit fiind), lipsit de posibilitatea de a comunica în sensul superior al comunicării, și nu numai birfe la care nu pot asista, am evoluat spre condiția omului hirsut, taciturn și psihologic vorbind, spre mutism, ceea ce este foarte grav. Cred că de aici impresia că memoria mea nu mai adună nimic, refuză faptele pe care le constat în jur, de fapt în mediul în care trăiesc, mă formează (sau mai curind mă deformează). Stau deci și analizez: dar de fapt despre ce fel de fapte este vorba? În jurul meu atmosfera de provincie, mentalitatea inconfundabilă și complexă a provincialului cronic peste care nu poți trece nici cu săritura de prăjină. Aici totul este fixat pe distanța multor ani de acum încolo. Convingerile sînt osificate, iar viziunea mulțimii e clară, de granit. Orice încercare de a te orienta cumva altfel este steapă și pusă la respectul opiniei publice care se conduce după ceea ce bănuiește că ar fi bine. Și bi-

nele asta cumulează un grad incredibil de prostie. Renunți, te lași bătut, te închizi în tine și-ți vezi de treburile tale care, în acest ansamblu de probleme, n-au cum să meargă decît anapoda. Renunți și la speranța că va fi altfel. Cei care te-ar dori printre ei fac totul să te recupereze, pentru ei fiind sărmanul pierdut în vise și gânduri care nu sînt de pe aceste locuri. Compătimirea lor ajunge chiar și pînă la gradul de milă încercată cu fel și fel de daruri, ajutoare care poate-poate te-ar trezi din convingerile tale liberale. Ei au o metodă pe care tu le-o cunoști și o respingi din capul locului. Hotărît lucru: vei trăi singur în provincie. Singurătatea este ucigătoare într-o societate a concurenței. Dar n-ai cu cine concura, iar cu ei concurența este un nonsens, pentru că ei știu una și bună (tot numai după părerea lor!): — orbi, tot înainte, că înainte bine sau rău e același lucru; ce dacă azi nu e bine, mâine va fi; iau totul după principiul: după ploaie va fi soare. Acest lucru nu-ți dă voie ție, om care ai alte idealuri, să te înhami la o căruță în care oalele sînt deja hîrburi. Refuzi să riști și acest lucru. Memoria ți se închide și-n ea lucrează amintirile, vag imaginația din care curg gânduri nu prea roze.

În fond nu-l decît un marasm general. Tu nu contribui cu nimic (sau cu mai nimic) la eradicarea lui. Ai fi plecat din provincie. Dar unde? Acum unde e mai bine decît în locul pe unde știi drumurile, cunoști oamenii, ții chiar la unii din ei? Schimbi locul, schimbi norocul, se spune, dar ce noroc mai poate fi în altă parte cînd consideri lumea (și ai toate motivele) o vîgăună în care odată intrat nu mai poți ieși. Trăiești ca într-un vârtej, ca-n melstrom. Îți amintești de povestirea lui Poe. Numai cine știe bine mersul și principiile vârtejurii și rezistă stress-ului galopant poate ieși la li-

man. Dar limanul? Un cîmp deschis plin cu spini, îți zici. Ori că ești deja bolnav, ori că într-adevăr așa este cîmpul în care ajungi... Fel și fel de gânduri te opresc în loc și-ți limitează memoria, spațiul în care ai putea aduna faptele pe care le trăiești. Acest fapt al memoriei devine o caracteristică generală a acestui sfîrșit de mileniu. Și te întrebi: ce vrea Dumnezeu să se uite? Pentru că într-adevăr a uita înseamnă a te salva. Totul. Probabil, pentru că lumea se poate salva numai prin religie, iar dacă nu va fi așa, nimic nu va mai fi, (Malraux). Și aceasta este o supoziție filosofică, retorică, a celui ce a trecut nu prin viață ci prin viața din cărți. Și lumea aceasta pe care o trăim este o lume din cărți, lume care o ucide lent pe cea reală. Dar care este lumea reală? Să fie ea cea din provincie, limitată numai la existențial, la materialism, la dialectică și deloc la metafizică? (Vorbesc aici de mentalitatea provincială, ea nu există numai în provincie, ci și-n marile centre ieșite de sub mediul provincial). Vine ea (această lume) dintr-o tradiție; este ea transmisă din veac în veac? Apartine ea omului nativ, nefalsificat, nu omului artificial, făcut, nu născut, făcut din concepte filosofice, matematice, științifice? Măntreb doar, nu spun că așa ar fi. Omul din provincie este mai aproape de primitivism decît cel supercivilizat, care începe să imite primitivismul, spontanul vieții, creează neprevăzutul, fapt ce nu izvorăște decît dintr-o observare de sine în context cu necunoscutul trecut, din memoria lui afectivă. Omul nepăsător trăiește mai mult decît omul care-și face probleme din orice. Perpetuarea, deci, o asigură omul nepăsător, perpetuarea fizică, pentru că perpetuarea spirituală o asigură celălalt om, predispus mai mult la sacrificiu între perpetuarea valorică a speciei umane. Provincialul este, în general, un om nepăsător, un adaptat la orice mediu, mai puțin însă cameleon, orientat în schimb spre sprijinul puterii, crezînd că astfel îi este asigurată existența, pe care altfel nu știe să și-o cîștige decît ca slugă, ca sprijinitor și adulator al celui puternic. El n-are cum să-și dea seama că puterea îl minte decît atunci cînd cuțitul îi atinge osul. Atunci urlă, iese din întinericul său și (re)pune alt principiu în frunte, pe care-l va susține orbește din nou, fără a-l discerne cu un altul asemănător, precedent. N-ai cum să-l strunești din convingerile sale; el este un orb fără baston lăsat liber într-un oraș supraaglomerat. Cînd ești singur printre astfel de oameni,

singur rămîi și singurătatea ta lor nu le convine. Trebuie să fii neapărat ca ei, altfel ești alungat din stup, lăsat fără gustul mării lor, care, ei nu știu, pentru tine era amar, adică avea gustul adevărat pe care ei n-aveau cum să-l simtă din cauza atrofierii unor senzori neexersați.

Încerci altfel să-ți pui memoria la punct. Conștiința că de fapt acesta e lucrul cel mai greu, după un timp în care ea nu s-a putut pune în evidență decît adunînd, în tăină, fapte în care-ți puneai mari speranțe. Acum pare totul șters. Am întrebat pe unul, pe altul, însă n-am făcut decît să-mi măresc îngrijorarea. Și aceia sufereau de aceeași boală, un soi de afazie, de alexism — o scleroză generală, prematură, mi-am zis. Au uitat cu toții ceea ce a fost. Altfel nu-mi explic cum de se așază atît de comod în aceleași greșeli. Deprinderi. Probabil că-și fac un calcul după exemplul timpului imediat trecut: măcar douăzeci și cinci de ani să prindă și tot e bine... Mi-e frică de memoria mea, pentru că mă văd așezat în aceeași așteptare, inactiv, cu speranța că va fi mai bine. Dar lucrul asta l-am făcut și-nainte, chiar dacă am mai aprins și eu cite un fitil la bomba care a explodat parțial în decembrie '89. Acum mă văd scriînd lucruri acuzatoare la adresa celor care gresesc, împotriva unor mentalități învechite, împotriva escrocheriilor „patriotice” și politice, dar ele rămîn fără ecou. Este ca și cum ai vorbi în deșert. Sau dacă vor avea ecou, acela se va numi rîcoșeu. Nimeni, pare-se, nu ascultă ceea ce spui tu. Și mai ales tu, de aici din provincie. Pari mai curînd un caraghios decît un om care ia atitudine, care vrea să facă opoziție. Dar te-ntrebi subit, cînd vezi figura încrunțată a celor din jur, — oare să nu fii chiar luat în serios? Cred că te-nșeli. Și atunci simți expectativa, momentul cînd așteptarea își va pune capăt, iar tu dus spre a-ți aduna mințile sau spre a fi uitat undeva unde memoria ia își va relua filmul scurtel tale existențe scurse în zadar. Oare chiar în zadar, te mai întrebi, punînd mina pe stilou, scriînd aceste rînduri în speranța că ele vor fi citite de cineva care va înțelege că suferința e un mod de a lupta pentru o existență mai omenească, suferința aceea care pe sfinți i-a așezat în icoane și-n conștiința credincioșilor, ci nu numai pe iconostasele instituțiilor de stat numite biserică.

Gellu Dorian

minimax

Clarificări (II)

Nu există să existe
Comuniști cu fețe triste.

(Folclor nou)

Partidul Tinerilor Tejghetari din România își afirmă adevărul necondiționat față de toate măsurile ce vor fi luate.

(Liderul Național al P.T.T.R.)

Academia de jocuri pentru societate anunță deschiderea, la 17 octombrie a.c., a cursului intensiv de GHIULBAHAR.

(Publicitate)

Sîndită prin raportare la toate cite s-au întimplat din decembrie '89 încoace, și, totdeodată, căutînd a imagina posibile variante de evoluție viitoare, ultima escapadă a minerilor prin București poate fi socotită un test la care a fost supus sistemul politic din România, evidențîndu-i caracteristicile definitorii, modul de funcționare și performanțele de care este capabil.

Într-o asemenea analiză, dintre mai multele abordări posibile una ar fi aceea pornind de la întrebarea de ce, sau cum de s-a ajuns la conflictul violent dintre un grup social (dar nu oricare) și Putere. Odată pusă, întrebarea a declanșat în mass-media o explozie în lanț de scenarii și scheme interpretative, mare parte dintre ele insistînd asupra explicației acțiunii minerilor.

De unde și diagnosticul formulat de dl. Ion Iliescu în timpul conversației cu noul star al televiziunii, căci, la vremuri noi, oameni noi sau innoiți. **Boala scenariilor** a fost diagnosticul președintelui după ce înainte menționase că orice este posibil (?), dar domnia sa neputînd a-și permite să facă afirmații fără probe. Asta și fiindcă, poate, cu alte ocazii, scenariile avansate nu s-au confirmat, ca, bunăoară, presupusa „lucăratură” legionară în februarie '90. Și, pentru că tot a venit vorba, despre elementul nou care s-a înregistrat în producția de scenarii, este acela că, de această dată, Puterea nu a mai reacționat propagandistic, nici coerent, nici unitar, explicațiile furnizate fiind contradictorii sau chiar pompiertice. Că acesta este un sindrom de criză semnăind conflicte interne, nu încapă prea mare îndoială, ceea ce nu înseamnă însă că forțele centrifuge sînt mai puternice decît cele centripete, îndeosebi la vîrfurile ierarhiei. În aceeași ordine de idei, diferitele scenarii care încearcă să argumenteze că minerii au fost o masă manipulată, servesc, toate, Puterii, și, îndeosebi, „partidei Roman”; din această meală mușcînd, dacă se poate spune astfel, și o bună parte a opoziției. Adică de ce este imposibil ca minerii să se fi revoltat așa, pur și simplu?! Căci motive aveau. Înfinît mai multe motive decît au avut să vină în iunie '90, iar, pentru a înțelege acest fapt, nu este neapărat necesar un doctorat în psihologie socială, la fel după cum nici

pentru a înțelege că nu era nevoie de cine știe ce organizare prealabilă, subversivă, a unor forțe etc., etc. Era absurdă cererea venirii primului ministru în Valea Jiului pentru a rezolva un conflict de muncă mornind de multă vreme acolo? Nu era nici absurdă, nici arogantă, nici altcumva, măcar și pentru că în alte ocazii similare (la Brașov, la „Faur”), premierul a făcut-o. Oricum, pînă la proba contrarie, este și acesta un scenariu cel puțin la fel de plauzibil ca toate celelalte.

Pe de altă parte, întrebarea inițială se referă la reacția Puterii și îndeosebi a fostului prim-ministru. În primul rînd, intrigă faptul că acțiunea minerilor a surprins. Sigur, se pot face speculații asemănătoare celor prilejuite de puciul de la Moscova. Adică s-a știut, dar nu s-a reacționat, o variantă întrucîtva similară fiind aceea susținută de „partida Roman”, că a trădat S.R.I., chiar dl. Virgil Măgureanu, de convență cu bătrînii comuniști antireformatori în frunte cu dl. Alexandru Bîrlădeanu și neferit de bănuială fiind însuși dl. Ion Iliescu. Trist este că o asemenea poveste poate fi pentru unii credibilă, adică trist pentru că, după episodul teroriștilor și după 13—15 iunie, orice se poate. De astă dată însă, explicația cea mai plauzibilă este simplă și directă. **Bizuindu-se pe eficiența aparatului represiv, Puterea și-a asumat riscul confruntării violente cu minerii.** Iar dacă a existat și intenția unei „lovituri la mantinelă”, aceea a fost descurajarea definitivă a oricăror mișcări, cum li se zice oficial, extreme, sau, mai nou, fiind calificate de dl. Virgil Măgureanu, anarhiste. În același timp, însă, este evident că desfășurarea conflictului a depășit capacitatea prospectivă a Puterii, inclusiv în ceea ce privește reacția bucureștenilor și a sindicatelor, astfel încît demiterea guvernului Roman a fost o rezolvare forțată; chiar dacă președintele a precizat că nu o face sub presiunea străzii, întrucît pentru domnia sa nici un milion de manifestanți nu reprezintă, la o adică, voința poporului.

Într-o altă privință, implicațiile ultimei mineriade sînt îngrijorătoare (mai cu seamă acum, în prag de iarnă) în ce privește domeniul relațiilor externe pe direcția Vest. Și asta cu atît mai mult cu cît există indicii că nu este

deloc exclusă o schimbare de macaz într-o orientare spre alte zone decît Occidentul. Să fie oare Turcia, marele aliat de care are nevoie România pentru a ieși din criză? O fi, din moment ce dl. Ion Iliescu a ținut să-i comunice telefonic d-lui Turgüt Özal să nu se îngrijoreze în ce ne privește. Să sperăm însă că, totuși, se vor mai încerca și alte soluții, chiar dacă, după părerea d-lui Özal, secolul XXI va fi al Turciei.

În sfîrșit, încercînd, mai departe, a privi în perspectivă, semnalele care au venit dinspre Putere după plecarea minerilor nu sînt de natură a îndreptăți așteptarea unor modificări importante în stilul și obiectivele guvernării. Criză politică? Nici pomeneală! În Azi, elogiile aduse ex-premierului tind să depășească cultul personalității lui Ceaușescu („Petre Roman, etalon al valorii intelectuale”, „Primul-Ministru al României, cu nume de apostol și de patrie latină, din aripa tînără a Gintei-regiene...”, „...existînd în slujba Națiunii ca o certitudine a vieții de aici, simbol al Revoluției.”), și, în toate variantele sale, discursul politic oficial afirmă continuitatea, în pofida faptului că — potrivit declarațiilor directorului S.R.I. — nemulțumirea socială este de amploare. Să aibă noua clasă mijlocie de care vorbește dl. Brucan, adică cei îmbogățiți prin politica economică a guvernului Roman, să aibă oare o pondere socială chiar atît de mare încît pot constitui suportul necesar cîștigării unei lupte electorale cinstite? Dînd crezare zvonurilor, așa se-arată, fiindcă la sediile F.S.N. s-ar sta la coadă mai dihai ca la zahăr. Dar dacă nu e chiar așa? Cum să poată fi încheiat pactul social și noul guvern (neîndoindu-se domnat de F.S.N.), să obțină sprijinul populației? Din „fericire”, sîntem vacințași și putem trăi cu întrebări la care nu se poate răspunde, oricît ar fi ele de incomode.

10 octombrie 1991

Șerban Lănescu

Scriitori români într-o oglindă slovacă

Există puțini traducători de indisputabilă valoare, consacrați definitiv în acest domeniu predilect al intermediului cultural, așa cum există puțini creatori adevărați în orice domeniu; dar mari traducători ai literaturii române există încă și mai puțini și ei nu se găsesc, din păcate, răspândiți pe toate meridianele culturii, ci mai ales în jurul nostru, în apropierea geografică și desigur tipologică a unor medii, istorii și culturi mai mult sau mai puțin asemănătoare: Danuta Bienkowska în polonă, Adam Puslojc în sârbă, Maria Kavkova în cehă și alți cîțiva. În slovacă, alături de marele poet Ivan Krasko, traducătorul inspirat al lui Eminescu, trebuie neapărat amintit numele Jindrei Huskova-Flajshansová, careia îi datorăm nu numai câteva foarte bune traduceri (între care volume din Creangă, Caragiale și Sadoveanu), ci și numeroase studii și articole dedicate literaturii române, îndeosebi moderne, și o îndelungată și fructuoasă activitate didactică de predare a limbii române la Universitatea Comenius din Bratislava, din 1922 — când începe să funcționeze ca lector extern — pînă în 1971, când iese la pensie ca profesor. Descoperindu-și interesul pentru limba și literatura română în anii primului război mondial, ca studentă a respectatului romanist filoromân Jan Urban Jarník, la Universitatea din Praga, Jindra Flajshansová vine la București în 1919 și urmează un an cursurile universității bucureștene, unde cunoaște pe N. Iorga, Ovid Densusianu, I.A. Candrea și alți profesori celebri ai vremii. În 1921, ea își trece la Praga doctoratul cu o teză de filologie română (despre terminologia religioasă românească) și în anul următor se stabilește la Bratislava unde rămâne pentru tot restul

vieții și urmează o carieră care, fără a fi spectaculoasă, cuprinde toate satisfacțiile oferite de o viață închinată muncii intelectuale, ca traducător și profesor. Din 1919 și pînă în ultimii ani, ai vieții, Jindra Huskova-Flajshansová a purtat o bogată corespondență cu un mare număr de scriitori și oameni de cultură români; după ce corespondența sa către Ovid Densusianu a fost inclusă în vol. II. al seriei Scriitori către Ovid Densusianu, scrisorile corespondențelor ei români — câte au putut fi găsite în arhiva personală a traducătoarei și în bibliotecă publică — apar acum, tot la Ed. Minerva, într-un volum de mare interes documentar, îngrijit de continuatoarea operei sale ca profesoară și traducătoare tinăra românistă din Bratislava Libuše Vajdová.*

Sigur că volumul este interesant în primul rînd pentru reconstituirea vieții și activității Jindrei Huskova, scrisorile alcătuind cel mai fidel și amănunțit barometru al preocupărilor sale profesionale, al raporturilor cu foștii săi profesori și cu scriitorii pe care îi cunoscuse la București, cu cei din cehiaclul „Sburătorul” mai ales. Scrisorile lui Ovid Densusianu, o sută douăzeci și una la număr, reflectă preocupările tinerei profesoare care lucra la un volum de traduceri și se interesa de obținerea acordului necesar din partea autorilor; ținea cursuri și conferințe despre literatură și cultura română și i le trimitea, după ce erau publicate în reviste, odată cu recenziile unor cărți românești între care cele ale profesorului de la București erau nelipsite; proiecta călătoriile în țară și-i cerea lui Densusianu sugestii și sprijin pentru chestiunile practice, așa cum și acesta apela la tinăra sa corespondentă în cursul călătoriei lui în Cehoslovacia,

cînd se va documenta pentru studiul său despre graiul valahilor din Moravia etc. Bineînțeles, Jindra Huskova intermediază în multe cazuri între Densusianu și lingviști din Cehoslovacia, obținînd și trimițînd extrase și cărți, căutînd și oferînd informații, schimburi de reviste, angrenînd alți traducători, din limba română dintre studenții săi, îndeplinînd adică un oficiu complex de propagandă și difuzare a culturii române care altfel ar fi fost imposibil de obținut.

Corespondența lui Densusianu nu este singura de o asemenea amploare și totodată singura care dă, datorită tocmai acestei relații prietenești, și o imagine destul de detaliată a activităților profesoarei din Bratislava, care se realizează de altfel atît într-un text autobiografic (Mărturisire, publicat în deschiderea volumului, redactat după 1975), cît și în bogatul studiu introductiv al Libuše Vajdová, Jindra Huskova-Flajshansová și rolul ei în relațiile culturale slovac-române. Majoritatea celorlalți corespondenți, mai mult sau mai puțin episodici, scriu epistole care îi reprezintă în primul rînd pe ei, îi reflectă ca autori în perspectiva traducerii într-o altă limbă și deci a unei oarecare notorietăți internaționale, eventualitate menită să lumineze și alte cule ale personalității lor decît cele îndeobște cunoscute. La Sadoveanu, autor celebru de timpuriu, perspectiva traducerii nu trezește decît regretul că n-a știut mai devreme de alegerea corespondentel sale pentru a-i recomanda altă navelă decît Cosma Răcoare, „mai caracteristic și din punct de vedere românesc”; Agirbiceanu în schimb consideră „o cinste deosebită” includerea într-o antologie a navelor sale și nu face nici o remarcă (ambele scrisori sînt din 1922), iar Aurel Baranga aprobă alegerea piesei sale Siciliana care „se bucură de un succes uriaș la București” (sintem în 1961), sperînd că articolul lui A.I. Ștefănescu, care „reprezintă exclusiv opinia lui personală”, „strict particulară” nu o va demobiliza. Cîteva luni mai tîrziu el revine, anunțînd-o pe traducătoare că piesa lui „înregistrează în țară același succes” și că „a fost îmbrățișată cu o deosebită căldură” și în străinătate. Minulescu este și el încîntat de montarea piesei sale Allegro ma non troppo la Bratislava și-i recomandă stăruitor altă piesă a sa, Amanul anonim, „de o calitate dramatică și intelectuală mult mai impresionantă decît piesa cealaltă”, cu altă ocazie, peste cîțiva ani, rugînd-o „să mă ai în grijă și pe viitor”, Aron Cotruș se interesează dacă nu-i poate aranja soției sale — care era pianistă — un turneu în Cehoslovacia, în timp ce Hortensia

Papadat-Bengescu îi mulțumește pentru că i-a trimis traducerea romanului său Logodnicul, despre care nu știa nimic pînă n-a primit cartea, folosînd prilejul să marcheze cîteva amintiri frumoase dintr-o călătorie mai veche a sa la Bratislava, Em. Bucuța caută să stabilească raporturi culturale mai largi cu persoana careia cultura noastră îi datoră atît de mult și scrie în Viața literară despre Prietenii din Bratislava, I. Bianu și E. Lovinescu o țin la curent cu detaliile vieții românești în domeniile apropiate și-i trimite în repetate rînduri cărți, omagiînd totodată activitatea sa în Cehoslovacia (Jindra Huskova traduce, mai ales la început, atît în cehă, cît și în slovacă).

În mod cu totul curios, dintre cei 36 de corespondenți ai traducătoarei, din care trei erau majoritatea scriitorii cu perspectiva de a fi traduși, iar unii chiar insistînd fără prea multe fașoane în acest sens, singurul care dovedește preocupări concrete privind conținutul traducerilor în cauză este Zaharia Stancu, autor pentru care Jindra Huskova-Flajshansová dovedește de altfel o adevărată predilecție. Prezent în volum cu douăzeci și șase de scrisori, Zaharia Stancu (tradus în 1949 cu Descult și în 1962 cu Florile pămîntului) revine în repetate rînduri asupra problemelor de traducere, lexic și sintaxă, oferînd explicații detaliate încă din prima epistolă (11 martie 1949), continuînd la 2 mai, la 1 iulie, iar la 21 noiembrie mulțumește pentru vestea apariției cărții; la 18 ianuarie 1964 își manifestă dorința ca eventuala reeditare să fie revăzută după ultima ediție românească a cărții. Detalii importante despre propria creație, despre viața literară și despre raporturile dintre scriitor și autori pe care n-am avut prilejul să-i menționez: N. Cartoian, Gib Mihăescu, Horia Petra-Petrescu (cu șaptesprezece scrisori), Sextil Pușcariu ș.a.

Este meritul deosebit al Libuše Vajdová de a ne fi pus la dispoziție acest important tezaur, din care puține piese ne erau cunoscute prin publicări în revista Manuscriptum, cu o prefață și note de jargă utilitate.

Mircea Anghelescu

* Jindra Huskova-Flajshansová și corespondenții săi români, ediție, introducere și tabel cronologic de Libuše Vajdová, cuvînt înainte de Iordan Datcu, Ed. Minerva, București, 1991, 251 p.

povestea vorbeli

Subiectivitatea limbajului

Aproape toată lumea consideră astăzi că un defect general al discursului public românesc — și mai cu seamă al celui din mass-media — e gradul crescut de subiectivitate; se observă că autorii își stăpînesc cu greu propriile porniri, simpatii și antipatii — și nu reușesc decît rareori să găsească echilibrul adevăratului profesionalism, tonul neutru al informației; personalitatea fiecăruia e hipertrofiată, vorbitorul e tentat să dea verdicte, lecții, să creadă că opiniile sale sînt de cel mai mare interes pentru potențialii interlocutori. Comparația între diverse tipuri de texte publicistice românești și corespondențele lor din presa străină e un prilej de a sesiza diferențe și de a întări opiniile de mai sus. O cifră de sumară parcurgere a presei de tip „România mare”, caracterizate prin dezlănțuirea de vulgaritate greu suportabile, poate să conducă chiar la nostalgia pseudo-jurnalistică din anii trecuți. Probabil că pentru mulți cititori obișnuiți atacurile violente și limbajul bazat pe insultă și batjocură grosolană pot înobiliza amintirea unor impersone comunicate din „Scînteia” de ieri și pot conduce către confortul unor texte banale din gazetele de azi. La urma urmei, o voce care nu spune nimic e preferabilă celei care înjură.

E pusă, de fapt, în discuție subiectivitatea limbajului publicistic. Problema este mai generală — și se bazează pe o ambiguitate fundamentală. Nu subiectivitatea e de reproșat discursului publicistic contemporan, ci — în forme variînd de la extremismele rudimentare pînă la obsesiile, speranțele și deziluziile discret formulate prin strategii auctoriale dintre cele mai subtile — afectivitatea. Diferența dintre cele două noțiuni — pe care uzul le echivalează cu ușurință — e foarte mare; confuzia are însă și ea o tradiție teoretică. O întregă direcție a stilisticii s-a ocupat de limbajul afectiv văzut ca expresie

perfectă a subiectivității; sfera acesteia din urmă e totuși cu mult mai largă. Stilistica lui Charles Bally trata programatic faptele de limbaj din punctul de vedere al conținutului lor afectiv; în linia lui, Iorgu Iordan a înregistrat și a comentat un foarte bogat material de cuvinte și construcții care „exprimă (...) stările noastre sufletești de natură afectivă (Stilistica limbii române, 1944). Se făcea în mod constant o distincție între sensul intelectual — conceptual, obiectiv — și cel afectiv — „care arată oarecum poziția subiectivă, reacția sentimentală a individului vorbitor față de noțiunea respectivă” (id. ib.). Nu alta era poziția lui T. Vianu, în celebrul său studiu asupra „dublei intenții a limbajului”: opoziția dintre funcția „tranzitivă” și cea „reflexivă” a limbii presupune o echivalare a intelectualului cu universalul pe de o parte, a afectivului cu individualul pe de alta. Subiectivitatea s-ar manifesta, așadar, în primul rînd prin afectivitate.

Semnificația dată subiectivității de lingvistica modernă e însă alta; într-un articol fundamental, din 1958, E. Benveniste o consideră un dat inerent și un produs al limbajului, care oferă vorbitorului posibilitatea de a spune eu — deci de a se constitui ca subiect. Limbajul îi e proprie subiectivitatea, manifestată prin vorbire și prevăzută de mecanisme diverse: pronumele perso-

nale, adverbele care organizează spațiul și timpul în jurul subiectului și în funcție de el (axa aici — acum), sistemul timpurilor verbale, modalizatorii etc. Se observă imediat că toată această rețea de forme și valori se situează la un nivel de mare generalitate, care nu depinde de aspectul emotiv al limbajului; prezența subiectului vorbitor se poate face simțită și în absența marilor afective.

Revenim astfel la dualitatea de la care am pornit. A respinge, astăzi, din discursul public românesc surplusul de afectivitate (manifestată lexical ori sintactic, în cuvinte valorizante sau construcții exclamative, în interjecție, injurie, batjocură, elogiu etc.) nu trebuie să însemne un refuz al subiectivității. Teoretic, acest lucru nici n-ar fi posibil; în fapt, există precedentul limbajului de lemn, a cărui diminuare pînă la dispariția a subiectivității a determinat caracterizarea sa ca non-limbaj, ca anti-limbaj, impropriu comunicării. În acest caz, subiectivitatea (anulată de construcțiile impersonale, de absența raportării la prezent etc.) s-a dovedit independentă de componenta afectivă (păstrată într-o anumită măsură în lexicul festivist, superlativ). Reacția față de vidul creat de acest limbaj a constituit-o regăsirea individualului, reparația unui eu care vorbește în condiții de comunicare bine determinate, într-un context dat și cu un destinatar real. O astfel de subiectivitate nu trebuie în nici un caz pierdută; nimeni n-o obligă să fie sufocată de afecte. În vreme ce afectivitatea poate fi gregară și incrementată în clișee, sensul și demersul intelectual pot fi foarte personale, individualizatoare. Rămîne deschisă problema interlocutorului: contactul cu acesta pe latura afectivă ar părea mai ușor de realizat — dar e foarte fragil. Grupul de interlocutori cîștigați prin „contract” afectiv poate să crească doar din motive extralingvistice și extraculturale (ca urmare a unui nou conflict social, de pildă); interlocutorii unei comunicări subiective (în sensul arătat mai sus) dar nonafective sînt tot un grup restrîns — dar care are șansa de a spori prin educație.

Rodica Zafiu

Alte amintiri din copilărie

Paul Goma, ARTA REFUGII, Editura Dacia, Cluj, 1991

Ca și volumul *Din Calidor, Arta refugii*, al doilea volet al ciclului autobiografic pe care Paul Goma l-a început în 1987, a apărut mai întâi în Franța, la „Editura Julliard“ (*L'art de la fugue*, 1990), în traducerea lui Alain Paruit. El continuă șirul întâmplărilor oprite în *Calidor* la momentul răsturnării frontului, în 1944, când familia scriitorului se refugiază din Basarabia în Ardeal. Comparată cu *Cronologia* pe care chiar Paul Goma o adaugă și de data aceasta volumului său, povestea din *Arta refugii* se dovedește a fi „copiată“ pas cu pas după întâmplările din realitate.

În martie 1944, mama și băiatul se refugiază în Transilvania, întâi la Sibiu, la un Centru de Refugiați, apoi în satul Gusu din Județul Sibiu. Până să ajungă și el aici, tatăl e surprins lângă Ploiești, de bombardamentele anglo-americane din 4 aprilie, și își pierde bruma de bagaje pe care încercase să le salveze de unul singur din Basarabia. În ultima parte a lunii august, învățătorul Eufimie Goma primește ordin de chemare pe front, dar înainte de a se putea executa izbucnesc evenimentele de la 23 august. Din acest moment, întoarcerea frontului îi amenință pe basarabeni din toate părțile, căci rușii vor urmări să-i „repatrieze la Siberia“, iar ardelenii, care îi simpatizează pe ruși pentru că le vor da înapoi (cum zic ei) nordul Transilvaniei, îi vor privi ca pe niște venetici. Din septembrie 1944, când se constituie Comisia Aliată de Control, „refugiații se... refugiază și mai și“, pentru ca totuși în

ianuarie 1945 fugarii să fie prinși „nu de către jandarmi, nu de către ruși, ci de către ciobani (mioritismul, no!)“, care dezvăluie autorităților locul unde s-au ascuns. În lagărul de la Sighișoara, unde vor fi transportați sub escortă, tatăl lui Paul Goma confecționează un rind de acte false, cu ajutorul cărora familia să poată rămâne pe loc. În felul acesta, cei trei refugiați vor ajunge în satul Bula, din județul Timna Mare. În septembrie 1946 Paul Goma va intra prin concurs la Școala Normală „Andrei Șaguna“, din Sibiu, de unde se va transfera (ca urmare a reformei învățământului) la „ciclul doi“ din Șeica Mare. În septembrie 1948. La începutul lui ianuarie 1949 mama și tata lui Paul Goma, împreună cu majoritatea adulților din sat, vor fi arestați, pentru o vină politică imaginată, și transportați la arestul Securității din Medias, unde copilul va reuși să-l descopere. E ultimul episod autobiografic din *Arta refugii*, unde totul a luat înfățișarea unei povești tragice despre drama refugiaților basarabeni, obligați să se considere străini în propria lor țară.

Față de Mana basarabeană, care în *Calidor* era paradisul copilăriei și al amintirii, refugiiul transilvănean, obsedat de leitmotivul mutării, echivalează cu o alungare din paradis, cum observă pe bună dreptate Marta Petreu în prefața volumului de la „Editura Dacia“. Așa se explică de ce Ardealul lui Paul Goma e de o prestanță incomparabil mai mică decât aceea pe care au reușit s-o imprimă în literatura noastră cărțile lui Sla-

vici sau ale lui Rebreanu. La concurență cu interesul științific al mamei, care alcătuiește în caietele ei de la școală mici monografii ale satelor prin care a trecut („Monografia satului Gusu, jud. Sibiu — 1944“, „Monografia com. Bula, jud. Timna Mare — 1944“), copilul-povestitor al lui Paul Goma descoperă mai întâi o lume de cuvinte străni, reci, dușmănoase și, în cele din urmă, un fel de a fi al oamenilor greu de înțeles. Mincarea n-are gust, casele sint friguroase, iar bărbaii suferă, într-un număr suspect de mare, de infirmități care îi scutesc de război. Chiar erosul infantil, alt de spontan și de ingenios în amintirile din *Calidor* devine acum o variantă de eros rece, mecanic, formal, în jocurile pe care copilul de nouă ani le practică împreună cu cele două fete ale sasului Heinrich: „— Acum eu o pun pe a mea la a ta. Să-mi spui dacă e bine. // Am pus-o pe a mea la a ei. Și am tot așteptat — să fie bine, să-mi spună că că-i bine. Nimic. // Am luat-o pe cealaltă — tot nimic. Parcă am fi șezut, nu ca la noi, în Basarabia și la Mana mea cea dragă, ci ca pe la ei, în Ardeal și în casa lor săsească, pe bancă, la perete, cu miinile pe genunchi și alături.“ Singurul lucru bun pe care îl au ardelenii pare să fie jocul de fotbal, unde strălucește Dobay, omul cu piciorul „ștampilat“: „il știm bine pe Dobay: are un picior de aur. De asta poartă genunchieră înaltă: ca să nu se vadă cum scipește aurul piciorului de aur. Și, în plus, Dobay are piciorul ștampilat. Asta, de când România a jucat cu Spania și Spania avea în poartă o maimuță, trăgeau ai noștri, trăgeau — nimic, nici un gol — dacă portarul era maimuță... Și, uite, se dă un unspemetri, pentru noi. Și îl trage Dobay. Măi, și când îl trage Dobay un sut de-al lui... — a tras pe mijlocul porții, Dobay — îl ia pe portar pe sus, îl bagă-n poartă pe portar și rupe plasa! Și omoară maimuța (în spaniolește, maimuță se zice: Zamora)! : De tot, de tot! Și-atunci, Federația ce face: îi interzice lui Dobay să mai tragă cu dreptul, cu piciorul acela de aur. Și, ca să se știe că piciorul acela nu mai are voie să tragă, l-l ștampilează.“

Dar, desigur, responsabilă de tot acest contrast izbitor nu e doar comparația cu „paradisul pierdut“ al satului din Basarabia. Ceea ce șochează în primul rind e cursul devastator pe care îl ia istoria, după ce armatele sovietice au pătruns în țară, așa încât la capătul „investigațiilor“ pe care le face, copilul descoperă drame comparabile întru totul cu drama basarabenilor săi. Sub presiunea evenimentelor,

lor, oamenii satelor care îi găzduiesc își pierd încet-încet liniștea și indiferența, devin suspicioși și frica începe să închidă rind pe rind ușile caselor, căci flecare va fi lovit în felul său. Basarabeni vor fi vinați peste tot, sașii vor fi deportați în minele din Siberia sau din Urali, iar fruntașii satelor vor fi arestați unul după altul. O „rinduială nouă“ va înlocui civilizația veche a locurilor, printr-o lungă procedură de război. E un adevărat sfârșit de lume, pe care Paul Goma îl fixează în maniera hiperbolică sau caricaturală atit de proprie nu numai scrisului său, dar și naturii întime a evenimentelor despre care vorbește.

Simbolic tot acest dezastru, împreună cu simburile de împotrivire și de speranță care se ascund în inima lui, e de căutat în episodul ascunderii cărților din biblioteca unei școli sătești, pentru ca oficialitățile să nu le ardă, sau în psihodrama pe care o joacă de mai multe ori copilul, când își imaginează că execută misiuni secrete pentru partizanii din munți.

De cele mai multe ori, efectele deformărilor pe care le provoacă tehnica de povestitor a lui Paul Goma sint dramatice (ca în scena finală de vorbitor, în care un ofițer de Securitate face praf alimentele aduse de copil, mamei sale, de Paște). Nu lipsesc însă nici deformările comice, comparabile în esență cu exagerările anecdotelor politice, atit de frecvente la noi pină nu de mult: „...Imi aduc aminte de un film de-al lor în care o fată frumoasă de pica se apucă să-l alerge pe liubitul ei — chipeș, zdravăn, dar cam codăș — și-l fugărește și-l asudă preț de vreo cinci minute de film și, la un moment dat, băiatul se împiedică de coada unui tractor și cade într-o fîntină de pe timpul burzheziei! Fata — ce să facă: ce n-am mai văzut de când sunt (în filmul sovietic): se dezbracă de rochie, rămîne în furou, de l se vedeau bine bretelele și genunchii — dar numai pentru cauză: întinde rochia, ca pe o funie. În fîntină și-l trage afară pe inecat; zdrahonul, mulțumit, o ia pe fată în brațe, unii spectatori încep să pisile, alții să fluiera, golănește, ba careva strigă: «Pur-o, bă!», flăcăul din film întinde gîtul, țugule buzele și fata... Dar, în ultimul moment, se trezește revoluția și învinge noul: fata pune între buzele lor un deget și-l zice băiatului, cu ochii închiși de iubire aminată după ședință: — Alțosenka! Moi drug, estî în restanță pe două luni cu katizăția...“

Florin Manolescu

expoziție

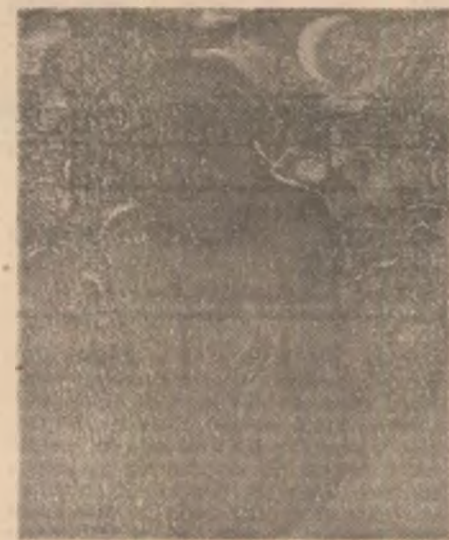
Pictură engleză contemporană

Organizatorii expoziției de pictură engleză, deschisă în sălile de la etaj, prea puțin cunoscute și vizitate încă, ale Teatrului Național, și-au impus dintru bun început anumite limite. Sint expuse aici doar lucrări aparținînd artiștilor care au studiat la Colegiul Regal de Artă din Londra sau au fost și sint legați într-un fel sau altul, ca profesori sau artiști invitați, de această importantă școală de artă londoneză. O școală superioară pentru că aici vin să-și continue studiile cei care au absolvit în prealabil unul din cele aproximativ 50 de colegii de artă din Anglia, după cum ni se explică în prefața catalogului. Iată un bun prilej pentru mediul artistic românesc de a reflecta, de pildă, asupra modului în care este conceput în alte țări învățămîntul artistic.

O a doua limitare, mai surprinzătoare, este dictată de rațiuni de natură imediat practică. Lucrările, comandate anume în vederea acestei expoziții, respectă fără excepție dimensiunile (redușe) și formatul (două tipuri — unul pătrat și unul dreptunghiular) stabilite pornind de la posibilitățile de transport avute la dispoziție. O egalizare și o uniformizare, cel puțin în aparență, care, ne asigură organizatorii, și nu avem motive să ne îndoim, nu a stinjenit cu nimic pe artiști. S-ar putea eventual discuta, pornind de aici, despre libertatea și dependențele artistului la acest sfârșit de veac, despre avaturile iluziilor care animau lumea artistică cu o sută de ani în urmă, în zorii modernității.

Accentul pus aici, în această expoziție pe profesionalismul artistului, chiar pe importanța apartenenței lui la o anumită tradiție pedagogică, mi se pare revelator nu atit sau nu numai pentru arta engleză ci, într-un sens mai larg, care acoperă întreg momentul artistic actual. Dacă educația artistică de tip academic a fost sistematic respinsă și boicotată decenii de-a rîndul de artiștii novatori, începînd cu pictorii de la Barbizon și continuînd cu toate marile momente ale modernității, dacă Impresionismul, post-impresionismul, cubismul, fauvismul, expresionismul, etc. nu s-au predat și învățat în școli, ci s-au născut în marginea sistemului și în afara instituțiilor, arta de astăzi, ceea ce s-a convenit a se numi post-modernism, apare în schimb ca o consecință a asimilării și oficializării succesivelor avangarde, ca preluare a lor în circuitul instituționalizat al educației artistice. Ceea ce s-a născut printr-un foarte brutal proces de „dezvățare“ a ajuns la rîndul său să fie învățat, pre-

dat, cu mijloacele și în cadrele tradiționale ale transiterii cunoștințelor de la o generație la alta. Artistul de astăzi nu se mai recrutează dintre dezertorii școlii, nu mai este un „refuzat“ al saloanelor oficiale, un „independent“, nu mai poate fi un independent, pentru că învățămîntul artistic a integrat valorile contestatate; artistul de astăzi învață „dezvățarea“ dacă putem spune așa, și e sigur că rapidul succes internațional al „picturii proaste (urite)“ (bad painting) se explică și prin instituționalizarea modernității, fenomen pe care, în proporție diferită, l-au trăit, cel puțin în ultimul sfert de veac, și țările din centrul și estul Europei. De altfel un prim impuls în expoziție a fost de a identifica similitudini cu pictura românească și de a încerca pentru o clipă sentimentul reconfortant că sintem — bad sau good — în rînd cu lumea, veche obsesie a culturii românești, de care vremurile nu ne ajută deloc să scăpăm. Dincolo de astfel de evaluări, poate neadevurate dar totuși inevitabile, expoziția de pictură britanică, în selecția oferită, mi se pare reprezentativă mai ales pentru artiștii născuți între 1950 și 1960 — nu numai noi avem „optzeciști!“ — un grup numeros care experimentează variante personale ale reîntoarcerii la figuratie, ale nevoii de real, rătăcind în căutare de repere și puncte de sprijin pe cărările nu tocmai

nebătute ale muzeului imaginar. Zona privilegiată de investigație rămîne direcția expresionistă, poate cea mai rezistentă și stabilă structură artistică a secolului nostru. Lucy Jones, Lucy Ross, Eileen Cooper sau Michel Heindorf obțin, dar nu numai ei, concentrarea emoțională printr-un energetism cromatic și al pensulației care descinde direct de la lui Ansel Krut. *Predicind convertirii* coboară ceva mai departe în timp, reinnodind cu un psihologism în spiritul secolului al XIX-lea, în consens de altfel cu interesul renăscut al istoricilor de artă pentru, mai ales, „realismele“ acestei perioade. Amintirea Vameșului Rousseau răzbate în tabloul lui Robin Mason, după cum *Noua obiectivitate* din anul '20 își trimite ecoul în pinza lui Nicholas Hamper. Asupra legăturilor dintre momentul artistic actual și cel in-

terbelic s-a scris dealtfel încă de la începutul anilor '80 și unele lucrări din expoziția de față nu fac decit să confirme constatările mai vechi. Tot la iconografia interbelică sintem tentați să raportăm scenele cu păpuși insufletește și oameni cu rigidități de manechin, cu similitare intenții de a conota condiția umană (Jane Langley, Sarah Lee). Kitsch-ul religios își găsește comentariul ironic în colajul lui Jake Tilson, o figuratie intructivă enigmatică pun în scenă pictori ca Philip A. Davies, Allan Miller sau Alexander Guy, fără a putea epuiza în această înșiruire repertoriul de teme și motive desfășurat pentru noi de pictorii englezi. Participarea picturii abstracte, mai redusă, atrage în egală măsură atenția prin dispoziția lirică a lui John Dougill, de pildă sau prin cea emblemă a actului pictural datorată lui Yehuda Safran. Nume de rezonanță internațională ca R. B. Kitaj sau Paula Rego — autoarea decorațiilor murale din restaurantul arpei noi Sainsbury Wing, construite după planurile arhitectului Roberto Venturi și inaugurate vara aceasta, a celebrei National Gallery londoneze — secondează, într-un democratism riguros, grupul de artiști tineri, fără a se singulariza prin formatul, cantitatea sau poziția lucrărilor. Și dacă ar fi să căutăm un numitor comun expoziției l-am putea găsi în nevoia de confruntare a ideilor, în întilnirea lor, convergentă sau divergentă, în *Căsătoria ideilor*, cum se intitulează tabloul lui Susie Allen, căreia îi datorăm de altfel și selecția de pictură britanică de la București, prim contact cu o artă ale cărei multiple fațete sperăm să le mai întilnim în galeriile românești.

Ioana Vlasiu

vasile petre fati

Locuri comune

Despre soția mea n-am scris un cuvânt,
Azi a plouat. Soția mea a plecat la școală.
Eu sunt singur și mă gândesc la ea.
Aceste rânduri nu le-ar scrie nimeni.
E foarte greu să scrii despre soția ta
Care a plecat la școală
Ea cumpără lapte, piine, carne,
Ca să pot să scriu acest poem pînă la capăt.

Studiu

Există bieți sinucigași care așteaptă un taxi
Și bieți oameni care nu vor să fie de față.
Întotdeauna nimeni nu vrea să fie de față
Ca să vadă moartea, fetița aceea
Cu concardă. Eu sunt acolo prezent
Și scriu tot ce văd. Asta e moartea,
Asta sunt eu. Visător, cu flori în mină.

Calm plat

M-am bucurat întotdeauna de liniștea casei
Și de bijuteriile de familie,
Am fost sigur că n-o să mă plîng de ea.
De aceea am închis totul într-o cutiuță de pluș
De culoarea celor șapte Nisipuri.
Acum sunt foarte singur și au mă plîng de asta.
Nu sunt sigur că n-o să mor,
Într-o seară, într-o dimineață.

Poemul imposibil

Poemul imposibil l-am scris în pat
Ca un om care știe că nu se scrie în pat.
Scriam nebunește, fără să-mi fie frică de Dumnezeu.
Azi mi-e frică dar e mai bine și pentru el și pentru
minc.

Și cine vrea să mă bată pe umăr
Să mă bată pe umăr,
Să se joace cu poemul ăsta de colo-colo,
Ca un mic comerciant de provincie.
Am scris poemul ăsta la umbră, la răcoare,
Cu o mică ceșcuță de porcelan, în față, cu ceal,
Poemul despre pat.

Soarele e sus

Nu mai vreau să apună niciodată soarele
Și dacă mama mea moare nu mai vreau niciodată
să apună,

Ăla de sus, soarele, plin de microbi.
Să stea naibil cu mine la masă, ca doi bărbați.
Eu sunt locatarul care a muncit pentru soarele ăsta,
I-am dat din banii mei de buzunar.
Ca să răsară.
Așa că la Paris, soarele e al meu.
Fac ce vreau cu soarele ăsta bun la toate,
Dorm pe el, mă culc pe el, mă scol
Și-i spun să plece acasă.
Eu nu mai pot.

Fetița necunoscută

Dorm sub portretul unei fetițe necunoscute
cu pălărioară roșie pe cap,
În camera copiilor unde e bine și cald.
Dorm și mă gândesc la tine. Cu pălărioara aceea
roșie

Aș putea să-mi cîștig existența zi de zi,
Dorm și visez sub portretul acela,
Mă trezesc cu ochii pe el
Și a doua zi îmi lau viața de la capăt.
Poate odată îți vei aminti de mine așa.

O singură zi

M-am gândit la tine de o mie de ori
Ca la o femeie bună la toate.
Poate și azi mai aștept bunătața ta
Asemeni unei căruțe de țară.
Cit despre micuța aceea nici un cuvânt.
Cînta din gură. Mîncea piine și bea vin.
Apoi mi-a cerut apă,
Și asta numai pentru cîteva vorbe spuse peste umăr.

O pereche de aripi

Cu dragostea mea poți să-și cumperi o casă nouă
Și o pereche de aripi,
Poți să plîngi în casa ta nouă,
Poți să-și tai aripile.
Eu nu mai sunt omul acela care a iubit,
Eu sunt un bătrîn locatar în casa ta nouă,
Un om de serviciu care a tras o dușcă.
Care a tras.

Care bate la ușă.

Aniversarea

Noi toți avem nevoie de o zi de aniversare
În care să aruncăm confeti și să spunem la revedere.
Ceva frumos și vesel,
Să nu ne mai plîngem de Nimic.
La revedere, domnule cu barbă, Solejnicin,
La revedere, noi vrem să uităm totul
(Criza asta cu panglicuțe)
Cruzimea de a pune mina pe mină
Și visători să spunem : adio.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Henri Zalis
**VALORI DE REFERINȚĂ ÎN CRITICA
ȘI ISTORIA LITERARĂ ROMĂNEASCĂ**
Editura Cartea Românească

Sub acest titlu pe cît de lung pe atît de riscat, Henri Zalis examinează opera unui număr de peste treizeci de autori și istorici literari români, de la Maiorescu și Gherea la Manolescu și Ungheanu. Profilurile sintetice pe care autorul le creionează au ca motivație teoretică dorința de „a recupera cît mai mult din ceea ce o întreagă constelație de voci a convertit în fapt de creație culturală, printr-un dialog al punctelor de vedere”. Dacă în privința numelor asupra cărora se oprește H. Zalis nu e nimic de comentat, în sensul că fiind o chestiune de gust alegerea rămîne oricum indiscutabilă, cu atît mai indiscutabilă cu cît e mai subiectivă, deci mai... discutabilă, în ce privește gruparea pe capitole ce se vor tipologice ar fi multe de discutat, de pildă, de ce e trecut N. Manolescu printre „lovinescieni și călinescieni” iar S. Cioculescu printre „foiletoniști”, sau ce legătură tipologică poate exista între „critica regională și universitară” și, de pildă, „școala poporanistă”. Dincolo de aceste situații nu totdeauna adecvate și oarecum aleatorii, portretele lui Henri Zalis urmăresc fixarea corectă a detaliilor în funcție de momentul istoric al fiecărui critic în parte, de evoluția criticii literare la data respectivă și de eventualele deschideri înnoitoare. Dacă nu e o istorie a criticii românești, cartea lui Henri Zalis e un util „referent” pentru realizarea unei atari istorii.

Dumitru Chioaru
**SECOLUL SFÎRȘEȘTE ÎNTR-O
DUMINICĂ**
Editura Cartea Românească

Poet din linia întii a optzeciștilor, format în climatul „Echinoxului” clujean, acum stabilit în Sibiu unde conduce o bună revistă literară „Euphorion”, Dumitru Chioaru e și în această carte același fin constructor de poeme pe care-l știm din plachetele anterioare, poate ceva mai decis în atitudini și mai nuanțat în expresie, și atitudinile și expresia ținînd, în mare, de o linie neoexpresionistă. Iată, spre edificare, două fragmente din poemul „Vara de fosfor”: „orașul : miriapodul acesta de singurătăți — / un bețiv ghemuț lîngă o gură roșie de canal / ochii mici ai indiferenței pe alături / de cîți ani sîntem în '77? / vocile celor plecați reverberează încă / pe calea dumbrăvii / ding deng dong / dîng deng dong / cutremur în cealaltă lume — / prin mine aud prăbușindu-se / (...) / În zori totul neschimbat : / copiii lui cronos zeul ceasului deșteptător / încep o zi de muncă / pămîntul merge încă pe petroli / medicamentele pun sîngele în mișcare / capul pe umăr — / Adrian îmi spune, / citeodată ești atît de singur încît poți fi numărat // Singurătate : miros de cerneală — / poezie /

cînd cuvintele sînt mai reale / decît lucrurile”. Interesantă în aceste șapte poeme ale cărții (plus o addenda) este, pe lîngă dicțiunea sigură și expresivă, combinația afectivă de disperare și iluzionism ce se revelă în semantica majorității textelor. Pare să fie un soi de rău ontologic — vizibil și în cazul altor poeți încă tineri —, racordat la sentimentul crepuscular propriu acestui sfîrșit de mileniu.

Victor Sterom
PAUZA DINTRE CRIME
Editura Litera

A cincea carte a unui poet care a făcut de-a lungul vremii eforturi notabile spre a-și găsi, timbrul personal, reușind uneori, ratînd alteori (ce-i drept, mai des), în orice caz formîndu-se de la o carte la alta, scîpînd pe drum de stîngăcii și de afectări naive și cîștigînd în expresivitate și coerență. O anumită tendință narativă face să crească redundanța poemelor, mai ales că poetul nu renunță la lirism, deși folosește mijloace antilirice, împrumutate din arsenalul optzeciștilor. Cum observa încă de la debutul poetului criticul Laurențiu Ulici, „poematizînd cu orgoliu, Victor Sterom reușește să îmbrace neutralitatea afectivă și fragilitatea

ideilor poetice într-o mantie de rostire delicată, în care lirismul e aproape întotdeauna al tonalității”. Ceea ce se poate distinge cu toată claritatea din majoritatea poeziilor din cartea de acum, bunăoară în aceasta : „am început să credem că vom fi / tot timpul pe malul inocent / un ciine rătăcit / s-a furșat lîngă gleznele tale / un preafrumos animal din alte sfere / spunîndu-ne că nu aveam ce căuta aici ; / ni se părea că memoria / e o batistă împăturită de prea multe ori / încît nu mai este posibil / să se mai vadă ceva / și să se mai simtă clipa de-acasă”. Încet, încet, Victor Sterom ar putea să ajungă la doritul punct de identitate.

Caius Dragomir
ODELE MORȚII
Editura Eminescu

Poeme în proză, versete, poeme pur și simplu scrise, de un poet cu mare apetit pentru reflecție, fie în registru moral, fie în registru larg existențial, preocupat totodată de sublinierea lirică a implicării personale în orizontul problematic al vieții moderne ; precum în această „Cosmogonie” sugestivă : „Violetul fluturelui, zîmbind către Vega, / Aripi apărînd eternul unor sorii neglijați. / Companie a păstorului ce nu își cunoștea / Umilința / Violetul paietelor fluturelui apăsînd galaxii. / Somn în iarba simultană / A mai multor planete, / De nu te-ai fi privit renunțam / La senzații, / De nu te-ai fi auzit aș fi trecut / Dincolo de timp. / Fără mîngîierile noastre spațiul meu / Devenea un punct al concentrării / Neînțelept în centrul existențelor mele. / Somn al lui sau al meu — / Cunoașterea noastră. / Corpul, cunoașterea, singurul loc / În care prezentul depășește întregul trecut / Mai mult decît însumarea speranțelor, / Ființa — somnul confuziei noastre. / Uitînd ceea ce știam despre noi, / Descoperim acest univers / Violetul unui astru aproape de Vega, / Coborînd pe mîna ce scrie / Pe umbra somnului tău, al meu. / Viața ca ființă tulburată / A tuturor ființelor”. Așadar poezie gnomică, liric speculativă, arborescentă, uneori chiar stufoasă, bine scrisă și scoînd la iveală un temperament poetic saturat de livresc, în linia unor S.-J. Perse sau Pound, cu toate proporțiile păstrate.

Mircea Moga

Manole, hiperdimensionatul

„Eu sint din țara lui Foale-Verde,
Eu sint din țara lui Făt-Frumos“.

(din Fișă personală)

Adrian Păunescu era un poet popular. Complexitatea semantică a acestui enunț introductiv trebuie, neapărat, să conducă la cele două accepții majore ale sintagmei folosite, convențional, ca etichetă pentru acest autor.

Popular are și o conotație folclorică și una afectiv-sociologică. Presupun că al doilea sens vă este, oricum destul de clar în context păunescian, și mă mulțumesc să evoc aici una din referințele critice inserate la finele cărții: „Păunescu nu este numai un personaj, ci o psihoză: biletele la spectacolele date de el se vind la suprapreț și nu ajung niciodată pentru toți cei care vor să-l urmărească pe viu; cărțile lui se cumpără pe sub mână, deși tirajele depășesc cifrele de vis ce se acordă de obicei romanelor de aventuri“ (Val Condurache, *Convorbiri literare*, 2 februarie 1983).

Posibil e ca o scară în timp a poeziei populare să nu urce de la „anonimul de geniu ce a zămislit Miorița“ la Ioan Niță Nicodim sau Emilia Iercoșan ci până la „poetica evenimentului“ înțeleasă în chip „modern“ ca fenomen quasi-ziaristic, quasi-hugolian (spre similitudine Beranger!), mai mult ca sigur păunescian. Aceste trăsături sînt deja discutate pe larg de majoritatea comentatorilor avizați și nu fac aici decât oficiul de reîmprospătare a memoriei colective, în care și-așa „zimbrii“ rezervațiilor poetice de-antărt au lăsat dire, de netăgăduit, persistente. Azi înflăcărați, beneficiind și de mass-media veacului XX, au făcut din masiva producție de texte menționată un bun comun din care, fie că am vrut sau nu ne-am „înfruptat“ cu toții.

Dacă mă gîndesc bine, paradigma poeziei populare contemporane nici nu trebuie lărgită prea mult, sub raport formal, ca să încapă Adrian Păunescu în ea. E nevoie doar de un efort de a-

daptare la dinamica poeziei „poporane“, cu totul alta azi decît pe vremea cînd, să zicem, un Coșbuc glosa cu acribie transilvană pe marginea ei, în termeni care nu mai satisfac cerințele unei analize diacronice. În secolul nostru, „estetica oralității“ cunoaște o evoluție permanentă, fiind vizibil influențată de „manifestele revoluționare“ scrise și desenate de un Maiakovski iterat de revoluțiile succesive ale planetei (vezi, în acest sens, lucrările lui Mario de Micheli, ș.a.). Sonul politic, prin esență polemic pînă la pamflet, contestatar, se conjugă ditirambic cu fluenta „folclorului poetic nou“, cadențele hibride rezultate avînd șanse considerabile în condițiile unei versificații diluviene, al unui simț deosebit al degradării metaforei prin contaminări dictate de necesități contextuale și a unei prestații histrionice de efect a lui Păunescu însuși (mari vacarme pe stadioane ș.a.m.d.).

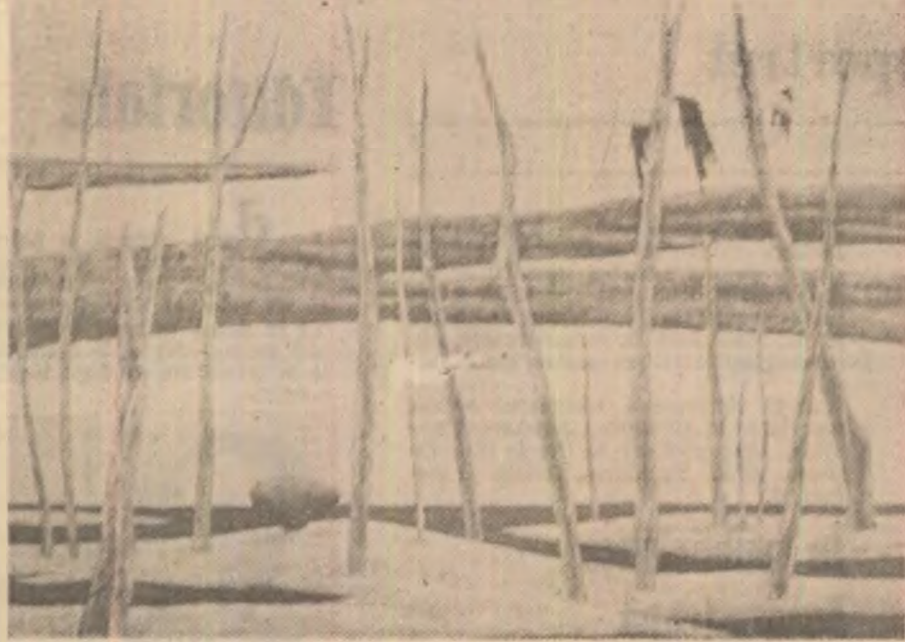
Textele „populare“ ale acestui autor respectă (conștient sau nu) canoanele genului, inovația neapărînd aici, ci în tematism. Iată, de pildă, rezultatul comparației cu preceptele „teoriei orale“ a lui Albert Bates Lord, așa cum ne apar ele din tratatul lui Adrian Fochi — *Estetica oralității*. Mai întîi, actul folcloric performat de A.P. are un destinatar direct, implicit, actului de creație propriu-zis, și care devine co-autor. E suficient să ne amintim participarea entuziastă a publicului la textul păunescian, participare sugerată de chiar poetul aflat în plin recitativ melodic. Apoi, debitul e menționat consecvent, „greșelile“ sînt gramaticalizate spontan, și, conform convențiilor, se obțin efecte maxime în condiții identice. Se folosesc tipare sonore și matrici verbale binecunoscute. În „Apăru nu mai nu / la adio, tu!“ vocala u apare ca sound pattern. Adesea, actul de creație și cel de transmisie fac corp comun, spontaneitatea lui A.P. și capacitatea sa de improvizare fiind unanim recunoscute. Aici se aplică „formula“, adică, folosind definiția lui Milman Parry, „un grup de cuvinte care e întrebuițat în condiții metrice identice pentru a exprima o idee esențială dată“. Spre exemplificare, putem alege formula „El e cel mare, Omul“ din *Laudă omului sau „Aprindeți luminile sus, pe Carpați!“* în *Colind*. Formula e folosită deliberat în scopul infiltrării unui fir de nisip *parlando rubato* în scoica memoriei colective a zecilor de mii de ascultători. Lucrurile se potrivesc de minune cînd pe A.P. îl încearcă tentația calculului folcloric, așa cum se întîmplă de nenumărate ori (*Carte poștală veche, La Zăval, Tinguie-te tinguire etc.*).

Creația se realizează prin variante; e știut că A.P. își adapta din mers textele în funcție de localitatea în care se desfășura spectacolul respectiv sau de evenimentul căruia îi era dedicată manifestarea, ori chiar de dispoziția sa de moment. Cît despre arta „cîntărețului“ ca mim, despre prestația sa de artist dramatic, ce să mai spunem? Ecuatia flecării variante (subiect + cîntăreț + moment) datorează imens dezlănțuirii teatrale a lui A.P. în fața microfonului...

Din perspectivă textologică, se remarcă aproximativ aceleași caracteristici consemnate și în tratatul de care ne-am servit. Dicțiunea formulistică duce la cîntarea pe un ton aparte a stereotipurilor inițiale și/sau finale, în textul tipărit existînd chiar indicații speciale în acest sens; figurile etimologice abundă, iar substantivele trec la verb cu ușurință („bucovinească-1“) anadiploza, anafora și epifora sînt lesne de remarcat, chiar obsesive; un exemplu anterior ne ajută și la identificarea unui procedeu mai rar întîlnit, anume cel al prezenței a 3 rime (din care una internă) la 2 versuri. De asemenea, vastul repertoriu al cîntecului epic păunescian cuprinde și numeroase locuri comune, sau așa numitele „versuri călătore“, adică grupuri de cuvinte folosite pentru a exprima aceeași idee în cel puțin două texte diferite. E aproape inutil să mai exemplific, dar voi aminti, totuși, recurența sintagmei „minus infinit“, folosită deopotrivă în cîntecule despre Ardeal și în cele dedicate Atlantidei, ba chiar și în producțiile erotice cu caracter intim, pentru A. P. acest „vers călător“ sugerează ideea clivajului ontologic precînd momentul de criză, cu aplicabilitate în context național, universal și (bineînțeles) personal. Mai ales personal...

Volumul II din *Manifest...*, ca să iau un singur exemplu, conține zeci de exemplificări ale tuturor afirmațiilor de pînă acum, e suficient să răsfoim cele 700 pagini de text, care și ele confirmă ideea pe care ne-am formulat-o despre popularul poet Adrian Păunescu („cel mai popular din ultimii 25 de ani“, conform postfațatorului — Ion Rotaru), văzut ca rapsod modern, conștient într-o anumită măsură de situația sa de creator de folclor poetic nou gen pe care, cu vigoarea ce-l caracterizează, l-a înnoit considerabil, bineînțeles, în cadrul festivalului național al muncii și al creației — *Cîntarea României*. Adică viitorului va confirma probabil aceasta și atunci numele său se va șterge de pe cărți, discuri, benzi și din memoria omului comun (pe care-l idolatrizează), îndeplinind și cea ultimă condiție a folcloricității: anonimatul.

Dan-Silviu Boerescu

solilocvii

Locuri comune sau despre apa caldă

Chiar credeți că despre așa ceva nu se poate scrie? Vă-nșelați. Nici nu știți cită legătură există între apa caldă și politică, ba chiar între ea și morală, o anume morală. Dacă vreți un exemplu grotesc, ridicol, limită al perpetuării mecanismelor tacticii comuniste după decembrie 1989, vi-l ofer pe cel al apei calde.

Locuiesc la etajul 10, în buricul tirgului, la o azvîrlitură de băț de sediul guvernului. Din octombrie pînă în aprilie apa caldă nu mai urcă la o asemenea înălțime co-co-considerabilă. Deloc. Dar de plătit trebuie s-o plătim, chiar dacă facem baie pe la prieteni. IGCL-ul și ICAB-ul aruncă vina unii pe alții, ca pe o minge, dar de fapt mîngea sîntem noi, indivizii, și interesul individual se pare că nu-și găsește locul nici în viitoarea societate cum nu și l-a găsit nici în cea dinainte. Interesul colectiv contează și cînd te gîndești mai bine ce vrea să însemne asta îți dai seama că se reduce la „materiale prime“ și care va să zică la „muncă“. Unii ar putea pune o pompă, alții un hidrofor, în ambele cazuri fiind vorba de cîteva kilowați pentru a normaliza condițiile a peste 100 de familii din cvartalul cu pricina. Dar n-o fac. Și nu

despre asta voiam eu să vă vorbesc aici, ci despre faptul că înainte vreme, de 1 mai, de 23 august, cu ocazia congreselor și plenarelor ni se „băga“ o apă caldă că se topeau zidurile. Ba încă băieții mai aveau și impertinența să vină să verifice tocmai atunci dacă avem apă caldă, ca răspuns la nenumăratele reclamații ale subsemnatului (exclusiv ale subsemnatului; nu știți că sînt un tip curajos? uite că am avut curajul să deschid gura și să zic că nu e apă caldă, care va să zică sînt dizident).

De un mare interes, exemplar, simptomatic, spre luare aminte, a fost însă ceea ce s-a petrecut după „revoluție“. O vreme, cîteva luni, cam tot atît cît a durat și mîncarea de import de prin alimentare, am avut și eu apă caldă deși, atenție, era iarnă. Cum naiba reușea apa asta caldă să urce treptele în ianuarie '90 iar acum n-o mai face în septembrie '91, e un mister (cu atît mai mare cu cît înainte vreme măcar știal că din primăvară pînă către toamnă te scalzi în voie). Dar nu asta voiam ca să zic. Trecerea vremii m-a făcut martor al cîtorva întîmplări ciudate, adevărate minuni care, mai ales datorită repetiției, își caută încă dezlegarea semnificațiilor. Ca să n-o mai lungesc,

tot așa cum altădată aveam apă caldă pe toată durata congreselor, au existat și în vremea din urmă astfel de evenimente care, în viziunea cuiva, a unuia unora cu un anume fel de logică (conform strategiei „dă-i ca să tacă“) trebuie tratate cu toată atenția și, în concluzie, încălzite.

Care să fi fost acestea, mă întrebați? Păi, la început n-am înțeles de ce frige brusc țeva în preajma lui 1 decembrie 1990. Nici nu mi-a luminat bine ideea că e proaspăta zi națională cînd, chiar pe 21 decembrie s-a repetat fenomenul (evident, după ce țeva se odihniise bine vreo două săptămîni, pentru recuperare). Mi-am zis că prea vîd eu totul de-a-ndoaselea dar înainte de 1 aprilie (ați și uitat? așa-numita liberalizare) hop, facem repede o baie două băi, niște băi, și tot așa de 20 mai. Nu mai am încotro: în urma observării, involuntare sau nu, a repetițiilor fenomenului, ca un bun marxist ce mă aflu trebuie să enunț legea de maximă generalitate: cineva, acolo, care dă drumu' la presiune, poartă pe frunte, lă-

bărtată, rînjită, o lozincă postcomunistă: „mai bine să faci baie decît să iasă în stradă“. Și cînd îți arde epiderma după o baie fierbinte îl lași dracului de miting, uitați toate lozincile anti... și anti... și anti..., ba chiar, dacă ești mai slab de înger, printre clăbuci și exclamații de satisfacție, te mai trezești și cu labelle pocnind electoral. Acum, ați ghicit, aștept cu sfîntă răbdare, alege-rile locale.

Nu zic că acel cineva ar fi președinte sau prim-ministru, nu sînt timpit, dar e sigur cineva acolo (chiar e cineva suficient de... mulți) care are acces la butoanele cu pricina. Iar comportamentul e simptomatic. Și mai e ceva. Mult mai trist. Jalnic de-a dreptul. Nici vecinii mei, de la zece, de la nouă, de la unsprezece, de pe scările alăturate, nici ei n-au apă. Dar nici pe vremea lui Dă-din-mîini, nici acum, de cînd sîntem mai larg zimbitori, n-am reușit să-l fac să deschidă gura. Încercarea mea disperată de a nu mai plăti pentru ceea ce nu am e pînă la urmă o dulce inconștiență (dătătoare numai de nervi și penalizări) altă vreme cît ei plătesc. Înțelegeți? Aici e lucrul cel mai important. Răbdători, ascultători, încrezători, ei plătesc pentru o apă caldă care nu ajunge în casele lor. De frică? De lenă? Din prostie? Nu știu.

Morala: elefantul sau babița. De unul singur într-o sută nu poți ajunge decît la balamuc sau la pușcărie. Să credeți voi că asta e literatură sau campanie electorală. Nu candidați. Aștept să reprogreamize „Sclava Isaura“ ca să fac și eu o baie.

Mihail Oprea

Autoportret

Trei debuturi

Un tânăr brăilean, candidat la titlul de publicist literar, trimite revistei „Flori de cimp”, din Brăila, o schiță pe care o intitulează **OMIDA — din lumea celor care se tirăsc**. Schița, dedicată lui E. Gârleanu, apare în numărul din 20 iulie 1911; semnată Victor Pribeagu.

După aproape doi ani — în luna aprilie 1913 — același tânăr publică în revista „Versuri și proză”, de la Iași, prima sa poezie, intitulată **Reminiscență** — optsprezece rinduri semnate D. Pandăra. Și, un al treilea pseudonim — Perpessicus — și-l pune pe cea dintâi poezie publicată în revista „Cronica”, de la București, în luna decembrie 1915.

Cine era acest tânăr? Se numea Dumitru Panaitescu. Născut la Brăila, la 21 octombrie 1891, dintr-o familie de muncitori. Studiile superioare și le-a făcut la Universitatea din București,

unde și-a luat licența — specialitatea filologie romanică — în anul 1914. În timpul primului război mondial a fost mobilizat și trimis pe front. La 6 octombrie 1916, în luptele din Dobrogea a fost rănit grav la mina dreaptă, rămânând astfel infirm pentru toată viața.

După terminarea războiului a fost cercetător la Biblioteca Academiei Române, apoi profesor la liceele din: Oradea, Arad, Tg. Mureș, Brăila și București.

În publicistica bucureșteană

Stabilit la București, începând din anul 1920, Perpessicus se ocupă permanent și de publicistică, cronicile sale aparțin în revistele: „Flacăra”, „Spre ziuă”, „Mișcarea literară”, „Cugetul românesc”, „Ideea europeană”, „România nouă”, „Revista Fundațiilor Regale”, și altele. De la 20 decembrie 1926 și, până la 15 octombrie 1927, conduce revista „Universul literar”, căreia îi dă o nouă orientare, devenind mai căutată de cititori. Din anul 1929 și până în 1938, a colaborat, permanent, la emisiunile postului de radio București, în cadrul acestei activități evidențindu-se cu judicioasele sale cronici literare.

Despre pseudonimul său, Perpessicus mărturisește: „Revistei »Cronica« îi datorez indigenatul pseudonimului meu și prin acest fapt de litere, cel mai de preț din biografia mea, le rămân totdeauna îndatorat celor doi directori ai »Cronicii« (Tudor Arghezi și Gala Galaction n.n.).

Perpessicus ar însemna: **Acela care a străbătut toată gama suferințelor; sau: Cel datat cu suferința.** Să fi înțeles scriitorul, atunci când și-a ales acest pseudonim, ce îl aștepta în viitorul apropiat, care va fi stăpinit de răz-

Perpessicus

21 octombrie 1891

boi? Despre infirmitatea sa de pe front, Perpessicus consemnează: „Între 6 octombrie 1916, ziua în care am fost rănit pe valea Muratanului, în Dobrogea, la cotul mîinii drepte, de un glonte ex-

ploziv al unei mitraliere germane, pînă la aproximativ 15 februarie 1917 după succesive evacuări din spitale, am suportat ultima operație radicală — rezecția cotului drept”.

Editoriale

După trecerea a patrusprezece ani de la debutul în publicistică, Perpessicus și-a făcut și debutul editorial, cu volumul **Repertoriu critic**, apărut la Arad, în anul 1925 (92 de cronici despre cărțile de literatură apărute în primii ani de după încetarea războiului).

În anul 1926 i-a apărut, la București, și primul volum de poezii, intitulat **Scut și targă**. Sînt în acest volum (172 de pagini), 25 de poezii ale lui Perpessicus, 6 poeme și 15 poezii traduse din scriitori străini.

Următoarele scrieri de seamă care

i-au apărut în volume, în anii 1928—1971 **Mențiuni critice, Itinerar sentimental Dictando divers, Jurnal de lectură Mențiuni de istoriografie și folclor, Lecturi intermitente**. În 1936 a publicat volumul **Operele lui Mateiu Caragiale** (327 de pagini), iar în anul 1964 a început publicarea ediției critice de **OPERE ALESE**, ale lui Mihai Eminescu. În timpul vieții sale Perpessicus a îngrijit de editarea volumelor I—VII, din aceste opere, iar următoarele șapte volume au apărut pînă în anul 1983.

Împreună cu Ion Pillat, Perpessicus a redactat și a publicat **Antologia poezilor de azi**: volumul I în anul 1927 și volumul II în 1928.

OPERA lui Perpessicus a apărut în 12 volume, dintre care, primele patru în timpul vieții scriitorului, iar cele lalte pînă în anul 1983. Aceste volume au, în total, 5014 pagini de istorie critică literară, de poezie și proză. Perpessicus a făcut și traduceri, care au fost cuprinse în cele 12 volume ale sale. Printre aceste traduceri s-a aflat și volumul **De la Chateaubriand la Mallarmé** 336 de pagini.

Premii și onoruri

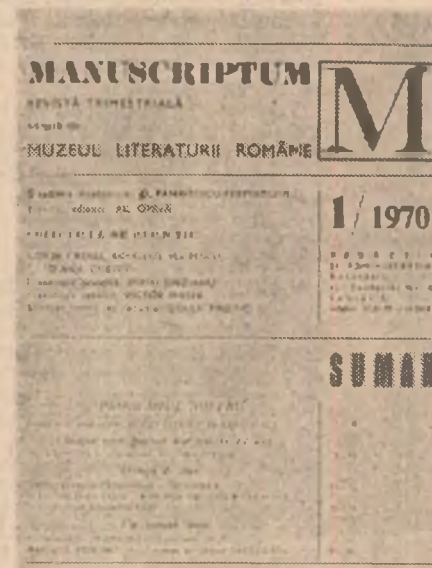
Pentru scrierile sale, Perpessicus a primit, din partea Societății Scriitorilor Români, următoarele premii: 1927 — pentru volumul **Scut și Targă**; 1935 — pentru **Mențiuni critice** (patru volume); 1945 — pentru **Opere alese**, de Mihai Eminescu; 1954 — Premiul de Stat, pentru întreaga sa activitate literară.

În anul 1945 Perpessicus a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar peste șase ani — la 20 martie 1951 — înaltul for cultural al țării l-a ales ca membru activ. Prezentîndu-l în fața adunării din acea ședință, Gala Galaction a spus atunci: „În rezumat, propun pe colegul Panaitescu-Perpessicus — membru corespondent de azi al Academiei — membru activ; pentru că este o personalitate literară de prim rang, alcătuită din darul subtil al poeziei, din divers orientată și erudită competență critică și literară, din armonioase dispoziții sufletești, iubitoare de oameni, de muncă și adevăr”.

Și alegerea lui Perpessicus a fost făcută fără nici o opoziție.

Să mai reamintim că lui Perpessicus i se datorează, în primul rînd, înființarea Muzeului Literaturii Române, al cărui director a fost din 1957 și pînă în 1971. Și tot Perpessicus a inițiat și înființat revista „**Manuscriptum**” (în 1970). Această valoroasă publicație a apărut,

pînă în prezent, în 78 de numere, și cite 190 de pagini fiecare, deci a îmbogățit patrimoniul literaturii române cu peste 13 000 de pagini de istorie critică memorialistică, scrisori și documente inestimabile.

u3

100

29 martie 1971

criticilor despre Perpessicius

Gen Lovinescu - 1937:

Poet modernist, Perpessicius a făcut și face o critică modernistă. Aș zice ardistă, dacă n-ar avea o înțelegere pentru toate formele de poezie. Comentariul al poezilor, impresionist cu erudiție literară, colecționar de flori, presate oate parcurile poetice, el a fost sortit să pregătească scama rănilor tuturor maeștrilor îmbătrâniți și să sufle ușor în lumina tuturor debuturilor“.

Gen Vianu - 1957:

„În ce privește editarea operelor lui Eminescu, cu toții sintem de părere că pe care Perpessicius a început-o și a dus-o până la predarea manuscrisului de al cincilea volum, este una din cele mai importante opere ale științei filologice. Perpessicius este creatorul unei științe, este creatorul filologiei eminescane“.

Gen Eftimiu - 1961:

Perpessicius n-a practicat nici un fel de politică. Nu s-a alăturat nici unui partid. A scris ce i-a dictat conștiința. A făcut-o cu talent, cu obiectivitate. Perpessicius este cel mai constructiv dintre criticii noștri. E un om drept și plin de omenie“.

Gen Bogza - 1968:

„A plecat asupra miilor de pagini înnegrite de cel mai scump scris inimii mele, cheltuindu-și puterea de a vedea a ochilor, Perpessicius a dăruit culturii noastre, poate mai prețioase decât Tezaurul de la Pietroasa, monumentalele, ediții ale lui Eminescu. Prin roadele obținute, munca sa are ceva de titan. Prin spiritul în care a lucrat, foarte mult de sfânt“.

Gen Maria Stancu - 1971:

„Puțini scriitori au iubit generația mea așa de mult cum l-a iubit pe Perpessicius. El era prietenul nostru, susținătorul nostru mai mare. A fost o interesantă și importantă figură în literatura noastră, omul deosebit de talentat și harnic“.

Perpessicius văzut de Silvan Ionescu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Un semn de la Nicolae Prelipceanu

Excelsior! Aurel Covaci urcă treptele unei scări de marmură

Discuție amicală între Eugen Blimion și Octavian Paler, arbitrată de Marin Sorescu

Doina Uricariu prezidența o ședință al cărei unul invitat este Mihail Zamfir

EREZII

ede imaginat, așadar, cu ciță plăcere, mai mult decât profesională, am așteptat întâlnirea cu Pumnea și cită e-nervat mi-a produs vestea că și fostul ștab din serviciile secrete... Nu, nu se sinucisese! Nu fusese găsit spinzurat ca falsul preot și predicator al dreptății și generozității la firma „Regent” și prin satele de pe malurile Dunării. Fostul general nu putea veni la întâlnire din cauză că-l calcaseră hoții! Pur și simplu fusese victima unui jaf ordinar, și asta nu la firma „Regent”, care era bine păzită pentru asemenea împrejurări (instalații de alarmă cuplate cu centrul cel mai apropiat de poliție, sonerii, capcane, etc.), ci la domiciliul personal, cum imi comunică șoptit adjunctul lui, tipul cu mutră de soarece care părea să fie, nu-l așa?, directorul fundației „Regent” alimentată de firma „Regent”. Adică acesta s-a prezentat la întâlnire în restaurant, mi-a venit cam din spate, însă nu destul de abil ca să nu-l observ eu mai întâi în oglinda barului, mai bine zis, într-un ciob de oglindă încrustat în peretele barului, disimulat doar atât cât să cuprindă înfrarea, și-a dat seama prea târziu că-l văd, că nu izbutise să mă ia prin surprindere, lucrurile acestea sînt din abecedarul meseriei: ca să pricepi că e unu la zero pentru tine și nu invers. Era tot elegant, tot unduios, tot discret, dacă se poate spune așa, un om care ține să nu fie observat, dar cînd e observat suportă: s-a apropiat de mine, m-a salutat în șoptă, i-am făcut semn că poate să ia loc pe scaun, că pentru el fusese tot aranjamentul, n-am răspuns la întrebarea privirii lui dacă minicasetofonul e pe masă printre flori, în vreo scrumieră, în vreo farfurie, cum citisem că s-ar fi procedat pe vremea dictaturii de către poliția secretă, ca să-i prindă pe niște spioni la București, care, pînă la urmă nici nu se aflase clar dacă sînt spioni, nu sînt spioni, erau, se zicea, niște tineri la o bere, în restaurantul tinerilor de pe două străzi mai sus, au trebuit, se zicea, lăsați în pace... Sigur că era și minicasetofonul, în buzunarul de la haină, pe dinăuntru, cu-n microfon băgat pe sub cravată, însă nu știu de ce, văzîndu-l pe insul acesta numai făcînd și discreție sau ată și paie, amintirea vreunei măhuri străvechi pălite de soare, m-am simțit prost, stînjinit: iată, el venise la mine cu gânduri bune, eu îl primeam cu gânduri rele, ba și microfon, pistol sub braț; eram, pur și simplu, caraghios, penibil, nedemn, o scursură pe fundul paharului lumii, nu găsisem eu altceva mai bun de făcut decât să mă ocup cu așragerea oamenilor în cursă, cu tragerea lor de limbă, cu lipsirea lor de libertate, ba, și, ca să vedeți pînă unde mergea gîndul meu cel negru, cu lipsirea lor de viață?!

He-he, cum merge gîndul, cum în timp ce ăla se lipsea de scaun, imi povestea că șeful lui, tomutul fost general Pumnea, patronul suspectei firme „Regent”, fusese jefuit de niște țigani, pungăși, la început, nu am înțeles bine, eu colindam prin continente, făceam o buclă la favela unde-l impusese pe nenorocitul acela de puștan devenit mic angrosist, cap de bandă, însuși prematur dezvoltat, patinam prin văzduhuri către Saigon, unde nu impusese pe nimeni, însă impusese alții, în unul din multele porturi clandestine ale acestui paradis al hoților și proxeneților, fanaticilor de toate soiurile, budiști, șintoști, comuniști, atorizam în Australia, la Melbourne, unde fusese mai greu, se lucra cu finețuri, computerizat, acoperiri peste acoperiri. De, lume bună, între care și o mulțime de cucoane de vază care pe întineric făceau comerț tot en-gros, cînd nu erau și consumatoare en-detail... Zburînd așa, uitîndu-mă la stafia de adjunct al lui Pumnea sau ce va fi fost, mi-a venit o idee ciudată și, recunosc, ilegală, o idee, cum să spun, revoltătoare. O, de-ar fi știut Ratschenauer la ce mă gîndeam? Salam mă făcea, crenvurșt, caltabos, mă tăvălea în muștar și mă arunca în cuptorul gitleului lui nemțoi-francez. Pentru că, iată, mă apucase încă un fel de jale pentru mine și un fel de simț de nedreptate, tînguirea călăului, pricepeți, cu toate că domnul călău nu face altă treabă decât să execute comanda conform contractului, scrie „una lovitură de secură”, dă o lovitură de secură, tale un gitlej, își ia dolarii și se retrage pînă la data viitoare. Scrie „două lovituri de secură”, tale două gitlejuri, șterge frumos instrumentul, se spală pe mîini la chiuveta din mica baie de lingă atelierul de tăiat gitlejuri, dă cu vrcun spray pe butuc, asigură igienizarea spațiului și, din nou, așteptare pînă la comanda viitoare. Pe cînd eu... Sigur, Ratschenauer m-ar fi băgat în ocna cea adevărată, trimis direct în Gujana, pe urmele lui Papillon, în jungla cea minunată unde mori de muscă și de tartorul verde...

Era mizerabil ceea ce gîndeam, condamnable, în afara legii, în mod normal

trebuia imediat să-mi dau demisia, să telefaxeze lui Ratschenauer că renunț, sau, dacă nu aveam curajul, că m-am îmbolnăvit, m-am stricat la cap, la picioare, mă suspectez de SIDA sau, și mai demn de crezare, am făcut o criză de etnie, ceea ce se cheamă că mi s-a trezit dorul de locul ăsta de unde proveneam, mi se iscuse brusc dragostea de neam și țară, rămîn aici, mă cufund în vreunul din satele pe care le patrulaseam cu Mangu, întru în patul cine știe cărei țărăncuțe balcanice, și tot așa, pînă la adînci bătrînețe... Trebuie să realizați scena: adică omul lui Pumnea ca ceara pe scaun, lingîndu-și cu o limbuță albastră buza de sus, mișcînd din urechi, privindu-mă pe sub pleoape, ce mai, un schelet ambulănt îmbrăcat la „Yves Saint Laurent” și împins prin mozaicla bucureșteană, și eu contemplantu-l și văzînd prin el nenorocita mea meserie de hăităș după stupefiante și mai văzînd chiar strada mitraliată de ploaia care făcea țurturi, zurlua (probabil) pe beton, pe carcasa automobilelor, pe felinarele cu picior, pe clădirea afumată pe care sloganele scrise cu păcură (probabil), cu ulei de parafină negru, alcătuiu un fel de soclu ducînd cu gîndul la construcțiile din anticul Babilon, scobite de țexte în grafie cuneiformă. Și mai zurlua peste șirurile de trecători îndoîți sub vînt, coloane, armate de indivizi cu capul în piept, fie că veneau dintr-o direcție, fie că din alta, toată lumea căutînd parcă ceva prin mazăricea înghețată diamante, briliante, monozile de aur ale lui Alexandru Machedon căzînd din înaltul cerului din mina Prea Sfîntului și Puterniculului pentru ei cei care scăpaseră de-o tiranie, se mintușcră de-o dictatură feroce, de ăla din falsul ziar ținut de mine în fața ochilor, de nu mă putuse vedea tiraliorul și scăpase doar alicit înr-o ureche, stînga. Pe scurt (sau pe lung) e de bănuit că unde mergea gîndul meu și cum lucra ca o rachetă cu mai multe trepte! Că după îndoiala dacă aveam dreptul să-i împiedic pe nenorociți să o ia la fugă în cite un vis, să scape de barbariile cele vechi sau noi cu cite o halucinație, iată că mă lua cu spaimă treapta următoare: ce visau îndoîții ăștia sub vînt? Cum fugeau? Cine-i ajuta să scape, măcar pentru o noapte, măcar pentru citeva ceasuri, că nu era vorba să avem pretenții să fie ca în „S-a întîmplat odată în America”, unde eroul principal, țînăr și gangster, cu intruchiparea lui Robert de Niro, intră la sofisticatul și luxosul traclir cu hașis ca, între două pistoale, să-și mai curețe sufletul cu-o halucinație. După cum arătau, nu prea păreau mergînd către o Mecca; nu se vedea iluzia pe fețele lor plesnite de mazărice, nici vorbă să-i lumineze vreo uopie, singura comoră a săracilor. Aștia se duceau acasă încruntați și aveau să mănînce încruntați, să se culce încruntați, să zacă în paturi reci încruntați și, a doua zi, s-o ia de la capăt încruntați! Aștia ar fi meritat măcar din cînd în cînd cite o porțioară de moarte albă, cite o amirosire care să-i mai scoată din mersul lor incolonat cu sens unic. Dar, în mod sigur, la ei nu se gîndea nimeni. Sau...

Este posibil ca limbricul să fi citit pe fața mea mila sau deznădejdea, după cum nu e exclus ca să fi observat (de data asta el cîștigător!) surisul idiot venit de la un gînd idiot că s-ar putea ca tocmal el și cu patronul lui, malacul fost general al serviciilor secrete, care făceau combinații cu lămi și portocale de prin Orientul Mijlociu și Apropiat, să-si fi asumat sarcina modestă dar umanitară de a-i mai bucura din cînd în cînd pe nenfericiții de afară! Este posibil să se fi gîndit că eu mă gîndesc la asta, deci treabă mai puțin periculoasă decît dacă Ratschenauer s-ar fi gîndit că eu mă gîndesc la ce mă gîndeam... Este posibil ca să nu se fi gîndit o iotă că eu fierbeam în creierii asemenea licori primejdioase, ceea ce e cel mai demn de crezare, că dacă o făcea, își lua tălpășița, încălca pe „Vw”-ul lui de culoarea pielii de capră proaspăt dubită și o lua la goană cu luciditatea comerșantului care știe că dacă cîștig nu este, de stat nu este.

N-a fost așa. A rinjit, am rinjit, mi-a spus țărășenia cu Pumnea, după care eu n-am mai rinjit. Mă ruga să-l scuț pe general că-l prădaseră, deci, hoții, țiganii, iar la înțelegerea mea despre cum se întimplase, ce-l furasera, a zis simplu că, după primele estimări, cam un milion de dolari.

Cred că m-am ars cu cafeaua, era să înghit țigara, dar de stăpînit m-am stăpînit bine. Gata erezia, la muncă, fraților, poliția plătește, Interpolul!, eram brusc ofițerul cu nume de împrumut Klaps, trimis în România să ajute la stăvillirea fluviului de narcotice cu direcția est-vest. N-am întrebant cum de avea omul un milion de dolari acasă?, unde? de unde?, cit curat?, cit murdar?, omul spusese, el trebuia să continue, eram eu insumi micro-magnetofonul care veghea în buzunar, microfonul, poate și micul revolver de sub braț. Divagația se stinsese. Înceutam să exist. Eram prelungirea lui Ratschenauer.

Ei, asta era situația, țară nesigură, afaceri mai complicate, în plus lipsa de

experiență, cine s-ar fi gîndit că...? Și așa mai departe, nu puseseră banii la bancă, dar erau pe punctul s-o facă, înțelegeam eu despre ce era vorba? Imi suspînă în farma restaurantului, mai cu poticniri, mai cu fluxuri, mai cu refluxuri. La reascultare, în cameră, nu aveam nici o îndoială: omul mîntîșe, încerca, apropia, amina... Să-i spui cuiva că țî-a furat un milion de dolari pe care-i țî-neai acasă, nu prea legal, are un scop. Iar cînd acel cineva este un personaj străin, venit tocmal din America de Sud și țîne o agenție aviatică inutilă, scopul poate fi întrevăzut. Întrevăzut, dar cit? Omul batea, dar unde?

Am morfolit povestea cam o săptămînă, timp în care m-am dus la agenție și am făcut ce trebuia să fac mai întii. Buchi-seala gazetelor. Dacă povestea era adevărată va ajunge la ziar. Dacă nu-nu. Am hotărît ca deocamdată să nu-i suflu nimic lui Mangu, să deschid vreo discuție despre asta cu domnișoara Pinți, să nu mă arăt interesat. Omul lui Pumnea venise, mă anunțase, se scuzase, polițeaua intruchipată, după care, o ștersese, încăl-cînd, într-adevăr, acel „Vw” al lui ca o capră dubită. Il privisem pînă se pierduse pe sub răpăiala mazăricii înghețate, văzusem stopul schimbîndu-se, plătisem și urcasem în cameră.

Magnetofonul mă convinsese că aici e o țărășenie, dar gazetele nimic. În odaia mea de la agenție, pe scaunul unde era să mă găsească glonțul acelu „Magnum” barosan, rodeam hirtie de toate felurile. Bucureștii ăsta trăia sub încă o zloată — cea a gazetelor, nu știu dacă mai îngăduitoare ca prima! Ce se mai făcea politică în orașul ăsta! Ce se mai injura! Ce se mai acuza! Ce se mai scoteau acte compromițătoare! Ce se mai dezgropau morții! Ce se mai rosteau anateme și chemări la judecata de apoi! Mai văzusem așa ceva în viață? Da, prin Pakistan, cred, în gazetele din Islamabad, cite erau în limbi europene, după căderea unui președinte care fusese general, cădere la propriu, cu un avion, atentat bine dichisit, de căzușeră în capcană și niște militari americani, de-ai noștri, consilierii, se înțelege cam în ce probleme în zona asta dintre ruși și indieni, unde se stă cu mina pe trăgaciul bombei atomice. Da, ăia se mă-trășeau bine unii pe alții, cu toate că din cauza traducerii, treaba leșea mai atenuată, limba era ținută în friu. Era, însă, destul ca să nu regret că nu învățasem, la viața mea de călător, araba, turca sau amestecul de din astea, numit de noi pakistaneză... Aici, însă, se blestema în limba mea maternă, și limba asta se trezea în mine, cu fiecare rînd de gazetă, de parcă fusese un fel de animal dulce și amorțit peste care cineva s-a apucat să toarne acid sulfuric! Vreau să spun că urla acum limba asta a mea din mine, adormită și ținută-n conservare, folosită cit trăiseră tata și unchiul, mai ales cu unchiul folosită, că tata voia să nu vorbim românește, ca să poată deprinde franceza ca să-și cîștige mai ușor plina de admînistrator la un depozit de tulumbe și materiale ignifuge, nu departe de Place de la Concorde, pe o străduță în pantă, rue Olivier de Sévres se numește. Deci cu unchiul Vasilionis, în secret, vorbeam, și cu circulumarul evreu, dar și ăsta parcă se temea, se ferea, limbă interzisă, eu întrebam, eu răspundeam, imi beam berea, și plecăm.

Diavolul de Ratschenauer mi-o făcuse! Abia citind aceste maldăre de gazete, pricepeam în ce măsură de-al naibil mi-o făcuse. Chiar dacă a durat o săptămînă, cred că a fost proba cea mai atroce pe care a trebuit s-o trec în viața mea de polițist. Cea mai primejdioasă. Există fel de feluri de rău cu fel de fel de explicații. Vreau să spun, există boala, și diagnosticul. Știi cum vine, de ce vine și cum trece, dacă mai trece. De la gripă la gâlbenare, cancer și uscarea măduvei șirei spinării. Îți simți boala, îți simți vindecarea, nu te înșeli cînd vine moartea. Ce am trăit eu în cea săptămînă de căutat prin gazete vreo urmă despre jaful de la Pumnea nu se poate încadra în vreo schemă. Mai mult, nu am dreptul să spun că mă simțeam așa sau pe dincolo, că povestea a început luni și s-a terminat duminică. Nu știu ce a fost, dar a fost rău. Rău, rău, rău. Mai țîrziu, întrebînd-o pe departe pe domnișoara Pinți cum cum mă vede (de fapt am bodogănit ceva despre frig, iarnă, ceață, efectele mediului

asupra organismului uman, barometrul horoscopul și alte timpenii de astea), m-a bănuit că mă tem de o răcăal. N-am mai insistat, încredințîndu-mă do oglînzii din baie, vitrinelor cam inutilizabile în acest scop, privirilor vreunei cote pescuită la bar... Pe dinafară pare că arătam normal. Că nu mă schirbasem. Într-o atare situație, de schimbare exteroară, jur pe sînta cruce domnișoara Pinți m-ar fi pus după z bretele vreunii spital „first class”, da o fi fiind așa ceva pe aici, că eu n-g văzut. Ceva se producea înăuntru, d nici oglînda nu spunea, nici cocota care lua cadoul, cînd nu cerea de-a dreptul dolari, nici vitrina murdară, cu cite zgirială de lozîncă strigînd un „Jos” c tare de sub care mai răsare un „Sus” c tare, sau un... „Iască” de la „Trăiască”. Cu ce aș putea compara senzația, d nu-l cunosc felul cum se însinuasă, c mă răvășise, cum piercea, cum reapăre: Am o foarte vagă aducere aminte c niște veri din copilăria din Doruna ci mergeam la culcuș zmeură. Sculați foarte dimineață, toată casa, porniți întunoric către munte, mers în tăcere cărări prin livezi și pe sub păduri, răsritul soarelui te prindea sus, sus, pe li gă Preluci, pe la Obcina Mică, depin încotro te hotărâi să te duci după preț: sul fruct de pădure, prețios la propriu era glumă, unii coborau zmeura căruțele, în butoiașe, în doniți, o vinde la piață, făceau bani buni. Dar noi, mai și cu mine, uneori și tata, alipiți grupu lor mai mari care se porneau cu noapți în cap către Giumulău sau Argeștru, și zmeurisirile de la Oala, de pe Argeș sau Argeștru, stringeam cit putcam ac ce cu spinarea, în bidoanele de la care aveau torți și puteau fi purtate rucacale, cu ajutorul unor bretele care nemțesti din cel de-al doilea război mondial... Erau frumoase diminețile acelu mersul prin iarba udă de rouă, pielea ț pilor care, întii, se revolta, apoi se dăc cu călcătura desculță, apariția soare gaba ușoară de a ajunge înainte să tale căldura, grija, nu apăsată, ca vren frumoasă să nu se strice, să nu dea pe noi o ploaie din cele de munte, cu tr nete și tunete, cu revărsări de apă ruperi de nori, încit în citeva secun erai ud pînă la piele... Dar cel mai mos era cînd ajungeam! Cînd eram piciorul dealului acoperit cu zmeurii, c trebuia să avem de grijă să vorbim în g mare: să ne strigăm și să culegem, să legem și să ne strigăm, ca de-o fi pe proape sau de-o fi avînd de gînd să apropie, ursul să ne simtă de departe să evităm reciproc surprize...

Ei bine, de zilele acelea mi-am a aminte, mai exact, imi aduc aminte, și de frumusețile lor, nici măcar vre dintre întîlnirile cu ursul (au fost și astea, cu destulă spaimă, urșii fiind an ce trecea tot mai nemetători), ci s dul abătut către altceva... Culegeam, strigam, rideam, și, între timp, mai gam și în gură, cu palma, ba și cu pu nel, mă rog poftă de băieți tineri, c ceața parfumată a zmeurii care cob în trup și-ți dădea un fel de amete plăcută... Ca, pe nesimțite, să-ți vină fel de rău. Ceva care greață nu era, rere nu era, vinturi nu stîrnea; ceva o apăsare și o îngreunare, o boală a fletului parcă, o otrăvire care te fă să te gîndești la culoarea verde, să vi munți de ceapă, dealuri de usturoi, r de brînză sărată... Niciodată, oriunde umblat și am păcătuit împotriva sto cului meu, fie și cu lichide (a nu se de că berea de la circiuma evreul lingă dugheana noastră era singura c cere lichidă a buzelor mele: am ince destule combinații, nu neapărat rachiu sopirilă roșie și vermut de viermi cimitirul „Los Angeles” din Los Ange vreau să spun că mi-am făcut destul zastru cu desfrînarea pe mapamoi meu Interpolist (fără droguri!), dar ca răul de zmeură băgată cu ghioturi burță de copil flămînd și lacom n trăit nicînd... Cu un asemenea rău rea să semene (doar să semene) rău care l-a destupat în mine săptămîni cee de mîncat gazete! Vuiam, mai l nam, „Hiltonul” imi apărea cu balco circulare de la ultimele etaje cu capu jos și baza greoaie, de tortușe în vâz pipițele se hlizeau și, probabil, spur glume care ar fi trebuit să mă facă bat, atlet (nu prea eram bărbat, atle trebuit s-o mai răesc, dădeam bani pomană pe mine), parcă fuseseb m în priză, pus la vibratorul de masaj (mi-o făcuse odată o cucoană, ea vib du-se în același timp cu mine, pe ac postament, poveste veche și mult pl tā); mi-am pierdut somnul și, to dormeam, imi venea să-mi lau zboru la etajul acela cam cel mai de sus, da mă mișcam decit în gînd...

În sfîrșit, am dat gata depozitul. mînte că ultima a fost o publicație se ocupa de regi și regine, prinți și p țese, cineva dorea să fi fost rege, i nu dorea să ajungă rege, o semnătură femeie dorea ea să fie rege nu regin semnătură de bărbat cerea ghiotin regilor, ba cred că era reproducă p poezie, da, o poezie, sigur, de Sandor toffi, titlu care nu se uită: „Cu reg. spinzurătoare”.

Aici m-am oprit. M-am trezit. Am mat-o pe domnișoara Pinți și am rug cu un glas care era al limbricului d „Regent” să ia căpița de gazetă; ba să cheme un vidanjor și să-l pună s- Domnișoara Pinți a făcut întocme chemat vidanjorul care era mic, pit negru, cu barbă, cu cap ca gălcața, tos, mut și cu o hotărîre holbată c recomanda pînă și cu cărețe hazn: Romei. În ce mă privește nu găsisem nic.

Nimic. Nimic. Nimic. Și jur că-mi făcusem cu sîrg dato Eram tot de unde plecasem. Dar bătrîn cu o săptămînă, mai uzat cu veac.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXIII. APARENȚA

În „Filozofia” sa (de fapt în ratatul său de filozofie) Karl Jaspers a conceput această disciplină majoră a spiritului drept „claritate perfectă a ființei la originea și la capătul tuturor lucrurilor”, „cristalizare atemporală a atemporalului” și totuși, pentru același Jaspers, cercetarea filosofică este „drumul omului care, situat istoric în timpul său, abordează ființa” (sublinierea noastră). Iată deci în spațiul profunzimilor maxime ale gândirii încă sistematice două niveluri — cel al absolutului și cel al evenimentului, indisociabile — proces și stare unite ca esență, precum și ca semnificație. Dar dacă filozofia are cit de cit de a face cu lumea, atunci există în toate părțile atemporală și o conexiune la istorie, un fragment de absolut cit și o componentă de expresă abandonare a absolutului, abandonare care este însăși istoria. Iar dacă există două astfel de planuri în lucruri, planurile nu au cum să fie numai două, căci definirea acestora nu poate veni exclusiv din ele însele (ce este absolutul? poate fi el văzut doar dinspre absolut? ce este istoria? ce implică aceasta ca mișcare, fie mișcarea în timp și pe un plan de absolut?).

În acest sens, ontologia multistratificată, constituită din numeroase etaje eciproc structurate și coerente, a realului, așa cum a fost acesta interpretat de un Nicolai Hartmann. Lucrurile trebuie să aibă o înțelegere, corect relevată și studiată, deci tranziția politică actuală este, neînlocuibilă, o tranziție ontologică, în zona ocularului și umanului. Lucian Blaga a vorbit despre apariția omului — mai exact, a conștiinței și inconștientului — man (a conștiinței, odată cu fundamentul său de inconștient, haotic și cosmic totodată — ca urmare a unei mutații ontologice. Blaga a avut dreptate. O rămășiță ontologică a avut loc, la asterea ființei umane și a umanității. Omul a apărut pentru mister. Misterul a existat și va exista. Cum de numai omul este naște pentru mister? Care este condiția și funcția prin care accede la mister? Condiția deschiderii către mister este, cu certitudine, libertatea, iar funcția esențială care îl unește cu misterul este opoziția. Nu există mister acolo unde acționează determinismul complet. Universul lasă — cum, necum — loc opțiunii, iar omul acceptă această ofertă, acceptă revocarea existențială a libertății, și astfel participă la o lume aflată deasupra nivelului. Libertatea plus conștiința creează libertăți, a faptului de a nu avea decât întru libertate, nu este rezultatul conștiinței ci începutul obligativității al acesteia. Libertatea înseamnă însă oină și risc. Începutul conștiinței presupune astfel conștiința întreagă. Rezultatul acestor lucruri a fost că multe mii de ani, mutația ontologică a lui Lucian Blaga, deplin ontologică în natura ei, nu a fost propriu-zis mutație, deci proces unidirecțional și ireversibil, ci un fenomen bivectorial, oricând reversibil — natura umană permițând, în cele mai multe cazuri, revertarea, sub circumstanțe improprie, la cea mai animalică natură. Ce este tranziția politică actuală, la care planetară? Prin tendința de extindere și chiar generalizare a libertății, democrației, a dreptului, prin obligativitatea de apartenență la umanitate a fiecărui om — în sensul lui Jean-Jacques Rousseau — tranziția politică actuală este mutație ontologică în sfera socialului, vind ca efect stabilizarea mutației ontologice definită în filosofia lui Lucian Blaga. Democrația garantează libertatea, libertatea garantează conștiința, conștiința asigură accesul la mister, deci la autenticitate, deci la adevăr. Omul trece încolo de constringere. Dincolo de constringere nu se află numai cunoașterea, ci și află pur și simplu existența. Misterul este un obiectiv, este o povară, dar este o povară divină. Actele omului devin mane abia prin eliberarea lor de constringere. Dar prin nonconstringere, prin înțelegerea întru opțiune, ființa omenească ermite lumii și permite semenului să așeze pe chip vălului misterului, marcă și garanție a unei libertăți universale, și implicit a existenței omului ca om.

Socialul, este el însă, în sine, o garanție pentru uman? Poate fi mai mult decât o posibilitate a umanului, sau nu este, eventual, nici atât? Dacă începutul conștiinței presupune conștiința întreagă și dacă prin nonconstringere se naște condiția conștiinței, posibilitatea și dreptul la conștiință, dacă, mai departe, a înseamnă a fi în absolut și în timp — fiind, încă, în toate straturile în care se despică acestea două, a și tot restul existenței — atunci, a accede la libertate și la conștiință, revine a da realitate în tine, în interioritatea a, în universul interior al ființei umane, planurilor de profunzime ale adevărului, la o instantaneu și până la etern, de la contactul fizic al corpurilor (oricare ar fi acestea) și până la proiecțiile, dincolo de lume, ale spiritului.

S-a spus că diavolul este simplă in-

xistență — este un gol în real. Totalitarismul este, tocmai, un gol în spațiul umanului, completat cu scheme sociale, economice și politice moarte. Inexistența constă, însă, în colapsul planurilor realului. Comunismul a răpit omului dreptul la planul metafizic al existenței. Ateismul comunist este o probă în acest sens. Teocrațiile au interzis omului existența în planul experienței sensibile. Diferite extremisme au alternat aceste interdicții și, eventual, au introdus altele. Cînd, de fapt, se produce o gravă limitare a existenței umane în unul sau mai multe planuri — cînd nu i se permite omului să existe decât într-un singur plan, eventual în unul social, sau economic — exclusiv prin ascultarea ierarhică sau prin competiție — totul se surpă, întreaga structură ontică a omului se prăbușește nediferențiat. Este posibil să se introducă restricții de acest gen ființării omului? Chiar dacă, în general, pînă la urmă, natura umană găsește căile reconstituirii, este cu totul sigur că alienarea se poate genera și ea chiar aceasta este: există, ca om după elementele și aspectele pe care persoana le sugerează prin unul sau în puține din planurile sale, fără a se regăsi sugestii identice în celelalte planuri. Alienarea nu este o stare ci un glisaj al condiției înspre moarte. Atunci cînd ea, ca agonie, nu precede moartea, reală și absolută, a umanității sau a unei părți a acesteia, alienarea nu poate lucra (și deci continua să evolueze) la nesfîrșit. Este urmată de însăși moartea, și astfel, o întreagă vreme a regimurilor totalitare pare să fi trecut. Însănătoșirea se arată însă îngrozitor de lentă. De ce? Pentru că existența astăzi — și implicit tranziția de la totalitarism la democrație, de la inexistență la existență propriu-zis umană — derurge într-un context parțializator și caută a se structura prin mijloacele cele mai simple. Nu este vorba aici de dificultățile economice ale tranziției și nici de transformarea conștiinței politice; este vorba de regăsirea de sine a conștiinței ca simplă conștiință. Pare normal ca lucrurile, într-un anumit context, să se desfășoare parțializator și simplist. Experiența și tradiția se reduc la ceva absolut elementar: a înțelege că varianta cea mai comodă, cea mai puțin costisitoare, cea mai rapidă nu are cum fi cea mai bună. A fi un neexperimentat, a fi la început de drum etc. nu revine la altceva decît la a te lăsa tentat de perspectiva succesului imediat și ușor. Dacă asemenea succese ar fi posibile, atunci aceasta ar însemna că lumea nu are realmente complexitatea pe care alții — noi — știm, și prin intermediul căreia noi înșine am fost creați. Întreaga civilizație planetară intră într-o nouă lume a informației. Civilizația est-europeană trece de la opresiunea exoresiei la libera exprimare. Două schimbări situate una în alta. Două motive pentru ca omul să se comporte asemenea unui novice în fața propriului său destin. Două explicații pentru înțelegerea dezalienării noastre și, poate, două amenințări grave la adresa speranțelor acestui proces. Primejdia

comunistă constă tocmai în ceea ce reprezintă revoluția condiției noastre. Este normal să fie așa. Demostene spunea: de unde vine binele vine și răul, dar și puterea de a scăpa de rău.

Evoluția mijloacelor de informare a fost una din principalele cauze ale eliminării totalitarismelor din viața umanității. Radioul a făcut ca izolarea informațională a unor state să eșueze. Propaganda minciunii a putut fi, contracarată, practic, în orice punct al globului, printr-o antipropagandă aparținind măcar în parte adevărului. Imaginile televizate, oricît de parțial receptate în țările oprimate, au reușit totuși să dea atracție vie unui alt mod de viață. Revoluțiile au găsit pe fiecare om al fostelor țări comuniste perfect motivat spre a se implica în schimbare. Dezvoltarea informațională a fost progresivă, deosebit de accelerată în ultimii ani și ea a detonat comunismul. Televizorul a încetat a fi un mic ecran, un cinematograful acasă. El a devenit lumea însăși încorporată în existența intimă. Lucrurile acestea sînt clare. Aspectul surprinzător este încă acela că legile percepției devin acum legile relațiilor dintre oameni. Înainte de acest moment legile înțelegerii fuseseră legile relațiilor dintre oameni. Legile înțelegerii (aplicate pe complexitatea unui text de carte, pe noblețea tremurătoare a unei opere de artă, pe infinitul ancorat în fiecare idee) sînt legi consubstanțiale materiei pe care se exercitau — legi logice, legi metafizice sau legi specifice unui domeniu sau altul al realului. Legile percepției sînt legi psihologice, legi ale concentrării și relaxării atenției, ale plăcerii și neplăcerii. Niciind relațiile dintre oameni nu au neglijat cu totul principiile psihologice de contact între oameni; cu atît mai puțin aceste principii nu au lipsit în ghidarea comunicării spirituale intermediare de artă. Prevalente au fost însă legile înțelegerii. Motivul este simplu: marea complexitate a mesajelor, fie că acestea veneau prin discurs, sau muzică, prin imaginea picturală, sculpturală sau arhitecturală era departe de a satura cu totul canalele senzoriale. În schimb, imaginea sau fraza, intențional stagnantă sau stabilă, apte a fi reluate la nivel perceptiv, ofereau subiectului o cît mai mare complexitate a articulațiilor interioare. Complexitatea se manifesta maxim în sfera semnificației încorporate în mesaj. Drumul îndelung al umanului a fost cel al disocierii rațiunii și intelectului de emotivitate. Revoluțiile americane și franceze au arătat însă că istoria se creează atunci cînd rațiunea se conjugă cu emoția. Ceea ce nu s-a remarcat totuși a fost lucrul cel mai știut: că, mereu, emoția depășește și invalidează pînă la urmă rațiunea. Răzburarea emoției asupra rațiunii s-a numit, în artă, romantism. În politică aceeași răzburare a oferit totalitarismelor tehnicile pe care le-au folosit o vreme (acestea constituind propaganda de tip goebel-sian). În domeniul schimbului universal de informații, dominanța emoției asupra rațiunii se numește audiovizual. De data aceasta, emoția a fost făcută să joace un rol pozitiv pentru democrație. Este însă de văzut dacă, în planul conștiinței, dezvoltarea televiziunii și radioului nu produce un transfer parțial în inutilitate al marelui succes istoric al anihilării comunismului. Conștiința salvată de primejdia mortală a sărăcirii comuniste este acum sărăcită prin aceea că i se aplică semnale după reguli pur psihologice și nu după legi spirituale. Primul text consemnînd un principiu tehnic din zona audiovizualului a fost scris cu mult înainte ca acest cîmp informațional să își capete baza tehnică actuală. El aparține lui Edgar Allan Poe. Marele scriitor american nota că un text poetic trebuie să fie atît de lung încît să se citească în aproximativ douăzeci de minute. Astfel, el nu va lăsa nesatisfăcut apetitul lectorului dar nici nu va abuza de acesta creînd plictiseală. Poezia îi apărea lui Poe drept ceva integrabil domeniului de drept al hedonismului. Intregul flux de informații pe care sistemul mediatic îl dirijează către fiecare ființă umană este atribuit aceluiași domeniu. Informațiile capătă spațiu după reguli de durată, pregnanță și asociativitate. Fluxul informațional încetează a fi realmente un flux informațional și este un mare show global. Spre deosebire însă de un show, aici flatarea la maximum a emoției nu este practică pentru emoția în sine ci pentru un scop. Acest scop poate face însă obiectul unor opțiuni democratice sau nedemocratice, pozitive sau negative, oneste sau mercantile. Cîndva marii proprietari latifundiar au dominat politica statelor lumii prin manevrele efectuate asupra nevoii oamenilor de a se hrăni, asupra foamei. Apoi industriașii au avut o influență asemănătoare mizînd pe nevoia tuturor de ameliorare a condiției muncii, de a trăi

la adăpostul unei tehnici aducătoare de confort. Treptat, lumea politică s-a așezat tot mai mult sub influența financiarilor, căci a fost nevoie de capital pentru inițiative și de puțința de a utiliza în avans roadele muncii care urmau a se depune. Acum oamenii cei mai puternici ai lumii, în țările avansate, sînt stăpînii sau responsabilii mass-media, cu deosebire cei ai audiovizualului. Desigur, orice autoritate se naște spre a fi înlocuită cu o alta; spre a fi, de fapt, înfrîntă. Momentul actual este însă al celor menționați. O țară este acum prestigioasă ori detestată, puternică sau slabă după cum înțelege sau nu înțelege acest lucru și cum se supune sau nu rigorilor care decurg de aici. Informația ajunge astfel să aibă trei paliere dintre care doar cel mai de jos este cunoașterea, cel mijlociu este joc psihologic în marginea principului infantil al plăcerii (substituit principului adult al realității — vezi Sigmund Freud), iar cel mai de sus este dat de setul obiectivelor pragmatice. Nu mai rezultă nici un motiv pentru a socoti că existența socială actuală oferă vreo cale directă și certă a accesului personalității umane la o autentică structurare de conștiință, la o adevărată naștere spirituală. În această lume, corodată de o informație structurată jumătate hedonist, jumătate pragmatic, avem a renaște, noi, din obscuritatea comunismului.

Pe de altă parte, asimetria relației publice informaționale, oriunde prezentă, atinge un maximum în lumea noastră, nouă prin explozia libertății de exprimare pe care o trăim. Omul public, personalitatea politică, artistică sau culturală îndreaptă către lume o conștiință autentică și corectă sau una falsă dar, oricum, îndreaptă către lume cel puțin în principiu, o conștiință de tip individual. Marele ziarist, comentator sau interviator occidental se află în aceeași situație. Ziaristul la începutul formării sale autentice, condiția în care se află cei mai mulți dintre oamenii miilor de publicații est-europene nu au cum îndrepta către lume altceva decît o conștiință ghidată de o psihologie de tip colectiv, în sensul în care a fost înțeleasă aceasta de un Gustave Le Bon sau, în plan pur al inconștientului de un Carl Gustav Jung. Corpul profesional, grupul de interese și alte formațiuni culturale în cursul constituirii trec prin faza în care membrii lor, asemenea multumilor realmente constituite într-un spațiu dat și la un moment anume, au un comportament de tip colectiv. Treptat se constituie profiluri individuale, personalități puternice care preiau rolul de a insera spiritualitate și răspundere morală în colectivitățile de pe fundalul cărora se detașează. Tioc pentru psihologia colectivă este neglijarea răspunderii individuale. Individul aflat în grup se socoteste invizibil moral. În planul informației aceasta înseamnă că persoane din mass-media pot spune oricînd, orice pentru că niciodată spusele lor nu vor suferi suficient de rapid, simetric față de provocare, o replică reală a adevărului. Această replică vine mai tîrziu, în chin diferit, emisă înspre un public schimbat — pe scurt nu anihilează acțiunea inițială, din considerente nu de fond ci conjuncturale. Omului public i se vorbește prin mass-media, cel mai adesea ca și cînd nu ar putea auzi, ca și cînd nu ar fi viu, ca și cînd nu ar fi om. Discursurile sînt — și astfel — ghidate de interese, ori de principiul freudian al plăcerii (rezultate din compensarea — fantasmatică, desigur) a complexelor proprii și a celor, ale publicului, dacă acesta, eventual, are astfel de complexe. Desigur, în valul continuu al informației moderne, aceasta nu ajunge să devină material pentru analiză, ci doar sursă de emoții și de efecte practice.

Informația tinde să se retragă într-o lume a aparențelor — fie că privește persoane, grupuri sociale, națiuni sau civilizații. Dar nu există o lume a unei umanități profunde și o alta a aparențelor. Planurile constitutive ale ontologiei umanului sînt coerente. De existența tuturor, în reciprocă relație, depinde ființarea umană. Viața modernă implică un nou colaps al ființei, în planul aparențelor, organizat după legi pur psihologice, adică nu spirituale încă. Ieșiti abia din comunism, ni se oferă șocul rupturii dintre informație și cultură, dintre semnal și sens, dintre discurs și răspundere, dintre judecată și adevărul judecării. Destinul planetar este poate acum funcție de opțiunile bietei noastre lumi răsăritene, cea mai importantă din toate pentru soartă, căci poartă în ea disponibilitățile suferinței.

Caius Dragomir

Clanul descultilor

Generații în șir au învățat și iar au învățat, de la grădiniță până la liceu, și de la liceu până la facultate, că Desculț este romanul despre țărâna săracă și că „deinască” exploatarea țărănilor de către boier. S-a tot citat, până la sădăruș, povestea cu botnița pusă cușegatorilor de vie. Extrem de rare au fost intervențiile critice care să privească romanul lui Zaharia Stancu și din alta perspectivă decât aceea a sociologismului.

Ciuit după ani buni de la prima apariție (1948), Desculț prezintă pagini de uimitoare prospețime și pe care puțină zgură a convingentului nu a reușit să le întineze. Calitatea de căpetenie a romanului mi se pare a se afla în predominarea amintirii, mai precis — în actualizarea tinereții. Nu a fost Zaharia Stancu singurul scriitor român preocupat de o aare problemă. Sadoveanu este, sub acest raport, un punct de referință de neocuit. Cu atât mai de neocolit, cu cât oțără și o diferență specifică și ajută la conturarea mai exactă a profilului de romancier al lui Zaharia Stancu. Căci la Sadoveanu, evocarea tinereții, amănarea, în general, constituie un mijloc de izolare, un teritoriu în care ființa este protejată de agresiunea legilor biologice. Spectrul senectutii este invins, spre exemplu în *Nicoară Poșcovă*, prin refugiarea în amintire, de unde și tonalitatea melancolică și e.g.acă. Cu totul altfel se prezintă lucrurile la Zaharia Stancu, în al cărui roman amintirea copilăriei se constituie ca un mijloc de apărare în fața insistenței pe care o demonstrează bătrânețea. Și cum cea mai bună apărare se realizează prin ofensivă, romancierul se folosește de amintire spre a-și provoca și întreține starea de nemulțumire față de evoluția (mai precis, de involuția) propriei ființe. De aici, o iritare permanentă, cultivată ca o autoflagelare necruțătoare, de multe ori. Că această stare critică vremii a pus-o pe seama unor cauze de ordin social este un fapt care se justifică prin puținele rinduri care susțin această teză. Că se poartă o polemică vie cu intermedieri căpătuți de la sate sau cu patronii mărunți de la orașe — acestea provin nu neapărat din propaganda oficială, ci mai curând din tradiția populară, ca și din pornirea foarte vehementă a romancierului împotriva celor care, într-un fel oarecare, „s-au ajuns”. Era o modalitate de a le arunca acestora în față biruința proprie și de a plăti astfel umilințele trecute.

Pe de altă parte, romancierul are și demnitatea clanului „descultilor”, din care provine, și a cărui legi le retrăiește, spre a se fortifica în prezentul tirziu și debil. El a rămas, în profunzime, un membru al clanului, un adevărat „gueux”, care nu se poate sustrage ispitei colosale a forței conferite de această apartenență. Astfel că memoria se alimentează prin ea însăși, amplificându-se. Boala „amintirii” lui Zaharia Stancu provine din neputința uitării. Nimic din ce vine din trecutul îndepărtat nu poate fi lăsat deoparte, toate fiind de o importanță egală și vitală, întrucât sînt legate de resurrec-

ția atașamentului față de clan. Informațiile — chiar și cele de toată mina — se adună mereu, se înmulțesc, se întrepătrund neconștient, provocînd o inflație a memoriei. În consecință, și o oboseală a ei, vizibilă cu deosebire în romanele ulterioare ale lui Zaharia Stancu. „Nimic din anii aceia n-a murit în mine” — afirmă Darie-povestitorul.

Actualizare a legendei proprii și a visului, Desculț creează o legendă a sinei, întreținută și amplificată o pasiune. Clanul exercită o atracție poate nu atât de puternică, pe cât de intensă este dorința identificării cu normele lui. Plecat demult dintre „desculți”, romancierul i-a uitat un timp, înscriindu-se în alte grupuri sociale și dobîndind astfel posibilitatea de a recunoaște un șir de reguli trăite odinioară în mod automat. Orgoliul apartenenței este, prin urmare, o re-trăire conștientă și îndreptată către autoapărare. Că este așa, o dovedește atașamentul aproape ieșit din comun față de orice semnificativă viață. Pofta de a exista este principala caracteristică a clanului descultilor, care se izolează în perimetrul trăirii totale. Pînă și o renunțare poate fi făcută în numele acesteia. În genere, însă, este vorba de o sălbăcie vitală, mereu alimentată prin ritualuri ce decurg din zeificarea vieții. Un moșneag, iubitor de viață, precum toate celelalte personaje, se teme că va muri de-adevăratelea (recte: că nu-și va mai aduce nimeni aminte de el) și își ridică singur propriu-i monument funerar, înălțat nu la cimitir, ci în bătrânie.

Restricțiile din cîmpul culturii sînt străine, dușmănoase, de unde și averșiunea față de oras, venită desigur și prin filiera epicului interbelic, dar rezultată în principal din cultivarea irupțiilor de natură. Bătrînețea, boala, defectele fizice, cu alte cuvinte tot ceea ce împiedică un firesc crud și violent, se bucură de o privire rece, neiertătoare: clanul dorește să rămînă totdeauna puternic. „Ai noștri” sînt recunoscuți cu ușurință, tocmai prin intensitatea trăirilor vitale. De unde și răscolirea arborelui genealogic, spre a se afla și exhiba exemplare care să le probeze și să-i confere astfel romancierului un certificat de autenticitate. Trecutul individual se confundă cu acela al colectivității, al clanului, care impulsionează tendințele de suprapunere, deoarece pe o atare cale își asigură dănuirea. Stăpîniți de ei înșiși și de grup, „desculții” au violența frustrărilor. Și sînt, cu adevărat, ființe frustrate. Nu însă din vina altora, ci numai din a lor, pentru că, nesătuți de viață fiind, sînt mereu incredințați că nu au trăit-o așa cum trebuie, adică total. Este un fel de metafizică a inconstienței, pe care Zaharia Stancu o propune în romanul său, mult prea mult timp socotit doar o frescă de conjunctură. Se naște o epistemologie sui generis, în care domină întrebarea obsedantă: „pe urmă?”. Darie nu obosește niciodată punînd-o, el are curiozitatea neostoită a celui care dorește să cunoască ultima rațiune a lucrurilor. „Desculții” trăiesc, spre deosebire de personajele *Gropii*, într-un univers

haiku

Fir de păianjen
traversezi strada
durere nimănu.

GLOSSĂ

În locuința unui prieten. Stai în fotoliu, sorbi din cafea, discuți de una de alta. Cu fiecare cuvînt te-ndepărtezi de viața trepidantă, amîni intrarea în prezent, te simți apărât de sunete și lucruri familiare, dar care nu te obligă la nimic. Oază a prieteniei. Nevoie de-a nu mai fi tu, de a nu-ți mai continua viața în felul ăsta.

Al vrea să rămîi pe vecie în odaia prietenului. Nu ca locatar, ci ca prieten. O vizită mai lungă, foarte lungă, totală. Să nu-ți mai asumi nici o răspundere — să trăiești doar!

Și firul de păianjen care peste noapte a traversat strada! Ieri — ești sigur — nu era acolo. Era poate undeva în ramurile copacului, ori pe celălalt trotuar, în vreo crăpătură a stîlpului, pe lângă firele telefonice și izolatorul de porțelan. Cine poate ști unde se ascunde un fir de păianjen.

Acum se leagă în vînt — firul. În zona bătută de soare scîlpește atît de tare, încît privit din anume unghiuri pare rupt. În zona umbrelor e de culoarea argintului vechi, de-un vinețiu licăritor. E atît de elastic încît atunci cînd prinde o pală mai tare de vînt se lungeste și face mici bucle, schiînd rapide, vagi profile umanoide. După ce pericolul trece profilele dispar înghițite în elasticitatea firului. Poate că la capete, pe anume distanțe, a rulat ca un arc, alfel nu s-ar putea comporta în felul ăsta.

Scîlpește sus în aer — firul. Oamenii trec grăbiți pe sub el și nu-l văd. E cu cîteva palme deasupra nivelului firelor telefonice. E atît de sus că nici o mașină cu gabarit depășit nu l-ar putea atinge. Poate doar vreo pasăre neatentă...

Sus, deasupra capetelor noastre, liber, neutilitar, poate chiar lipsit de sens: firul de păianjen traversează strada...

Constantin Abăluță

dinamic, nemulțumit de ceea ce se petrece în sine și năzuind către un absolut vorace.

Născut între „desculți”, crescut după codul lor epic, plecat în lume să se rostuiască, pîndit de bătrînețe, îmboldit de vechile deprinderi să se apere, romancierul este nerăbdător să împărtășească cititorului cele care i s-au pus pe suflet. De aici, vizibila impaciță a expresiei epice, chemată să traducă subtextul. Scriitorul este marcat de o puternică dorință de întoarcere în trecutul fabulos al copilăriei, spre a afla acolo armele necesare înfruntării cu presiunea thanatică. Pe de altă parte, nervozitatea comunicării este și rezultatul unui prea plin al lumii imaginăte. Mai precis, al excesului de memorie și al imposibilității de uitare. Trebuie precizat însă că, în Desculț, mai puțin decît în romanele ulterioare, scriitorul se lasă în voia manierismului, așa fel încît unele structuri epice proliferază și devin redundante, faptul se datorează accentuatei iubiri de sine a naratorului.

De altfel, acestei particularități i se datorează și ceea ce, în epocă, a fost lăudat sub titlul de realism al exprimării. În fapt, scriitorului îi place neșpus să se audă vorbind în expresiile copilăriei petrecute între „desculți”. Imaginile de odinioară nasc cuvîntul, acesta fortifică imaginea reconstruită și, prin repetiție, încearcă să genereze iluzia trăirii din nou a celor de demult. De aceea, cuvintele cîntă și încîntă, în sensuri care adesea aparțin numai clanului și sînt înțelese numai de acesta. Muzica silabelor este unul din elementele codului uzitat de „desculți” și închinată de romancier. Nu rareori acesta este atît de încîntat de lumea pe care o evocă, încît pur și simplu se joacă, răsucind în fel și chip componentele frazei. Cînd se repetă, lasă impresia unor pauze pe care este constrîns să le facă o memorie obosită de excesiva ei încărcătură: într-un fel sau altul, ea trebuie să facă față invaziei de actualizări.

Absentează, din construcția epică a lui Zaharia Stancu, elementele copulative, legătura dintre scene, capitole, tablouri, făcîndu-se prin alăturare. Într-un fel, ar fi vorba de aglutinare epică, dar un atare sistem de construcție nu implică un subtext modern, care Desculț nu și l-a propus. În realitate, cauza se află în mereu invocata aici impaciță, care îl determină pe romancier să nu mai aibă timp pentru ceea ce, în febra comunicării, consideră probabil a nu mai avea rost, cititorul înțelegînd perfect ansamblul și, eventual, așezînd la locul lor, cînd crede, absențele. Dacă nu cumva este și el prins de exultanța descoperirilor care i se oferă, caz în care orice completare devine superflua prin intuirea jocului.

În Desculț, frapează și mulțimea dialogurilor. Amplul roman al lui Zaharia Stancu nu cuprinde decît extrem de puține rezumate ale unor evenimente, scenele imaginate desfășurîndu-se după moda dramaturgiei, prin dialoguri. Scriitorul le înregistrează ca urmare a aceleiași atracții față de universul evocat de aceste „voci” pe care le aude neconștient, izvorînd din lumea protectoare a clanului „descultilor”. Trecutul este atît de puternic și de viu, încît, izbucnit din negură, vorbește și încetat. La rîndul lui, romancierul poate trece nimic cu vederea. Dimpotrivă, el „transcrie” cu fidelitate cele ce aude. Mai mult încă, imitînd dorința de exhibare pe care o demonstrează propriile sale personaje, își aranjează un spectacol al său, creîndu-și interlocutori, dîndu-le viață prin felurite mijloace aparținînd unei retorici a imediatității.

„— Tudoree... Deschide poarta!”. Așa începe romanul lui Zaharia Stancu, adică printr-o exhortație nu la evaziune, ci la pătrundere în agitata și turburea lume pe care o reprezintă clanul „descultilor”.

Dan Mănuță

dumitru d. ifrim

Desăvirșite sînt toate
cele nefăcute de noi
— cer și pămînt
cristale și flori
animale și fluturi
și chiar traiectoria în nevăzut
a unui inger.

Numai noi cădem
ca fulgerate poame.

Spre neatînsul pisc al desăvirșirii
se înalță aerul
care ne face să putem suporta
amăgirea!

Bilă vrăjită
— joc cu mărgelile de sticlă.

Pe sirmă Hamlet
încearcă un echilibru — fragil
(nu-l văd nici cei din culise
care trag sforile)

Toți însă gîndim
că va veni și vremea lui Brutus.

Unii, chiar dacă nu din stîrpea Casandre

aruncă baloanele lor de săpun
dîncolo de această speranță

Și dîncolo? Și dîncolo?
Tot așa — pînă cînd?

Nu spuneți nimic
— sprijiniți bine scara
în țărîna pămîntului!

adunați multumile
să-i țînă verticalitatea

iar voi ridicați-vă cît mai sus!

Și cum mai sînt unii
care ar dori să vă urmeze
nu uitați
— rupeți sub voi treptele!

Oricum nu veți avea nevoie de ele!

Pe sub crengi uscate — piramidele

Și lianele agățînd muritorii
de secolul vecin.

Un metronom își mișcă acul
după bătăile inimii.

Cîte părăluțe reușim
în noaptea universală
— nimic mai mult.

Soarele meu este acest bănuț
care-și caută Oul!

Numal tăcere
— aluritoare —
ca și haosul organizat

Dacă întînzî mina
— râmii fără degete

Dacă gîndul
— râmii fără idel

Nu încerca nici vreun sentiment.

Intuiția?
Las-o să-și vadă de umbră!

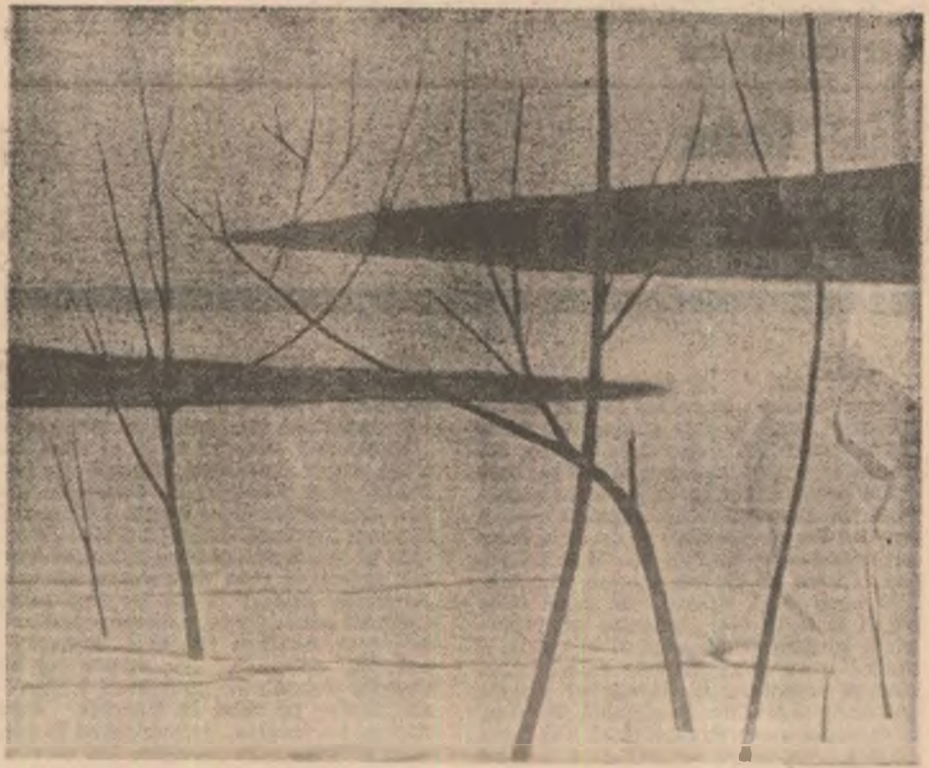
Tara mea de jale, țara mea de dor

Acesta ar putea fi genericul expoziției cu caracter retrospectiv a pictorului și sculptorului Ion Lucian Murnu. Am spus mai întâi pictor, pentru că artistul a nutrit dintr-un început vrea de a deveni pictor, fascinat de trecerea luminii în culori și de expresivitatea simbolică și metaforică a formelor din natură. A devenit sculptor, dar dragostea dintii nu și-a trădat-o niciodată. Dovadă, tablourile din expoziția deschisă la Galeriile Municipiului prin strădania ocrotitoare și competentă a soției sale.

Ion Lucian Murnu are gura artistului martir, cu sensibilități și viziuni premonitorii, convertite plastic în câteva scenografii, austere, canonic repetate de-a lungul întregii cariere, dar mereu îmbogățite de încărcătura semnificativă a unei gândiri plastice sublimate, poetice chiar. Artistul s-a situat, însă, mai aproape de poezia tragică, apelând la registrele și motivele formale și cromatice ale expresioniștilor. Predominante sînt în pictura lui Murnu siluetele umane ascetice și surghiunite, ori cele ale arborilor uscați și filiformi, ca în crîngurile pustiite de foc și furtună. Este sublimarea, în viziunea acestui artist, a existenței materiale, a viului, în expresia suferinței purificatoare și, mai ales, dăinuitoare. Omul și arborii, două entități sensibile, două ritmuri pulsatile diferit situate pe scara timpului, dar unite prin supliciu și durere. În fond,

alternativa tragică a aspirației paradisiace. Dincolo de aceste forme concentrate și expresive găsim culoarea — teritoriul în care artistul se lăsa dominat de instinct și de percepția intens subiectivă (lirică) a realului. Pe acest plan, Ion Lucian Murnu își pune problemele specifice de pictură, deși paleta sa este, de regulă, săracă în tonuri (două, trei pe o pînză, distribuite în suprafețe mari), dar foarte bogată în nuanțe, în sensuri vibratile, care întretin o anumită atmosferă a tablourilor. Unele însinuează, prin căldura penetrantă a tonurilor, în contrast cu stenicitatea dramatică a desenului, o undă optimistă, altele, jubilația luminoasă a anotimpurilor renașterii sau tihna adîncă a griurilor perlate ori a siniliului... El construiește oarecum antitetice planurile fundamentale ale tabloului, desenul narind în termeni expresiv-metaforici, culoarea sugerînd în tente gradate și sensibile un spațiu al existenței spirituale.

Sculptura este, în felul ei, o reflectare în spațiu a unei asemenea viziuni plastice. Desenul are, în această privință, un rol decisiv, modelarea formei fiind indicată nu de dicteul tactil, ci de tensiunile lăuntrice ale liniei în traseele ei rafinate conturate. Tema dominantă rămîne tot cea a **tragismului existenței viului**, reprezentată, de astă dată, de figura și anatomia umană. Măștile și personajele lui Murnu au ceva din simplitatea ornației gotice timpurii din incintele sacre ale occidentului și

nordului european. Și aici artistul utilizează mijloace plastice de o mare simplitate, ce vizează puritatea formei și a liniei. Suferința este zăvorîtă doar într-o lacrimă, speranța într-un gest, desnădejdea într-un rictus... Toate aceste reprezentări inspiră pioșenie, arta lui Murnu poscînd, în întregul ei, virtuțile iconografiei religioase care i-a animat credința și spiritul pînă la apusul vieții. Înțelegerea sa asupra lumii și a destinului ei purta pecetea **purgatorului cristic**, arta sa aspiră la un tip de umanitate de esență creștină. Și, se pare, a trăit așa cum a pictat și a sculptat. Desenele lui pot fi citite azi ca o biografie sui-generis a ființei lui spiri-

tuale. Și, nu întîmplător, în expoziție sînt dispuse dipolar două creații ce ilustrează acest destin antinomic, deschis martirajului pur, ce indică drumul devenirii umane de la ipostaza consacrării dramatice dureroase, dar purificatoare prin căldura stăruitoare a adevărului și ideii, la cea a împărtășirii necontenite a sevelor creației divine, a universului paradisiac al naturii ce ne-a fost promis. Acel „dor fără sațiu”, cum ar fi spus poetul, mereu umbrît de „jale” și „împlinirilor și rătăcirilor noastre”, Ion Lucian Murnu rezumă, astfel, esența existenței sale însăși.

Corneliu Antim

muzica

Festivalul internațional „George Enescu” (V)

Trei au fost formațiile specializate în muzica secolului XX, prezente la recent încheiatul Festival Enescu — „Archaeus”, Percuționiștii din Haga și ansamblul francez „Alternance”. Puține, raportat la durata (longa!) a manifestării. Relativ puțin a fost și publicul. În pofida calității instrumentiștilor și a primelor audiții anunțate. O explicație poate fi, cred eu, întrezărită. Ideea nu-mi aparține în exclusivitate. Opțiunile repertoriale. O anume criză de „identitate” a unei părți a muzicii contemporane. O prelungire în exces a „ticurilor” (cliseelor) viabile în „modelele” inițiale (boulezian, xenakist, etc.) o „avansare” pe orizontala cunoașterii în defavoarea mai solidei „verticalități” a investigației. Octav Nemescu ar spune mai simplu — nevoia de arhetip. Costin Cazaban vorbea de o criză mai generală a invenției. În beneficiul consolidării arhitectonicii D. împotriva, eu văd un exces de „informație” muzicală, nu întotdeauna bine „digerată”. În „apropierea” muzicii franceze (bogat reprezentată dar mai „obosită”) școala italiană (în special prin Giacinto Scelsi) și cea românească mi-au părut mult mai interesante.

Concertul ansamblului „Alternance”, excelent condus de Diego Masson, a cuprins cinci lucrări, în primă audiere. **Ombres** de Andre Boucourechliev și **Ethers** de Tristan Murail ar exemplifica în parte acea „oboseală” despre care aminteam mai sus. Excesul de „tensionare” detensionează. Eclecticismul voit (fie și superior, e vorba totuși de doi autori respectabili) destruc-turează forma. Te simți aruncat în mijlocul unui peisaj (prea familiar) din care poți „culege” obiectele sonore care-ți plac. Și multe sînt atrăgătoare. Poate fi și aici o estetică, nu știu însă cît de viabilă.

Pierre Boulez e prezent cu o lucrare din ultima perioadă — „Derives”. Un serialism „îndulcit” (să-l citez din nou pe Octav Nemescu) heterofon, auster în datele esențiale. „Luxuriantă” dode-

cafonismului. În ce mă privește resimt aceeași apăsătoare senzație de **déjà vu**.

Aroura de Xenakis și **Deus ex machina** de Costin Cazaban au fost cele două momente de vîrf ale concertului.

Xenakis are aceeași forță a „volumelor” într-o formă foarte „strînsă”. Ca într-un palimpsest, glissandele ansamblului „șterg” din memorie structuri anterioare, mai ferme pentru a propune alte și alte noi straturi. Sentimentul acut al „focalizării” perfecte a energiilor. **Deus ex machina** de Costin Cazaban pornește dintr-o aparență de atemporalitate structurată de „căutările” flautului solist (prezent sau „dizolvat” în ansamblu). A doua secțiune, șocant contrastantă, cu o dinamică sporită a expresiei conduce flautul piccol spre zona dureros supra-acută, conturînd o ingenioasă „dramaturgie” a „dizolvării” în eter.

Cu toate rezervele de principiu față de programul propus, concertul de duminică, 15 septembrie, ne-a pus, în primul rînd, în fața unui ansamblu de incontestabilă valoare — „Alternance”.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Uite popa, nu e popa!

De la o vreme, în desfășurarea programului TVR apar tot felul de neprevăzute. Daniela Gămulescu își întrerupe lectura importantului comunicat în care Președinția vestește „România Liberă”, primul-ministru demisionar este anunțat cu reluarea interviului și în locul său se difuzează o emisiune cu subiect economic, mesajul liderului FSN (aceeași persoană cu primul-ministru demisionar), apare fără cap și coadă încît dă senzația a ceva „înghițit cu de-a sila”, Gabriela Neagu ne anunță un comunicat al Procuraturii și urmează Meteo. Crainicii sînt ținuți cu secunde pe ecran privind în gol și stăpînindu-și cu greu reacțiile previzibile. Domnul Roșilianu ne min-te de la obraz spunîndu-ne că **Troița** este în flăcări, comandantul obiectivului militar TVR ne raportează că peste el „nu se trece” și din cauză că s-a dat foc la **Troiță**, domnul Mănzatu își face capital politic vorbindu-ne cu ochii în lacrimi despre **Troiță** etc. etc. Iar **Troița** veghează liniștită și sperăm, va mai veghea

Un redactor ne explică, bîlbîindu-se

cum se face de s-au rătăcit, pierdut, furat două casete cu înregistrări de la Parlament. Imaginile cu pricina au fost difuzate în lumea întreagă. Redactorul ne spune că mai filmau și alții cînd cu năvălirea minerilor. Care va să zică, concurența! Dinșii n-au pierdut casetele, ba chiar au reușit să le și exporte, cu toate că se spune că la Otopeni se cam cotrobăie prin bagaje (vorbe proaste!). Dar ce mai conștientă toate acestea cînd domnul Voican Voiculescu prezintă un raport absolut senzațional privind dedesubturile „mormădeii” (seria a IV-a) înțîi în direct și apoi, peste o jumătate de oră, ori o oră în reluare. Să-l vadă și cei care mor, să-l priceapă și cei care mormădeie, de două ori Voican, de două ori în direct, niciodată Parlamentul. Măi, să-l vadă N-o fi început campania electorală, nu știm noi? Nu cumva s-a dat din nou la cutia cu minuni de unde te scapă totori indignații ne alcătuiesc programul prin telefon?

Nu cumva prin telefon a detaliului și a selectării, congresele PNT-cd a slujit la deschiderea campaniei electorale a FSN pe banii (1,78 lei/zi) tuturor, inclusiv ai celor ce votează cu opoziția? Nu cumva apariția pe micul ecran a Doinei Cornea n-a fost decît primul „so pe ei!”, pentru că, înainte de a pricepe cineva ce-a vrut să zică dîmneaei (textul e altceva decît tonul), s-a și dat glas indignării a multor telespectatori, mai ales militari! Pentru că Doina Cornea spusese să nu se mai tragă, să nu se mai omoare români de către români să se găsească alte forme de protest nu acelea care duc la moarte de om, militarii români (potrivit TVR) protestează. Dacă îl ascuți și pe comandantul pomenit mai sus te înfiori. **Li vor să tragă!** Doar „moartea e meseria lor!” Iar domnul general Spiroiu nu dorește decît „protecția juridică” pentru ca totul să fie O.K.. Cum s-ar spune, de omorît am omorî, dar dacă ne trezim cu vreo sancțiune? Așa că, din toate acestea, văzute și auzite pe micul ecran se pare că întrebarea e: unde e popa? Pentru că din nou e curs sînge omenesc, sînge de români și, foarte probabil, de creștini, iar popii s-au făcut nevăzuți. Aștept un ecran de preoți să sfințească grenadele lacrimogene, bastoanele de cauciuc și transportoarele blindate din arsenalul Cotrocenilor pe care l-am văzut desfășurat pe micul ecran într-o panoramă largă cît cuprinde țara.

Eugen Uricaru

Jane Austen

și mirifica artă a memoriei

„**I**mic nu se naște din nimic“ afirma Joshua Reynolds în „Al doilea discurs“, ținut în fața studenților de la Royal Academy. Artistul se cuvine să adune mai întâi numeroase idei pe care să le poată folosi în chip variat atunci când va fi nevoie. Din clipa în care a învățat tot ce s-a știut și tot ce a existat înaintea sa, de-abia atunci se va putea elibera el de un anume maestru. Din acea clipă, unicul său îndrumător va fi Arta însăși. „Invenția nu reprezintă altceva decât o nouă îmbinare a acelor imagini ce au fost culese anterior și depozitate în memorie.“ Marele pictor enunța astfel o originală doctrină a imitației care, în secolul al XVIII-lea englez, avea să se afirme cu o deplină libertate, soldându-se cu apariția unor opere de o marcată notă personală. Aparținând, deopotrivă, secolului al XVIII-lea și al XIX-lea, trăind la răspântia dintre neoclasicism și romantism pe care s-a străduit să le armonizeze în opera sa, realizând un benefic echilibru între rațiune și sensibilitate, Jane Austen a fost o cititoare pasionată ce devora cu voluptate cărțile deși, cu modestia-i caracteristică, afirma că ar fi preferat să citească mai mult și să scrie mai puțin. Sint toate acestea premise și realități de la care pornind, animat fiind el însuși de acea neostoită curiozitate a cărturarului ca și de o fantezie ce, nu rareori caracterizează spiritele universitare, profesorul Jocelyn Harris întreprinde o minuțioasă și erudită lectură în paralel a romanelor lui Jane Austen cu o serie de cărți consacrate, momente de referință pentru orice mare iubitor de slovă din epocă. Rezultatul este revelatoriu pentru o mai profundă înțelegere a artei și personalității autoarei de la Chawton. Romanele lui Jane Austen se vădesc a fi fost modelate și a fi avut ca punct incitant de pornire tocmai aceste cărți pe care cu ingeniozitate, dar și deplină libertate artistică le-a asimilat organic în o-

pera sa. „Eseul asupra intelectului uman“ de John Locke se dovedește a fi constituit osatura filozofică și elementul coagulant nu numai al romanului „Northanger Abbey“ ci și al unei întregi creații romanești. Născută din imboldul unei polemici cu romanele gotice ce proliferau în epocă, istoria Catherinei Morland devine o pledoarie lucidă și pasionată pentru arta romanului, amintind prin numeroase analogii de Philip Sidney și de nu mai puțin celebrul eseu „Întru apărarea poeziei“, adevărat manifest literar al Renașterii engleze. „Pamela“ și „Istoria lui Sir Charles Grandison“ de Samuel Richardson, autor pe care, în tinerețe, Jane Austen l-a ironizat, parodiindu-l în primele sale încercări literare, dar pe care ulterior, după publicarea corespondenței acestuia, în 1804, l-a reconsiderat, îi vor fi furnizat personaje, tipologii, amănunte, situații și scheme narative pentru „Rațiune și Sensibilitate“ și „Mindrie și Prejudicată“. În „Mansfield Park“ descoperim neașteptate ecouri din Milton — servențe preluate din „Paradisul pierdut“, care aduc implicit în discuție probleme atât de insistente dezbătute în epocă cum ar fi raportul dintre natură și artă. Shakespeare însuși, despre care Jane Austen afirma că englezii îl au în sine, este prezent în „Emma“ pentru care „Visul unei nopți de vară“ (dar și „A douăsprezecea noapte“) va fi reprezentat un model fertil nu numai în furnizarea unor detalii și în plămădirea personajelor dar și în fixarea atmosferei simbolice a cărții, a acelei adânci grăitoare pendulări între vis și viață, iluzie și realitate, meandre printre care eroii se mișcă în căutarea obsesivă a adevărului, în, încercarea lor, specifică spiritului augustin, cu puternice reverberații în epocă, de a deosebi aparența de realitate. În fine, în „Persuasiune“ apar ecouri neașteptate din „Povestirile din Canterbury“ de Geoffrey Chaucer.

La capătul acestui periplu, imaginea

lui Jane Austen ne apare într-o lumină cu totul nouă. Cunoscându-i lecturile o înțelegem mai bine. Pătrundem în laboratorul intim de creație al autoarei și intuim acel subtil proces de înmagazinare în tainele memoriei a unor fapte de artă — amintiri livresci — pe care, asemeni unei muze generoase, aceeași memorie le aduce din nou la lumină, oferind repere pentru construirea operei. Este un proces spontan și conștient, deopotrivă, care, grație caracterului său inefabil, conferă operei o aură de poezie. Dacă, în acest fel, Jane Austen pare a fi fost tributară doctrinei imitației prezentă în epocă, Jocelyn Harris ține totuși să ne avertizeze (parafrazând cuvintele lui Dryden despre Jonson) că marea scriitoare s-a comportat întotdeauna asemeni unui monarh care, pătrunzând în opera altor creatori, transformă ceea ce la alții este furtișag banal în strălucită victorie. A vorbi în acest caz despre „aluzii“, „influențe“, „surse“, „subtext“ sau „intertextualitate“ i se pare autorului întru totul neadecvat. În cazul lui Jane Austen ar fi mai degrabă vorba despre o memorie prodigioasă ce sfidează imitația, de o asumare viguroasă a tradiției, de un transfer complex de seve de la o tulpină la alta, în urma căruia, grație unei insolite alchimii artistice, prind viață noi și minunate eflorescențe. Jane Austen asimilează cărțile altora într-un mod cu totul personal și, întocmai ca în alte cazuri celebre (Keats și Shakespeare, Eliot și Dante), realizează o sin-

teză de o mare originalitate. Se repetă, într-un fel acel tip de lectură amintind de modul în care Shakespeare aborda „Cronicile“ lui Holinshed sau „Viețile paralele“ ale lui Plutarh. Este acel proces în care viața se transformă în literatură și, la rîndul ei literatura devine imbold al creației.

De altfel, propensiunea livrescă a lui Jane Austen, viețuirea sa patetică, am zice chiar, atât în lumea realității cât și în cea a ficțiunii, universuri ce, de la un anumit moment al existenței, par să se îngemăneze într-o tulburătoare confuzie de planuri, este dovedită pe deplin de corespondența scriitoarei. De aici aflăm că Jane Austen frecventa sălile de expoziții, convinsă fiind că va descoperi acolo, zugrăvite pe pinză, modelele vii ale personajelor din romanele sale. Se interesează insistent și metodic printre rude, dar și printre ocazionali săi „informatori“, de nume proprii reale ce ar fi trebuit să-i slujească în romane, documentându-se totodată minuțios asupra cadrului natural specific în care avea să-și plaseze acțiunea viitoarelor sale cărți. Un vers din William Cowper — delicatul stih despre laburnumul auriu și siringașii de ivoriu — o incită, o fermeca și exalta pînă într-atît încît nu concepea să-și aranjeze grădina decât ținînd seama de modelul nălucirii poetice a unui scriitor preferat. Alți scriitori dispăruți, cu care avea afinități, continuau să reprezinte pentru ea ființe vii, aidoma personajelor din cărțile sale, și astfel se refugia în cărțile lor sau dialoga cu ei plină de convingere. Cel mai elocvent exemplu în acest sens este, poate, „dragul ei Doctor Johnson“. În fine, ședea în colțul săliilor de bal și privea spectacolul vieții cu un ascuțit spirit de observație, ce o făcuse un personaj aproape de temut printre contemporani, pentru că, în același timp, să-l trimită pe Domnul Ber („Mindrie și Prejudicată“) să-și petreacă ore în șir în bibliotecă, în acel spațiu mirific al literaturii și al cărții în care ea însăși se simțea fericită. De altfel, cineva a spus foarte inspirat că Jane Austen a rămas întotdeauna fidelă Cărții Naturii. Poate că niciunde nu s-a surprins mai bine ca aici dubla natură a scriitoarei — spiritul său livresc și deschiderea ei vibrantă către viață. Căci fidelă Naturii, Jane Austen o citea ca pe o Carte.

Virgil Lefter

JOCELYN HARRIS, „JANE AUSTEN'S ART OF MEMORY“, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1989.

Eminescu în Thailanda

În capitala Thailandei, la Bangkok, a apărut recent un volum cuprinzînd poezii eminesciene — în versiunile engleză și thai — la a căror traducere și publicare (într-unul din cele 44 de alfabetice ale limbii thailandeze) au trudit, cu dragoste și competență, 15 poeți thailandezi.

Volumul urmează unei alte inițiative consacrate poetului nostru național: publicarea — în engleză și thai — în anul-centenar 1989 a poemului „Luceafărul“, în traducerea a doi distinși poeți și universitari, Montrî Umavijani și Uthai Sindhusarn, la care și-a adus o prețioasă contribuție talentata Tanpuying Somroj, poeta Curții Regale Thailandeze.

Nu de mult s-au aflat în România — cu prilejul lansării proaspătului volum eminescian — în care sînt cuprinse poezii precum: „Sonet“, „Și dacă...“, „O mamă...“, „Mai am un singur dor“, „Odă“ (în metru antic), „Kamadeva“, „La steaua“ — un grup alcătuit din cinci poeți din Thailanda (Uthai Sindhusarn, Srisurang Poolthupya, Puntalee Jirathun, Suwannee Suwannapasri (care au participat la traducere) și artistul plastic Pramote Na Ranong, grup condus de distinsul poet, eminescolog și savant Montrî Umavijani, profesor la Universitatea Kasetsart din Bangkok.

Intr-o convorbire cu domnul Montrî, acesta a ținut să sublinieze că Mihai Eminescu a intrat atît în conștiința thai-

landezilor, cît și în inima lor romantică. După publicarea poemului „Luceafărul“ în limba thai, în anul aniversar 1989, timp de 10 zile Radio Bangkok l-a prezentat — în 10 emisiuni speciale — pe fragmente, interpretate artistic și comentate de specialiști. Domnia sa a vizitat România cu prilejul Centenarului Eminescu, în 1989, iar la această nouă vizită a fost, împreună cu poezii care-l însoțesc, la Cimitirul Belu din București, unde s-au înclinat în fața mormîntului poetului național român. Acolo, lingă crucea (și teiul) lui Eminescu, poetul Montrî a recitat o poezie scrisă în zilele Revoluției românești din decembrie 1989 — și publicată în importantul ziar thailandez „Națiunea“. Poezia sună astfel, într-o aproximativă traducere românească (prin intermediul

To the readers of Luceafărul
You star will rise in the
horizon to lead the world
to peace and mutual under-
standing.
This is the poet's task. No
priest or politician will have
any influence in the future
religion of poetry.
The poet speaks to man as
a man who lives in the hearts
of all men.

Montri Umavijani
Bangkok
Aug 25, 1991

limbii engleze): „Nu vă atingeți / De trupul însingurat / Al României / Sîngele Revoluției românești / Strălucește / Ca un rubin prețios / În nisip / Ace-

lași sînge / Prefăcut în patriotism / Curge prin arterele nației / El nu poate fi spălat / Decît cu lacrimi / Nici un străin / Să nu se atingă / De trupul însingurat / Al României“.

Poetul Montrî Umavijani a avut amabilitatea să ofere un autograf pentru cititorii revistei „Luceafărul“, pe care-l reproducem alăturat, traducîndu-l: „Steaua dumneavoastră va răsări la orizont spre a conduce lumea la pace și înțelegere reciprocă. Aceasta este îndatorirea poetului. Nici un preot sau politician nu va avea vreo influență asupra viitoarei religii a poeziei. Poetul vorbește omului ca un om care trăiește în inimile tuturor oamenilor“.

La despărțire, domnul Montrî ne-a împărtășit intenția traducerii unei antologii de poezie românească, consacrată în bună parte poeziei noastre contemporane. I-am urat succes, asigurîndu-l că oricînd prezența sa va fi binevenită în patria lui Eminescu — și în coloanele revistei „Luceafărul“.

Lia-Maria Andreiță

POEZIE CIPRIOTĂ CONTEMPORANĂ

Pitsa Galazi

Ție

Fu măsoari copacii,
Eu măsoar marea,
Fu visezi copacii,
Eu visez marea
Amindoi visăm
opaci și mare.

Avintele tale miroasă a mare
carcafurile sint pline
e semne ale rătăcirii
ult nisip,
I pași pierduți în lume
a pas în pădure,
Ică un pas
și te-am așteptat
umărind trunchiuri
u degetele

Înțele mele
înt doar două crengi
în copacul ce-l visai.
Chii tăi doar două ferestre
i marea pe care o visai
ar camera în tăcere
e umple de copaci și mare

Eu și mei
u rămas să privească într-al tăi
nii pe care nu i-am irosit
potop de luminări
i lumini și elanuri —
tăcea verii amare
um ai putut descrie
a palma ta întoarsă
a la ștergul geamului ?

apte, cușite
rieteni care au plecat
i care vii nopțile
ășind fără zgomot pe degetele
picioarelor
i binecuvintezi somnul nostru,
i care pleci zilnic
sind în urma ta un praș de aur
i zilele când pe drumuri
i ascuț cușite
soarece piinea se impușinează,
sul a fost părăsit
s-au umplut
blișele cu numere

acea îndepărtată tace
uzica însoțește pașii noștri
i urmele lor
icerea te adevare
i feșnet de leagăn
ngurul răspuns
întrebările noastre fără de sfârșit

icurile pământului
amână cu ale mele
mințele ce-ncoțese
mintul ce se desface
inile tatălui
trandafiri

pe părul meu
ceste minii
re mi-au dat ochi puternici
cund fața ta

ea invizibil
speli de toate schimbătoarele

Lumea homerică a Ciprului, acea lume mirifică este plină, de puritate, cinste, simplitate, neprihănire. Este lumea luptei permanente pentru un mărș ideal, pentru demnitate și adevăr. Iar mărșea ei constă în acea frumusețe încin-tătoare și sublimă.

Așa ne apare această lume și-n poezia contemporană cipriotă, semnată de Glaukos Alithersis, Th. Pieridis, Kostas Mondis, Kypros Chrysanthis, Mihalis Pasiardis, Ahileas Pylotis, Elly Peonidou, Pitsa Galazi, ca să ne referim doar la ciți-va dintre cei mai reprezentativi. Poezia microscopul unei sensibilități alarmante lor constituie o proiecție amplificată de-a unor maladii ce preocupă intens spiritele umaniste de pretutindeni: absența solidarității umane, însingurarea ființei, dezră-dăcinarea din humusul propriei deveniri istorice, anonimizarea individului, proli-ferarea indiferenței, atrofierea simțului moral, etc. În poezia cipriotă contempo-rană s-a conturat profund un mesaj cetățenesc, generos, deschis spre evenimentele tragice ale cetății ultimelor decenii. Poezia lor civică exprimă un mesaj care sin-terizează aspirațiile majore ale națiunii, identificându-se cu durerile și speranțele poporului. E totodată o poezie a frumuseții și iubirii. Dar, oare, Afrodita, zeita frumuseții, cea ieșită din spuma mării (fermecătoarea legendă o trimite în Marea Ciprului...), nu este oare și prima zeită a iubirii?...

Dar, să lăsăm, mai bine, să vorbească poezia lor, căci „numai poezia ne mai poate mintui, mai poate schimba omul...!” — cum nota cindva autorul nuvelei „În curte la Dionis”, Mircea Eliade.

Iași, 6 nov. 1991

Andreas Rados

atageri ale zilei
Atunci pielea ta
devine ca a unui mic copil
ale cărui minii rozii
sint pline de cuvinte
și mișcările lui cuvintării
și tăcere fleacă.

Pentru cei pe care i-am iubit
am fost un pretext
și ne-am desprins
devenind păsări din copaci
și ieșind din plasa pădurii
am cîntat întristat pe deal

Minile tale
ascundeau aștea senzații
aidoma unei cărți deschise
În timp
ce mîngîlam părul
făceam cunoștință cu micul semn al
amărăciunii
care anchileza
și meru doream să-nfrumusețes
lumea pentru tine.

(Din vol. Copaci și Mare).

Petris Stylianou

Soare al meu

Soare al meu, tu paznic al minții și al
inimii mele
scut de aur, mîngăierea mea de aur
aprinde ginduri și inimi scrutînd
libertatea
ca s-o instaureze pe tronul ei vechi de
aur
să lege în nod inimile, să lege în nod
gîndurile
și să bată cu pumnul în fața violenței.

Soare al meu, spic roșu de aur al inimii
mele
aurește meru vizul robului ce așteaptă
să vadă o zi liberă, mindră pe pămînt.
Ocrotitor de netemut al soartei sale
să se bucure a libertății briză.

Soare al meu, tu vis de aur în noaptea
albastră
prinț cu părul ondulat, călăreț blond al
meu

Înceadă inimă, înceadă suflere să
reziste-n huptă
pentru libertate, pentru prosperitate,
dreptate și-adevăr.

Mihalis Pasiardis

Inscripție pe vînt

Îți voi vorbi, trecătorule vînt, despre o
fintină
despre o fintină răcoritoare învidiată
de riu

care și trimite oleandrii pe rînd
s-o certe. Îți voi vorbi, vîntule trecător,
despre fintina care și-a făcut surorii
pe toți oleandrii. Îți voi vorbi, vîntule,
despre Lupta-nopțile cînd spinzuram
trei copii deodată, iar stelele coberam
să ia aghiazmă de pe adincii lor ochi.
Îți voi vorbi, vîntule, despre păsări,
care cîntă

noptile cu luna în patria mea
noptile tainice și lungi, care deschid
drumul fără de sfârșit al basmelor. Îți
voi vorbi,
trecătorule vînt, la și-aruncă dincolo
aruncă dincolo, departe, cuvintele mele
îndurerate, în grădina
să-nflorească portocalii, ochii să
lăcrimeze
și pămîntul rece, încălzînd subțiorile
să simtă plantaterul să spună un cîntec
amar.
Și precum se sfarmă migdalul în mină,
așa să răsară geamătul, iar amarul să
dispară.

Elly Peonidou

Lui Theseu

Stîngindu-se încet flacăra s-a frînt în
două
și sărmanul Egeu vede peste tot
pinze albe și flămuri albe.
Creon și-a jucat partida corect.
Acum Atena îl cunună
cu ramuri de măslin după obicei.
Ceva mai încoale Prometeu este
preocupat

de ficatul său rînit.
Nu șovăi, deci!
Pune mina pe torța neprihănitelor fete
în ală

și dă foc templului Pithiei
care se-mbată ca o dezmățată modernă.
Așa vei justifica cel puțin mitul
Minotaurului, care atît de mult ne
urmărește.

Lefkios Zafiriou

Amintire

„Mamă“ ! am strigat
și deodată s-a auzit înăuntru-mi surd
acel ecou din fiitlul lămpii
deasupra nopțierei ;
și fața ei (dintr-o parte
luminată) scotea în relief
uraganele care au zdrobit-o.

Luna cipriotă

Lui Lefteris Poullos

Lună care plutești în albastru
lună curioasă și strălucitoare
generator ceresc de lumină electrică
la mijlocul după-amiezii
cu tine călătorește
visuri bastarde
și ginduri cu tolege.
Lună care ai văzut măcelul
și te-ai ascuns în spatele norului
lună cipriotă
însingerată și stranie
a memoriei și a miniei
lună ascunsă
oprită-n miezul nopții
incendiată îndepărtată
ca o sălucă și nor.

Doros Loizou

(Fără titlu)

1. Pe
omul
pe omul
cine-l va descoperi.

2. Am împărțit
ca piinea
inima mea
și nu mi-a rămas
nici o fărîmătură.

3. Cerul, cerul
cum
să-l copii ?
Nu
se emoționează ușor.

7. Un poet e printre noi.
Atenție !
Oriunde-l veți intilni
trageți în el
fără avertizare.
Este periculos !

8. De ce scriu ?
Pentru a-mi apăra
singele meu nevinovat.

9. Înăuntru-mi
o lacrimă invizibilă,
o burniță continuă.
Și această lacrimă
nu-î numai a mea.

12. Istorie : Primul lucru
pe care omul l-a învățat
a fost
respectul față de moarte.

În românește de
Andreas Rados

Moda, altfel

Moda călătoriilor (I)

Cine oare n-a călătorit măcar o
dată în viața lui, măcar în gînd, visînd,
ăcar cu forța, cu amenințarea, măcar
i colectivul de serviciu, măcar în de-
gație, măcar cu anotimpurile, măcar
i propria viață în ceea ce se numește
ață — în general... măcar cu o scri-

soare sau o poezie, cu o romanță
stupidă cîntată infernal de Dorina
Drăghici... măcar prin imaginile u-
nui film realizat în scopuri turistice,
măcar cu o carte de călătorie scrisă de
cineva care a călătorit sau de cineva
care a visat că se află în călătorie, stînd
în fotoliu, înconjurat de atlase, dicțio-
nare, ghiduri turistice și cărți de călă-
torie scrise de alții, măcar cu o suită de
piese muzicale, măcar într-un muzeu
sau o expoziție, măcar...? Cine oare nu
știe că există călătorii de cursă lungă și
de cursă scurtă ? Că există călătorii li-
terare, picturale, muzicale, geografice,
științifice și fantastice și chiar și știin-
țifico-fantastice, legale sau ilegale, o-
portune sau inoportune, benefice sau
blestemate, sigure sau riscante, obișnu-
ite, călătorii sau necălătorii — vorba lui
Nichita Stănescu. Că ele pot fi pe ma-
re, pe uscat, în aer, în pat, în lumea

drogurilor (prin droguri), că pot fi fă-
cute pe jos, cu bicicleta, cu calul și mă-
garul, cu trenul, automobilul sau avio-
nul, cu banii „unchiului din America”,
asigurările sociale, asociația pensionari-
lor, cu schimburile culturale (aici mitele
sint grase), cu guvernul sau cu „mine-
rii”, cu MARIU PREȘEDINȚI DE STAT,
ba chiar și cu Domnul nostru cel de
toate zilele — Ion Iliescu, care se află
peste tot, vede tot, știe tot și călătorește
peste tot, pe ape, pe uscat, cu calul și
măgarul, cu caii și măgarii, cu risul și
cu plînsul și încă se ține foarte bine.
Căci se știe din vechime, o călătorie e
cît o facultate, cît o Universitate (?) așa
că e bine să ne asigurăm cît mai multe
licențe (nu poetice!) cît există posibili-
tăți. Și „Iacătăcă!” (vorba favorită a
noului prim-ministru) se poate călători
oricum. Numai cine nu vrea nu călăto-
rește. Moda călătoriilor nu va cădea

niciodată căci „i-a fost menit omului să
umblă și păsării să zboare și șarpelui
să se tire și florii să se ofilească și tu-
tutor să treacă în lumea umbrelor din
cea a neumbrelor, printr-o lungă sau
scurtă, ușoară sau grea călătorie”.

„Un système est un voyage au pays
de la vérité“ (De Bonald) și cît de plin
de speranțe (dar și sumbru în același
timp) sună versurile lui André Chénier:
„Mon beau voyage encore est si loin de
sa fin !”.

Corina Cristea

CONFESIUNI

Poezia — trebuie s-o mărturisesc — în zilele dureroase care au urmat celui de-al doilea război mondial a trecut, după o pseudoinflorire, printr-o boală grea. Puținii ei cultivatori, cei care purtaseră povara răspunderii în vremuri de restriște, îmi dădeau impresia unor medici care vegheau la căpățulul ei, îngrozitor de neliniștiți de simptomele pe care le prezenta bolnava. Am abordat unul cite unul poezii în singurătatea lor — cum ar fi putut sta de veghe la căpățulul Poeziei decit în singurătate? — și am constatat că toți mă priveau cu un aer ciudat, un amestec de nedumerire profundă și rușine totodată. Reverdy, de pildă, în scurtele ieșiri care-i întrerupeau solitudinea, își stringea bărbia în palmă, cum îi era obiceiul, și exclama, privind revistele săptămânale care dedicau ample articole lui Prevert, steaua zilei: *C'est une honte!* Și să-l vezi apoi golind, cu gesturi febrile de disperare, două-trei sticle de chianti, în cochetul restaurant italian unde obișnuiam să luăm masa.

Pierre — Jean Jouve, pe care nu l-am mai găsit în somptuosul apartament din Rue de Tournon — despre care auzisem că era un adevărat muzeu — ci în căsuța din Rue Alesia, alături de Denfert Rochereau, mă aștepta, îmbrăcat impecabil ca totdeauna, călcând în virful picioarelor, ca să nu deranjeze marea Bolnavă. În biroul lui de ascet de la subsol, cu câteva piese alese din vechea colecție, o statuie în lemn a unei Fecioare gotice, două cufere spaniole, un tablou de Balthus, cărțile sale în ediții de lux rinduite pe rafturi, domnea o ordine desăvârșită. *„C'est grave...“*, rostea în șoaptă și, după un răstimp, *„C'est triste, triste“* și-și deschidea brațele, ca și cum ar fi spus: *„Ce să facem? Ne-a ajuns minia lui Dumnezeu!“*

Cit despre André Breton, acesta era, unica dată cind s-a întâmplat să-l găsesc singur acasă, foc și pară. Pe birou se afla ultima plachetă a lui Eluard, deschisă exact asupra unui poem foarte slab, dedicat unui oarecare Markos, un conducător de partizani grec, și era limpede că-l pregătise anume pentru mine. *„Ce lucruri mai sînt și astea, urla, izbînd cu pumnul în paginile incriminate? Ce lucruri sînt astea? Pentru asta am luptat noi, ca să se scrie astfel de ineplii?“* Și mă privea lung, ca și cum mi-ar fi cerut socoteală, fiindcă se nimerise să flu grec. Ce puteam să-i răspund? Eluard răminea pentru mine autorul volumelor *Capitala durerii și Dragostea, Poezia*. De acum încolo, și pentru el și pentru noi problemele rămăneau deschise, cu atât mai mult pentru vestitul meu interlocutor, cu marile lui ambiții de conducător. Poziția sa, după întoarcerea din America, era într-adevăr dificilă. Ar fi trebuit fie să dea o dimensiune neprevăzută teoriilor sale, astfel încît să corespundă noilor realități și să dovedească prin faptă că ideea sa despre actualitatea eternă a suprarrealismului n-a fost vorbă goală, fie să tacă și să treacă, cu toate bagajele închise, încă înainte de moarte, în istorie. N-a făcut nici una nici alta.

„Flecăre cu ceea ce simte“, se spune de obicei. Iar eu mă simteam cetățean al cerului. Cu o treaptă mai sus de concepția că Poezia este o simplă confesiune, vedeam cum se schimbă orizontul și întregul peisaj, întocmai ca de pe virful unei insule grecești, de unde, brusc, prominențele familiare ale uscatului își schimbă configurația, dezvăluind golfuri și promontorii nebănuite, coaste îndepărtate ale altor insule, o lume nouă, mai întinsă, mai bogată și mai variată. Vedeam cum ciurul constiinței respinge și reține, reține și respinge pînă cînd într-o bună zi îți simți eul pur și diafan, așa cum îl doresc toate pornirile tale lăuntrice și pe care toate condițiile din jur încearcă să-l schimbe. Atît de greu, dar atît de greu este să lași epoca să-și pună pecetea asupra ta, fără să te denatureze.

Războiul, după opinia mea, condensînd, accelerînd sau multiplicînd toate cocheta-

riile intime ale omului cu spiritul Răului, proclamase deja — stabilind drept lucruri palpabile absurdul și impasul — disoluția lor. La nivelul Literaturii, de jumătate de veac, o întreagă linie de bătaie, în frunte cu Baudelaire, ce încerca, cred, numai din instinct estetic să se mențină în zone neexplorate, și-a îndreptat atenția nu asupra „omului“, ci asupra „excepției omului“, imbinînd adorația ei față de spiritul Răului cu ispite de tot felul: voluptatea fructului interzis, a vinii, a pemușcărilor, invocarea durerii ca Bine, înlocuirea artificialului cu naturalul, slăvirea iadului în locul paradisiului sărăcit. Toate ispite menite a atrage un tînăr al epocii care tocmai trecuse prin marile războaie. Azi, singele care a acoperit cerneala a arătat că nu poți descoperi, vai, niciodată adevărul cînd mergi împotriva pornirilor naturale ale sufletului.

Un scriitor care mă înțelegea și mă pizmua că sînt grec a fost René Char. Hotărîse, împreună cu Camus, să scoală revista „Empedocle“ dedicată sensibilității mediteraneene, așa cum aceasta începuse deja să se contureze cu rară evidență în poezile celui dintîi, cu claritate de diamant în esurile celui alt. Dar o asemenea revistă, care dorea în fond să „puncteze“ o serie de idei dificile, condamnată, cum am spus azi prima natură lor să nu găsească ecou în rîndul unui tîneret inclinat în acea vreme numai spre încercări mărețe sau închilstat în sentimentul eșecului, n-avea prea mulți sorți de izbîndă. Cum cei doi mi-au propus să aștern pe hirtie gîndurile, m-am scotit onorat și m-am apucat îndată de treabă. Însă, înainte de a-mi contura tema, strădania naufragiase deja. Alesesem un titlu pompos: *Pour un lyrisme d'inventions architecturales et de metaphysiques solaires*, care cerea din parte-mi forțe pe care mă îndoiesc că le aveam. De aceea și naufragiul revistei „Empedocle“ mi-am dat seama că m-a scos de pe un teren alunecos, dacă nu probabil dintr-un impas iminent.

Ideile pe care voiam să le exprim erau

atît de fluide, atît de contopite una într-alta încît pot să spun că mai degrabă le intuim decît le gîndeam cu limpezime. Mă aflam în situația în care se află, presupun, un compozitor, cînd e fermecat de fraze muzicale, dar nu e în stare încă să le aștearnă pe portativ. Aveam de-a face cu două domenii cu totul distincte și ireconciliabile pentru un temperament în formare ca al meu, care se refereau unul la morfologia poemului și celălalt la conținutul lui ideatic, dar pe care trebuia, în ultimă instanță, să le combin astfel încît în mod reciproc elementele unuia să apară — și să fie — consecința firească și inevitabilă a celui alt.

De atunci a început încet-încet să mi se contureze cu claritate ideea că azi meșteșugul nu poate avea sens decît numai dacă ajunge într-adevăr la punctul înalt de a fi și el parte a conținutului. Și că tocmai de aceea trebuie să fie o invenție personală și nu o metodă dată.

Picasso, prin exemplul său, m-a eliberat de multe complexe. Era aproape asemenea unui grec din antichitate lîngă mine. Gol pînă la briu, bine făcut, bronzat, locuia, în ciuda milioanei lui, într-o căsuță modestă din Vallauris, din cele care amintesc de casele din insulele noastre. Picta, cobora la Golfe — Juan să facă baie, se întorcea pe la patru să se joace de-a căluțul cu fiica lui Paloma, o copilă pe-atunci. Senzația pe care greii o renegaseră — a soarelui și a dragostei în importanța lor primară — o practica asemenea unui rege mitic a cărui măreție nu se află în forță și putere, ci în gesturile simple și comode.

Cu o paletă clară, liberă ca inspirația care o conducea, izbutea să desfășoare în fața noastră, îndată după război, un mit cu centauri și femei, sorți și tridentii, un sir de trupuri goale alături de obiecte strînse de pe țărni și din pădure, cu o vigoare și un nerv ajunse la punctul maxim al bucuriei, al eliberării și al nobleței. În ceramica lui lumea strălucea în culori pure, crude, tari, o lume ce constituia „restabilirea soarelui prin interme-

diul obiectelor“, cum îmi spusese într-o zi că trebuie să facă pictorul un alt coleg de-al său, Matisse, cînd m-am încumetat să-i vorbesc despre disoluția peisajului grecesc din pricina luminii orbitoare a soarelui.

Intr-o uriașă baracă de lemn, la cîteva metri mai departe de casă, pe care o folosea ca atelier de sculptură, găseai o altă comoară scoasă din aceleași adîncuri mitice mediteraneene, statuete reprezentînd cucuvele sau capre, în toate mărimile și formele posibile, în care încorpora sticle și bidoane și coșuri găurite, toate obiecte găsite întîmplător pe plaja pustie, care păstrau încă, ai fi zis, pe ele arșița amiezii și gustul sărăturii, în sfîrșit, o mulțime de alte animale mici și zburătoare, peștișori, cocori și porumbei. *„Cînd e noapte să visezi, dar cînd se luminează de ziuă, să deschizi fereastra“*, mă povăruia el. *„Toate lucrurile de pe lumea asta au dreptul la lumină“*. Și într-o zi cînd mă plîngeam de situația din Grecia, m-a privit dojenitor cu ochii lui negri: *„Ar cam fi timpul să vedeți și cealaltă față a lucrurilor“*, mi-a spus. *„Dacă n-ar fi fost regimurile conservatoare, cum ați fi putut deveni revoluționari?“* Și a izbucnit în ris, ca să nu-mi dau seama dacă vorbește serios sau glumește.

Altă dată, într-o zi la amiază, m-a prins de braț și am făcut o plimbare pe plajă. *„Uite, uite, exclama din cînd în cînd și arăta cu degetul blondele bronzate care mergeau în fața noastră în sandale și cu uriașe pâlării de pai pe cap și aproape nimic altceva pe ele.“* *„La fel e și la voi în Grecia? Impelițate! Il au pe dracu' în ele!“* Părea mai degrabă un puști de 17 ani decît un om celebru la 70 de ani. Și numai timidițate mea înnăscută mă împiedica să strig cit de mult îl acceptam așa cum era, ce lecție minunată dădea prin exemplul lui celor care fac pe serioși (alor noștri mai ales).

În ziua aceea m-a reținut la masă. Coasta de Azur părea scăldată într-o nesfîrșită sărbătoare. Contrastul ei izbitor cu Grecia pustiită îl depășisem din cînd cînd izbutisem să-i topesc forma în versurile poemului *Axion Esti*, chiar dacă nu ajunsesem la definitivarea lui. Dar aceasta e o altă poveste. Ceea ce vedeam în clipa aceea mă făcea să mă gîndesc prima dată la cite ar fi trebuit să depășească omul ca să „reziste“ la pace, care este mult mai pretențioasă decît războiul. Fără griji multumită, lumea se plimba agale pe țărni. Cînd am urcat în mașină să pornim spre Vallauris, un grup de turiști și ofițeri de marină, care așteptau nerăbdători de mai multă vreme, începură să foto grafieze febril, în timp ce băieții din partea locului ce-l vedeau în fiecare zăpăiaiu strigînd *„Picasso! Picasso!“*

Am luat prinzul într-o bucătărie mică înghesuți unul într-altul fără să schimbăm farfuriile. Picasso, eu și Françoise prietena artistului, Tériade și cei doi copii. Nu pot spune minciuni. Eram extra ordinar de mîngulit și urmăresc în cel mai intim moment ale lui, un om pe care mulți alții se străduiau lung și numai și numai să-l poată strînge mîna. Însă sentimentul de bună dispoziție cînd mă stăpinea, la care contribuia probabi și un admirabil vin roșu, era de altă natură. Se datoră unor motive mai adînc esențiale. Era ca și cum aș fi găsit, în clipa în care mă așteptam cel mai puțin și pe un drum pe care nu credeam să poată pași o ființă vie în epoca noastră, o neașteptată confirmare a ideilor mele. O celulă sănătoasă, o rădăcină pe care o mostenisem probabil, zvicnea acum îmine, recunoscînd semnul pe care îl trimiteau atele mîi. După patru ani, patru ani în care simțeam că numai grație măs-tii de oxigen se mențin în viață oamenii în imensul spital ce devenise Europa. Într-un regat de tip nou al literaturii și al autorilor de memorii, unde suprema viciu luptate, pînă și pentru nefericita Poezie constituiau glosarele și citatele: un singura bucurie creatoare ajunge să fi diagnosticarea bolii, singurul titlu cu valoare spirituală de schimb, certificatul de atestare a vidului — ah! o respirație din rărunchi.

Aveam impresia că opera lui Picasso cădea aldoma sabiei lui Alexandru cel Mare asupra acestei realități macabre. Reflecțiile lui despre viață, despre fel în care iubim și urim, mi se perindau în fața ochilor. M-am întors la Villa Natasha și am scris dintr-un foc, cu o euforie care mi-a dat capacitatea — probabil pentru prima și ultima oară în viață — de a scrie cu atîta ușurință în limba franceză articolul *Equivalences chez Picasso*, publicat în 1951 în numărul 1 magistral dedicat pictorului de revista „Veve“.

Textul constituia și un fel de bun rimas de la lumea pe care o părăsiseră Sosise timpul să mă întorc în Grecia. Cîteva zile mai tîrziu, în portul Marsill mi-am încărcat bagajele pe vapor, tîlăzi cu cărți și o valijoaară mică, iertîn în valiză erau manuscrise. Halal! Poet trebuie să fie mărinos. Să nu vrei irosești nici o clipă din talentul tău pr supus este ca și cum n-ai vrea să pier-nici o dramă din dobinzile micului capital ce și-a fost încredințat. Dar Poezia e și Bancă. Este un lucru cu totul opo-Dacă devine text scris, transmisibil altora, cu atît mai bine. Dacă nu, i contează. Ceea ce trebuie să se întimpl și să se întimpl neîncetat, fără cea m mică întrerupere, este să nu fie aservit să-și păstreze intransigența, independența. Poezia este cealaltă față a Orgoliului

Traducere de Elena Lazăr

